

**RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI
VJERSKOPROSVJETNA SLUŽBA
SARAJEVO**

**ISLAMSKA VJERONAUKA
NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA I-II-III-IV-V-VI. RAZRED
OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično)**

(Ovaj Nastavni plan i program Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini usvojio je i propisao za upotrebu: zaključkom broj 2387/2006 od 19.06.2006. /od I-III razreda/, zaključkom broj 1247/07 od 26.03.2007. /za IV razred/, zaključkom broj 0143-01/08 od 13.05.2008. /za V razred/ i zaključkom broj 184/09 od 21.01.2009. /za VI razred/)

Sarajevo, 2009.

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA ZA I. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE (2 sata)

Uvod

Činjenica da u biti svake civilizacije stoji određena religija koja bitno određuje njen karakter, kulturu i način života dovoljno govori o potrebi njenog poznavanja i izučavanja u odgojno-obrazovnom sistemu svakog društva. U našem slučaju riječ je o izučavanju islama kao dominantnog svjetonazora Bošnjaka, na kojem je izgrađena svijest o svijetu i životu kao Božijem daru, u koje su utisnute Njegova neizmjerljiva ljubav i dobrota.

Značaj izučavanja vjeronauke u ovom uzrastu polazi od islamske premise da se svako dijete rađa u čistoj prirodi s kojom je islam u znaku jednakosti kao što je u znaku jednakosti s prirodnim ljepotama koje nas okružuju i govore o ljepoti i dobroti Onoga koji sve to daje. U tom smislu krajnji odgojni, obrazovni i funkcionalni cilj ovog predmeta jeste sačuvati čistu čovjekovu prirodu kroz faze njegovog sazrijevanja i odgajati u njemu one vrline kojima se čuvaju i podupiru red i zakon, dobrota, ljubav, solidarnost i pozitivne aktivnosti u ime Božije i za Njegovu ljubav, a na korist svoju i svih ljudi.

Nastavni program za prvi razred devetogodišnje osnovne škole pruža početna znanja o vjeri, na način **primjeren** uzrastu, kako bi djeca stekla osnovne predodžbe o njenim principima i vrijednostima te vrlinama lijepog ophođenja i ispravnog suočavanja s problemima u njihovom životnom okruženju.

U okviru predmeta, učenici razmišljaju, istražuju i postavljaju pitanja o svemu i svačemu (svijetu, životu, prirodi i Bogu) i uče da je život vrijednost i Božiji dar. Također uče da ih povezivanje s Bogom, poštivanje Njegovih pravila vodi sretnom i sigurnom životu. Nastavni predmet Vjeronauka fundamentalno doprinosi izgrađivanju moralno-etičkih vrijednosti u životu mladih.

Za nastavnike kao kreatore nastavnog procesa jedan od najsloženijih, najtežih, ali i najplemenitijih zadataka jeste uvođenje djeteta u spoznaje islama kroz programske sadržaje, preko kojih će se, to plemenito i nježno biće, čiji su intelekt i emocija u razvoju, osposobljavati za duhovno i moralno-estetsko poimanje života u okrilju vjere.

Strategije nastave i učenja se izmjenjuju u nastavi vjeronauke i baziraju se na višestrukoj ulozi nastavnika. Nastavnik svakodnevno provodi s učenicima više sati i neposredno učestvuje u formiranju njihove ličnosti, što nameće potrebu stalnog, temeljitog, stručnog i metodičkog pristupa u svakodnevnom djelovanju.

Djelotvoran nastavnik zna **čime i kako** će potaknuti učenike da uče, kako pobuditi interes za rad, njihovu znatiželju, pronicljivost, maštu, emocije, htijenja i sklonosti. Razredni ugođaj, koji je svrhovit, radni, opušten i srdačan, potiče učenika na učenje i održava pozitivan odnos i motiviranost za nastavu. Uz dobro rukovođenje svim aktivnostima, on je preduvjet za postizanje uspjeha i dobrih rezultata. To se postiže kvalitetnom nastavom i kreativnošću, što podrazumijeva skup pedagoško-piholoških, organizacijskih i didaktičko-metodičkih mjera kojim se postižu progresivne promjene u organizaciji i realizaciji odgojno-obrazovnog rada u stvaralačkim interakcijskim odnosima nastavnika i učenika.

Svakom djetetu treba omogućiti da dođe do izražaja. Sve aktivnosti prilagoditi dječijim psihofizičkim sposobnostima. Procjenjivanje naglašene primjerenosti zasniva se na načelnom stavu poslanika Muhammeda, a.s.: «Olakšavajte, a ne otežavajte!»

Svaki sat započeti Bismillom. Poželjno je uvježbavanje (memorisanje) teksta protegnuti kroz nekoliko sati. Kombinovanjem tradicionalnih metoda, didaktičkih principa zornosti i očiglednosti, oblika rada i primjenom metode aktivnog učenja i interaktivne nastave (igre, pitanja i odgovori, dramatizacije, razgovore, učenički radovi, ilustracije) dosegnut će se **uspješno učenje**.

Cilj vjeronauke

Cilj nastave vjeronauke u prvom razredu je planski i sistematično potaknuti početno uređeno i kontinuirano saznavanje o svojoj vjeri. Time se kreira kvalitetna pretpostavka za dugotrajan, vođeni rast učenika u vjeri.

Zadaci vjeronauke

- potaknuti kod učenika ugodno osjećanje nastavnog predmeta Islamska vjeronauka;
- uvesti učenika u temelje islamskog učenja na uzrastu primjeren način;
- upoznavanje učenika sa islamskim pozdravom;
- upoznavanje učenika sa mjestom islama u svakodnevnom školskom životu;
- približiti dječijem svijetu značenje džamije kao bitnog mjesta u njegovom bliskom okruženju;
- insistirati kod učenika na razvijanju poimanja hijigijene i upražnjavanju higijenskih navika;
- uvesti činjenicu postojanja i veličine Kur'ana u kognitivni i efektivni prostor djetetove ličnosti;
- začeti razumijevanje, djetetu bliskog, pojma porodice u kontekstu islama;
- pripremiti djecu da kroz nastavu vjeronauke spremno, punije i mnogoznačnije, dočekaju i žive ramazan;
- intenzivirati kod učenika doživljaj bajrama;
- začeti tok kontinuiranog razvijanja ljubavi prema Muhammedu, a.s.;
- uputiti učenike na ispravan odnos prema prirodi, Allahovom daru i potrebi njenog čuvanja;
- insistirati na formiranju pozitivnih međuljudskih vrijednosti primjerenih ovom školskom uzrastu;
- uvesti učenike u ljepotu islamskog izraza posredstvom ilahije.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. DOBRODOŠLI NA VJERONAUKU

- Upoznajmo se
- Moja najdraža igračka
- Na vjeronauci ćemo učiti
- Rabbi jessir

Didaktičke naznake:[1]

- Nastavnik će inicirati razvijanje poticajne i slobodne atmosfere za spontano poludirigirano međusobno upoznavanje;
- Učenici će donijeti svoju najomiljeniju igračku i po želji podijeliti s drugarima istinu kako je do nje došao i zašto mu je najomiljenija;
- Nastavnik će izdvojiti najkarakterističnije segmente iz programa vjeronauke i podijeliti individualne zadatke po afinitetu i sposobnostima, nakon uvida u predznanje učenika;

- Učenici pokazuju jedni drugima kako uče, razgovaraju o osjećaju sreće i ugodnosti Božije pomoći;
- Nastavnik planira, pomaže učenicima u grupnom i individualnom učenju, vodi i usmjerava aktivnost učenika, pokazuje, demonstrira.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Pravilno učiti Rabbi jessir s prijevodom
- Razumijevanje da Bog daje dobro i pruža pomoć onima koji traže pomoć.
- Uvježbanost pravilnog izgovora i zapamćenost dove Rabbi jessir
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje najomiljenije igračke, pravilno i tečno izgovaranje;
- *Likovna kultura*: crtanje najomiljenije igračke;

2. NAŠA VJERA

- Islam mi je vjera, islam mi je spas
- Čemu nas uči vjera
- Stvoritelj Allah
- Svi ljudi su pred Bogom jednaki
- Hasbi Rabbi džellallah - ilahija

Didaktičke naznake:

- Nastavnik će poticati razvijanje svijesti o postojanju Boga te da smo članovi zajednice i da se ponašamo po pravilima i principima vjere, nastaviti izgrađivanje kod učenika lijepih osobina (bogobožnost) koje vode ka moralnoj savršenosti čovjeka, te razvijanje osjećaja zahvalnosti i pokornosti prema Stvoritelju;
- U toku nastavnih sati nastavnik komunicira sa učenicima, priprema i vodi ih kroz aktivnosti dijaloga i interakcije;
- Učeničke aktivnosti će se svoditi na crtanje onog što je stvoreno; prezentaciju crteža, estetsku analizu i procjenu crteža;
- U cilju razvijanja ljubavi prema ilahijama nastavnik inicira individualno učestvovanje u zajedničkom učenju, te učenje u skladu sa individualnim mogućnostima.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o nazivu vjere, Božijoj Jednoći i činjenici da vjera traži nauku i rad;
- Razumijevanje da Gospodar voli dobre i iskrene ljude;
- Poštivanje i uvažavanje pripadnika druge vjeroispovijesti;
- Razlikovanje etičkih normi: dobro - loše, pošteno - nepošteno;
- Uvježbanost pravilnog učenja ilahije;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje Allahovih stvorenja, pravilno i tečno izgovaranje;
- *Muzička kultura*: uvježbavanje pravilnog interpretiranja ilahije;
- *Likovna kultura*: crtanje Allahovih stvorenja;

3. POZDRAV

- Naziv pozdrava
- Značenje i prijevod pozdrava
- Način pozdravljanja
- Šta želimo onome kome se obraćamo selamom

Didaktičke naznake:

- Nastavnik nastoji da kreira takvu razredno-nastavnu klimu u kojoj učenici bez stida i straha iskazuju svoje stavove; razvija osjećaj dužnosti međusobnog povjerenja, poštivanja, uvažavanja; potiče razvijanje znanja o kulturi ponašanja prilikom susreta, ulaska u kuću i izlaska iz kuće;
- Nastavnik planira, osmišljava igre, demonstrira i komunicira sa učenicima;
- Učenici razvijaju umijeće ponašanje po pravilima; provedba discipline, međusobnog pozdravljanja, pozdravljanje uposlenih u školi; osmišljavaju i kreiraju prikladan igrokaz u učionici; raspravljaju o ponašanju u pojedinim situacijama;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o načinu pozdravljanja sa muslimanima i pripadnicima drugih vjeroispovijesti;
- Razumijevanje pravila lijepog ponašanja;
- Razumijevanje da pozdravom iskazuju svoja osjećanja, znake pažnje, ljubavi, i međusobnog poštovanja;
- Osposobljenost za komuniciranje sa drugovima, nastavnikom;
- Pozdravljanje u školi, na ulici, u porodici i najbližem okruženju;
- Razvijenost osjećaja da se međusobno cijene, uvažavaju, potpomažu, vole;
- Učešće u osmišljavanju i realiziranju igrokaza;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: izvođenje prikladnih igrokaza, učešće u raspravi o situacijama pozdravljanja;
- *Likovna kultura*: crtanje različitih situacija vezanim za pravila pozdravljanja;

4. UČIM EUZUBILLU I BISMILLU

- Pravilan izgovor teksta
- Prijevod Euzubille i Bismille
- Kako počinjemo svaki posao

Didaktičke naznake:

- U okviru ovog tematskog područja akcenat se stavlja na uvježbavanje pravilnog izgovora Euzubille i Bismille, opisivanje poslova kad se uči Bismilla, te razvijanje sposobnosti koncentracije i pamćenja;
- Nastavnik nastoji potaknuti praktično primjenjivanje Euzubille i Bismille u životu, inicira razvijanje svijesti o Božijoj zaštiti; nastoji jačati uvjerenje i ubjeđenje u Allahovu ljubav i milost prema nama - Božijim stvorenjima;
- Nastavnik promatra i prati učenike u njihovim aktivnostima, osmišljava, priprema i organizira igrokaz u učionici vezan za primjenu Euze i Bismille u realnim životnim situacijama;

- Učenici učestvuju u osmišljavanju i realiziranju igrokaza u učionici vezanog za situacije u kojima se uči Euzubilla i Bismilla, crtaju te situacije i aktivnostima u kojima se ona uči, te aktivno učestvuju u raspravi o ponašanju u situacijama u kojima se ona uči;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Pravilnost učenja Euzubille i Bismille;
- Razvijenost osjećaja da svaku novu aktivnost počinjemo Božijim imenom;
- Razvijenost uvjerenja da Bog daruje snagu i moć; o prisustvu Božije pomoći i razvijenost navike traženja milosti i zaštite od prokletog šejtana;
- Učešće u osmišljavanju i realiziranju igrokaza;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* izvođenje prikladnih igrokaza, učešće u raspravi o situacijama i aktivnostima u kojima se uče Euzubilla i Bismilla;
- *Likovna kultura:* crtanje različitih situacija vezanih za učenje Euzubille i Bismille;

5. MOJA ŠKOLA

- Učenje u ime Allaha, dž.š.
- Pravila ponašanja
- Izvršavanje postavljenih zadataka
- Poštivanje nastavnika
- Čuvanje materijalnih sredstava
- Kako nas islam uči da se družimo i uvažavamo
- Odnos prema starijim

Didaktičke naznake:

- Nastavnik kod učenika potiče razvijanje osjećaja pripadnosti učeničkom kolektivu; razvijanje svijesti o obavezama koje treba ispunjavati; razvijanje i učvršćivanje temeljnog osjećaja i stava prema sebi i prema drugima; razvijanje osjećaja urednosti, čistoće, tačnosti i upornosti; te inicira razvijanje navike za savjesno izvršavanje školskih obaveza;
- Nastavnik promatra i prati učenike u njihovim aktivnostima, osmišljava, priprema i organizira igrokaz u učionici vezan za primjenu znanja iz ove tematske cjeline;
- Aktivnosti učenika se usmjeravaju na ponašanje po pravilima; održavanja higijene u školskom prostoru; disciplinu u školi; uređenje i čuvanje radnog kutka i učeničkih stvari; te prakticiranje normi finog ponašanja prema starijima;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Odnos učenika prema školskim prostorijama i inventaru;
- Nivo razvijenosti osjećaja za korištenje, čuvanje ličnih i zajedničkih stvari;
- Razumijevanje pravila ponašanja, rada i reda u školi;
- Učešće u osmišljavanju i realiziranju igrokaza;
- Komuniciranje sa drugovima, nastavnikom;
- Uzajamno potpomaganje i saradnja;
- Održavanje higijene radnog prostora;
- Razvijenost kulture govora i ponašanja prema starijima;
- Navikotost na red i rad;

- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: izvođenje prikladnih igrokaza, pisanje sastava ili pjesmica vezanih za školu, nastavnika, školskog druga;
- *Likovna kultura*: crtanje sadržaja unutarškolskog i vanškolskog okruženja, te različitih situacija vezanih za ovu tematsku cjelinu;

6. DŽAMIJA

- Mjesto u kojem se obavlja namaz, gdje se uči i veliča Gospodar
- Allahu najdraža mjesta
- Džamija kao mjesto rasadnika ljubavi, tolerancije među ljudima, izvor humanosti, nauke i pravde

Didaktičke naznake:

- Nastavnik kroz ovo tematsko područje učenike vodi kroz različite komunikacijske postupke
- razgovor sa imamom i ostalim osobljem, razgovor sa starijim osobama, razgovor druga sa drugom; razvija kod učenika bonton ponašanja u džamiji - otkloniti suvišan razgovor, pažljivo slušati; razvija osjećaj za održavanje higijene;
- Nastavnik će u okviru govora o džamiji koristiti ilahiju o džamiji, pjesmice i uzrastu prikladne priče;
- Nastavnik inicira razvijanje svijesti o kulturi ponašanja prilikom ulaska u džamiju (tiho, čiste odjeće), s ljubavlju i poštovanjem prema Božijoj kući; te kroz održavanje higijene razvijati osjećaj i svijest o čistoći;
- Nastavnik usmjerava svakog učenika blago i nježno i kod njih inicira razvijanje osjećanja da vole i poštuju vjerske ustanove; pokušava da omogući svakom djetetu da dođe do izražaja; planira, priprema i potiče učenike na kreativan rad.
- Učenici crtaju najomiljeniju džamiju; uz nastavnikovu pomoć i vođenje osmišljavaju i realiziraju prikladan igrokaz vezan za pravila ponašanja u džamiji; prikupljaju slike džamija i izrađuju zidni pana;
- U cilju boljeg ovladavanja ovim tematskim područjem, gdje je to moguće, poželjno je organizirati posjetu džamiji, a gdje nije aranžirati posjetu mjesnog imama na nastavni sat, te tom prilikom inicirati raspravu o ponašanju u pojedinim situacijama;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o dijelovima i prostorijama u džamiji i njihovoj namjeni.
- Lijepo ponašanje;
- Usvojenost znanja o tome da se džamiju ulazi čist, okupan, lijepo i propisno odjeven;
- Učešće u osmišljavanju i realiziranju igrokaza;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje džamije, pričanje doživljaja vezanih za džamiju;
- *Likovna kultura*: crtanje sadržaja unutar džamijskog prostora i van džamijskog okruženja, te crtanje džamije iz najbližeg okruženja;

7. HIGIJENA I JA

- Higijena tijela
- Higijena obuće i odjeće
- Higijena kuće i dvorišta

Didaktičke naznake:

- Nastavnik o okviru ovog tematskog područja inicira razvijanje svijesti o tome da se održavanjem čistoće postiže Allahovo zadovoljstvo; inicira razvijanje urednosti, reda i čistoće;
- Nastavnik potiče razvijanje navike za redovno održavanje lične higijene, higijene prostora i higijene okoline; inicira razvijanje osjećaja o potrebi pružanja pomoći u kućanskim i drugim poslovima;
- Nastavnik nastoji ustanoviti interesovanja učenika i njihov napredak; razvijenost kreativnih, higijenskih i radnih navika kod učenika; pomaže učenicima u demonstraciji upotrebe sredstava za higijenu, te im pomaže u grupnom i individualnom radu;
- Učenici nastoje razviti naviku redovnog održavanja higijene; usvajaju pravilnu i praktičnu upotrebu sredstava za higijenu; izrađuju raspored i vode evidenciju urađenih aktivnosti održavanja higijene za svaki dan (upisati + ili -).

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o održavanju lične higijene, higijene ishrane, higijene stanovanja i higijene okoline;
- Usvojenost znanja o stavu islama o potrebi održavanja higijene.
- Učešće u osmišljavanju i realiziranju igrokaza;
- Razvijenost navike za održavanje lične higijene;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: izvođenje prikladnih igrokaza, razvijanje pravilnog izražavanje prilikom opisivanja svoga odnosa prema higijeni sebe i svoga okruženja;
- *Likovna kultura*: likovno izražavanje na teme: Moj drug, Moj dom, Moje dvorište

8. HIGIJENA TIJELA - ZDRAVO DIJETE

- Lična higijena
- Pranje, kupanje, oblačenje
- Njega zuba, kose, noktiju
- Pranje ruku, bolesti prljavih ruku
- Čistoća tijela, doprinosi zdravlju
- Voda kao blagodat

Didaktičke naznake:

- U okviru ove tematske cjeline nastavnik nastoji inicirati razvijanje svijesti da tome da Allah voli čiste i uredne; inicirati razvijanje pozitivnih navika, ponašanja u skladu sa higijenom, te razvijanje svijesti kod učenika radi izgradnje vlastitog pozitivnog stava o čistoći;
- Nastavnik nastoji ustanoviti interesovanja učenika i njihov napredak; razvijenost kreativnih, higijenskih i radnih navika kod učenika; pomaže učenicima u demonstraciji upotrebe sredstava za higijenu, te im pomaže u grupnom i individualnom radu;

- Nastavnik nastoji kod učenika razviti sposobnost za održavanje lične higijene, korištenje sredstava za ličnu higijenu, uočavanje i procjenjivanje šta je korisno, a šta štetno; nastoji razviti osjećaj za čuvanje, cijenjenje i umjereno trošenje vode;
- Učenička aktivnost se usmjerava na crtanje i pravljenje pribora za ličnu higijenu; razvijanje osjećaja za redovno održavanje lične higijene.
- Učenici uz pomoć i vođenje nastavnika izrađuju zidni pano "Budi uredan i čist, pa ćeš biti zdrav"

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o načinu i važnosti održavanja lične higijene;
- Razvijenost navike za održavanje lične higijene;
- Učešće u osmišljavanju i izradi zidnog panoa;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanja svoga odnosa prema ličnoj higijeni, osmišljavanje i izrada zidnog panoa i svoga okruženja;
- *Likovna kultura*: likovno ukrašavanje zidnog panoa, crtanje pribora i sredstava lične higijene;

9. KUR'AN

- Kur'an je Božija knjiga
- Čemu nas uči Kur'an
- Subhaneke - dova

Didaktičke naznake:

- Nastavnik u okviru ove tematske cjeline kod učenika razvija sposobnost slušanja, svijest o cijenjenu Božije knjige, te razvija interesovanja učenika;
- Učenici će biti angažirani na crtanju Knjige, slušanju sura iz Kur'ana
- Nastavnikovo angažiranje će biti usmjereno na sticanje saznanja kod učenika da je Kur'an divna uputa, da smo dužni čitati Kur'an, te saznanja da će biti sretni i uspješni oni koji budu poštovali Allahova naređenja iz Kur'ana;
- Prilikom učenja dove Subhaneke nastavnik akcentat stavlja na uvježbavanje pravilnog izgovora, razvijanje sposobnosti zapamćivanja i razvijanje ljubavi za učenjem;
- Nastavnik pomaže učenicima u grupnom i individualnom učenju, pokazuje, demonstrira, procjenjuje individualna postignuća i interesovanja;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost elementarnih znanja o Kur'anu (Božija Objava, objavljen Muhammedu, a.s., objavljen na arapskom jeziku);
- Razvijenost saznanja o važnosti Kur'ana u životu muslimana;
- Usvojenost sura iz Kur'ana;
- Usvojenost dove Subhaneke;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilnost artikulacije jezičkog izražavanja;

- *Likovna kultura*: crtanje Knjige;

10. MOJA PORODICA

- Članovi porodice
- Međusobno poštovanje i pomaganje
- Tvoja uloga u zajedničkom životu
- Sloga i zajednički život, pažnja, ljubav i briga

Didaktičke naznake:

- Cilj ovog tematskog područja je da se kod učenika razvija uzajamno potpomaganje, pružanje pažnje, ljubavi i brige; nastojanje da se komunicira blago, nježno, s ljubavlju sa članovima porodice; navikavanje na red i rad; ispunjavanje svojih obaveza; ponašanje po jasno utvrđenim pravilima;
- Nastavnik će svoja nastojanja usmjeriti na razvijanje svijesti o obavezi poštovanja, poslušnosti i međusobne ljubavi i povjerenja unutar porodice.
- Učešće učenika će se ogledati u osmišljavanju i izvođenju prigodnih igara (uloga članova porodice), crtanju članova porodice, prezentaciji crteža, planiranju svoga načina učešća u pomoć u porodici.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o radu i dužnostima članova porodice;
- Raspored poslova među članovima porodice.
- Imenovanje članova porodice.
- Nivo razumijevanja uloge i značaja porodice
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: osmišljavanje i izvođenje prigodnog igrokaza o porodici;
- *Likovna kultura*: crtanje članova porodice;

11. RAMAZAN I JA

- Ramazan najdraži gost, mjesec mira i Božijeg spasa
- Ramazan u mojoj kući
- Pripremanje za radosni doček
- Uređivanje kuće, dvorišta

Didaktičke naznake:

- U okviru ovog tematskog područja nastavnik će kod učenika nastojati inicirati razvijanje svijesti o ispunjavanju individualnih obaveza, te solidarnosti i pružanju pomoći;
- Učeničke aktivnosti će biti raznolike, a sastoje se iz pisanja čestitke svojim roditeljima; slušanja ilahije "Hej mubarek ramazan"; crtanja džamije i kandilja; pričanja nekih ramazanskih zgoda;
- Socijalna akcija: uređenje učionice vjeronauke i školskog dvorišta u čast dočeka mubarek mjeseca ramazana;
- Nastavnik vodi i usmjerava aktivnosti učenika;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o ramazanu;
- Nivo razumijevanja obaveza u toku ramazana
- Interpretiranje ilahije
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: osmišljavanje i izvođenje prigodnog igrokaza o ramazanu, usmeno jezičko izražavanje kroz opis doživljavanja ramazana u porodici;
- *Muzička kultura*: uvježbavanje interpretiranja ilahije;
- *Likovna kultura*: crtanje džamije sa kandiljima;

12. IFTAR I JA

- Radost postača
- Pripremanje iftara i pozivanje rođaka, drugova, komšija i prijatelja
- Upućivanje dove Elhamdulillah - hvala Allahu

Didaktičke naznake:

- Nastavnik će u okviru ovog tematskog područja inicirati usvajanje znanja o iftaru, iftarskim običajima kod Bošnjaka, te razvijanje svijesti da u dovi zahvaljujemo Bogu i mislimo jedni na druge;
- Nastavnik učestvuje u osmišljavanju i organiziranju prigodnih igrokaza sa učenicima, komunicira sa učenicima i koordinira njihove individualne i grupne aktivnosti;
- Učeničke aktivnosti će biti raznolike, a sastoje se iz crtanja iftara i ramazanskih jela; prezentacije crteža; estetske analize i procjene crteža; osmišljavanja i izvođenja igrokaza u učionici;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o iftaru i ponašanju prilikom iftara;
- Razvijenost svijesti da u dovi zahvaljujemo Bogu i mislimo jedni na druge;
- Nivo razumijevanja značaja dove;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: osmišljavanje i izvođenje prigodnog igrokaza o iftaru, usmeno jezičko izražavanje kroz opis doživljavanja iftara u porodici;
- *Likovna kultura*: crtanje iftara u porodici te raznih ramazanskih jela;

13. BAJRAMI I JA

- Ramazanski bajram
- Kurban-bajram
- Bajramski običaji
- Bajram Šerif Mubarek Olsun
- Ilahija - Bajram dođe

Didaktičke naznake:

- U okviru ove tematske cjeline učenici će usvojiti znanje o muslimanskim mubarek-danima, o tome kako se čestita Bajram; kako se Bajram obilježava;
- Cilj tematskog područja je razvijanje svijesti o humanoj, općeljudskoj i socijalnoj strani Bajrama; održavanje tradicije i običaja; te razvijanje ljubavi prema ilahijama;
- Učeničke aktivnosti će biti raznolike, a sastoje se iz izrade čestitki za mubarek-dane; pričanja jednog bajramskog doživljaja; slušanje i uvježbavanja interpretiranja ilahije;
- Nastavnik komunicira sa učenicima; planira, priprema i potiče učenike na kreativan rad; pomaže učenicima u kolektivnom, grupnom i individualnom učenju; te procjenjuje njihova individualna postignuća;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o mubarek-danima Ramazanskog i Kurban-bajrama;
- Usvojenost znanja o načinu čestitanja bajrama
- Interpretiranje ilahije 'Bajram dođe'
- Učešće u zajedničkim aktivnostima
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: osmišljavanje i izvođenje prigodnog igrokaza o iftaru, usmeno jezičko izražavanje kroz opis doživljavanja iftara u porodici;
- *Muzička kultura*: uvježbavanje interpretiranja ilahije 'Bajram dođe';
- *Likovna kultura*: crtanje iftara u porodici te raznih ramazanskih jela;

14. MUHAMMED, A. S.

- Rođenje i djetinjstvo

Didaktičke naznake:

- U okviru ove tematske cjeline učenici će usvojiti znanje o rođenju i djetinjstvu Muhammeda, a.s.;
- Cilj tematske cjeline je razvijanje ljubavi prema našem Poslaniku, a.s.;
- Slušanje dijela mevluda o rođenju Muhammeda, a.s.
- Nastavnik komunicira sa učenicima; planira, priprema i potiče učenike na kreativan rad; pomaže učenicima u kolektivnom, grupnom i individualnom učenju; te procjenjuje njihova individualna postignuća;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o rođenju i djetinjstvu Muhammeda, a.s.;
- Usvojenost znanja o roditeljima Muhammeda, a.s.;
- Usvojenost znanja o tradiciji i sadržaju mevluda;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: metodički oblikovano interpretiranje priče o rođenju i djetinjstvu Muhammeda, a.s.;
- *Muzička kultura*: melodično izvođenje salavata;
- *Likovna kultura*: bojenje levhe 'Muhammed, a.s.';

15. PRIRODA I JA

- Priroda - Božiji dar
- Allah je Stvoritelj svega
- Pravila ponašanja
- Subhanallah - Slava Bogu

Didaktičke naznake:

- U okviru ove tematske cjeline učenici će usvojiti saznanja da prirodu treba čuvati, ne uništavati; o imenovanju prirodnih bogatstava; da je prirodno bogatstvo dato čovjeku na korištenje; te saznanje da čuvanjem prirode iskazuju svoju ljubav prema Stvoritelju;
- Cilj tematske cjeline je razvijanje pozitivnog ponašanja u prirodi; razvijanje svijesti o očuvanju životne sredine; razvijanje ekoloških stavova, pozitivnih navika; razvijanje ljubavi prema prirodi i čuvanje okoline;
- Učeničke aktivnosti će biti raznolike, a sastoje se iz izrade zidnih panoa o zaštiti i čuvanju prirode; organiziranih i vođenih rasprava o ponašanju u pojedinim situacijama;
- Nastavnik je češće u ulozi i animatora i koordinatora u okviru učeničkih aktivnosti;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o stavu vjere o prirodi i našem odnosu prema njoj;
- Imenovanje prirodnih bogatstava naše domovine;
- Usvojenost znanja o pravilima ponašanja u prirodi;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: metodički oblikovano interpretiranje priče pravilnom i nepravilnom odnosu prema prirodi, izrada panoa o zaštiti i čuvanju prirode;
- *Likovna kultura*: crtanje prirodnih ljepota po vlastitom izboru, te likovno oblikovanje panoa;

16. DOBROTA I POŠTENJE

- Dobro dijete
- Dobar brat, ili sestra
- Dobar drug

Didaktičke naznake:

- Cilj tematske cjeline je izgrađivanje kod učenika lijepih osobina: biti dobar i pošten;
- Učeničke aktivnosti će biti raznolike, što zavisi od kreativnosti nastavnika kao animatora i koordinatora, a može biti izrada pravila ponašanja na razrednom nivou u saradnju sa učenicima;
- Nastavnik će osmisliti različite aktivnosti u cilju temeljite obrade ove tematske cjeline, a započet će uzrastu prilagođenim pričama, događajima ili doživljajima vezanim za dobrotu i poštenje i situacije u kojima ih nije bilo;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o dobroti i poštenju;
- Ustanovljena prisutnost dobrote i poštenja;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: metodički oblikovano interpretiranje priča o pozitivnom i negativnom poštenju u dobroti; usmeno prenošenje individualnih doživljaja vezanih za dobrotu i poštenje;
- *Likovna kultura*: crtanje dobrog druga;

17. GOVORITI ISTINU

- Spas i sreća u istini
- Dobra navika - uvijek istinu govoriti

Didaktičke naznake:

- U okviru ove tematske cjeline će se govoriti o važnosti istine u svakodnevnom životu; inicirati razvijanje stava da dobri ljudi i dobri muslimani su oni koji uvijek govore istinu; inicirati razvijanje razumijevanja da Bog voli iskrene i one koji govore istinu;
- Nastavnik će kod učenika inicirati davanje obećanja: «Uvijek ću govoriti istinu!», te osmisliti i voditi razgovor o ponašanju u datoj situaciji;
- Nastavnik intenzivno komunicira sa učenicima; vodi ih kroz aktivnosti dijaloga i interakcije;

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o važnosti istine u svakodnevnom životu;
- Ustanovljena prisutnost prakse govorenja istine;
- Aktivnost na nastavnom satu;

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: metodički oblikovano interpretiranje priča o situacijama u kojima je govorena istina i onima u kojima je ona zaobiđena; individualno usmeno ili pismeno izražavanje situacija u kojima je govorena istina i onima u kojima je ona zaobiđena;
- *Likovna kultura*: likovno izražavanje učenika na temu 'Istina i Laž';

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA ZA II. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata)

Uvod

Aktivnost planiranja i programiranja nastave islamske vjeronauke za II razred utemeljena je na razumijevanju prirode razvojnih procesa koji se odvijaju na tom uzrasnom periodu. Iz spoznaje i osjećanja procesa razvoja izvedeni su primjereni principi nastave islamske vjeronauke u II razredu. Iako je pregled razvojnih procesa ponuđen kroz pojedine dimenzije ne gubi se iz vida da razvoj jedne dimenzije pod utjecajem je a jednako tako i utječe na razvoj drugih dimenzija. Nomotetske norme treba interpretirati kao fleksibilne okvire, a osjetiti pojedinačno, konkretno dijete sa njegovom posebnošću, stilom učenja, osobenim porodičnim okruženjem.

Shodno modelu razvojnog kurikulumu, nastavnik izabire, uvažavajući princip korelacije s nastavnim sadržajima drugih predmeta, odnosno podudarnosti s nekim datumskim događanjima kad će realizirati sljedeće nastavne sadržaje: tematska područje 'Priroda je Božiji dar' i 'Mubarek dani', te socijalne akcije posjeta 'Posjeta bolesnom drugu' i 'Oplemenimo školsko dvorište'.

U spoznajnom području razvojni kvalitet perioda sedme i osme godine života obilježen je početkom operativnog mišljenja, konkretnim logičkim operacijama pri čemu percepcija ima još uvijek značajnu ulogu. Otud nužnost nuđenja djeci znanja koja im odgovaraju i koja su izložena na način na koji bi ih mentalni kvalitet tog perioda mogao asimilirati. Pri tom, spoznajne i osjećajne strukture su dva aspekta jednog cjelovitog procesa i zato već i interes djeteta za neku pojavu znak je njene asimilacije u djetetov mentalni obrazac. Upravo je temeljni izazov kreatora kurikulumu za ovaj uzrast kako iskoristiti djetetove prirodne interese u procesu planiranja nastavne ponude?

Socijalni i emocionalni razvoj obilježava intenzivan poriv djeteta da ovlada poštovanjem odraslih i starije djece, snažan poput poriva jednogodišnjeg djeteta da prohoda. Otud je razvojni izazov ovog perioda u borbi između razvoja osjećaja kompetentnosti ili osjećaja manje vrijednosti. Nerealna očekivanja prema djetetu oslabiće njegovu motiviranost i snažno oruniti samopouzdanje.

Razvoj moralnosti karakterizira početak procesa koji će trajati tokom cijelog života, procesa razlučivanja istine od laži. Novooblikovano osjećanje savjesti veoma je intenzivno, doslovno, tako da na primjer i svaku malu pogrešku dijete može smatrati teškim prijestupom koji zaslužuje strogu kaznu. Važno je umjeti pomoći mu da realno prihvati pogrešku i iznađe način da je ispravi.

Da li se nastava islamske vjeronauke u I razredu uobličila u doživljaj 'čvrste pozadine' koja pruža podršku, bdije, obećava? Pozitivna osjećanja prema islamskoj vjeronauci kao prvenstveno novom, drukčijem komunikacijskom činu u II razredu treba ojačati, proširiti. Vjeronauka će uspjeti u tom ukoliko ponudi pitke, bliske sadržaje svijetu sedmogodišnjaka i ukoliko to učini na način koji djeca prepoznaju svojim - aktivan, apstrakciju približiti i mogućnošću dječije tjelesne akcije, osmisliti kontekst u kojem znanje treba razumjeti, razigrati djecu.

Kurikulumska pozadina ovakve intencije objedinila je najnovija didaktička saznanja koja proizlaze iz teorije, istraživanja i odgojne prakse s jedne i govora islama s druge strane. Potpuno pripadajuće islamu je oblikovati sedmogodišnjaku koncept poštenja za kojim on razvojno žudi, ili naučiti ga da se nosi s greškom, naučiti ga kako je nadići.

Cilj vjeronauke

Cilj islamske vjeronauke u II razredu je osvijestiti pitanja i začeti proces odgovaranja na razvojne preokupacije ovog uzrasta, a sve obgrljujući prirodnim kontekstom islamskog učenja. Na takav, uzrastu primjeren način, učenici će produbiti i proširiti početne predstave o islamu, i to na spoznajnoj, osjećajnoj i ponašajnoj ravni.

Zadaci vjeronauke

- otkriti učenicima mogućnost posmatranja svakodnevnog, iskustvenog u duhu vrijednosti islama;
- približiti učenicima značenje islama;
- osvijestiti važnost zajedništva iz dvostruke perspektive: svijeta iskustva sedmogodišnjaka i islamskog sistema vrijednosti;
- senzibilizirati ih za uočavanje promjena u prirodi kao znakova Allahove milosti;
- razvijati kod učenika emotivnu naklonost prema Muhammedu, a.s.;
- ukazati učenicima na prostor obraćanja Allahu, dž.š.;
- otkriti dimenziju radovanja, zajedništva, saosjećanja u posebnim, mubarek, danima;
- islamom široko, bogato, uokviriti djetetu značajne relacije: prema čovjeku, biljkama i životnjama;
- uvesti ih u temeljne postulate interkulturalnog odgoja.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. RADOST PONOVRNOG SUSRETA

- Dova za nastavak druženja na vjeronauci
- Kako sam proveo raspust
- Doživljaj s raspusta - osjetio sam da me Allah voli
- Moji novi prijatelji
- Razgledice moje domovine
- U sklopu ovog tematskog područja ponoviti i Selam, pozdrav spasa i mira

Didaktičke naznake:[2]

- Vjeronauku početi sa dovom Allahu: Euza i Bismilla i Rabbi jessir;
- Potaknuti oblikovanje relaksirajuće atmosfere u razredu u kojoj učenici bez ustezanja i straha iznose svoja iskustva i doživljaje;
- Doživljaji sa raspusta sa dragim učenicima i njihova analiza na vjeronauci produžuje njihova ugodna osjećanja;
- Nastavnik će iznošenjem jednog svog doživljaja u kojem je osjetio da ga Allah voli pomoći učenicima u pravilnom razumijevanju onoga što se od njih traži i animirati učenike za iznošenje svojih doživljaja;
- Razgovor o novim prijateljima koje smo stekli: u opuštenom razgovoru sa učenicima saznati o novim prijateljima, kontekstu njihovog upoznavanja, elementima koji su ih zbližili i eventualnim planovima za očuvanje i jačanje razvijenog novog prijateljstva;
- Sakupiti što veći broj različitih razglednica iz BiH, akcent staviti na one koje predstavljaju kulturnu i vjersku baštinu, arhitekturu, prirodna bogatstva i ljepote i organizirati, ovisno od situacije i naviknutosti na različite sociološke oblike nastavnog rada, razgovor i analizu kulturnih, vjerskih i prirodnih ljepota naše domovine;

- Koristeći pjesmu: "Selam, Selam" Edina Pandura u svečanoj, učenicima dragoj, atmosferi ponoviti sve što je poznato učenicima o Selamu - pozdravu spasa i mira.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost Euzubille, Bismille i dove Rabbi jessir;
- Razvijenost osjećaja za potrebu stalnog obraćanja Allahu, dž.š.;
- Sposobnost zapažanja, uživanja, divljenja i razumijevanja;
- Razvijenost osjećanja postojanja brige i ljubavi Allaha, dž.š.;
- Sposobnost uočavanja pozitivnih karakteristika pravih prijatelja;
- Nivo razvijenog poznavanja i ljubavi prema domovini;
- Usvojenost značenja pojma selam, načina nazivanja selama u različitim situacijama.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* opisivanje doživljaja sa raspusta, opisivanje doživljaja na posjetama gradovima u BiH i o prirodnim ljepotama domovine;
- *Moja okolina:* koreliranje sa nastavnim sadržajem 'Drugi smo razred', te 'Moja zemlja se zove Bosna i Hercegovina';
- *Likovni odgoj:* Likovno izražavanje na temu: Moj raspust - gdje sam ga proveo;
- *Muzički odgoj:* pjevanje pjesme Selam, Selam.

2. ISKRENO PRIJATELJSTVO

- Svako od nas je neponovljivo Allahovo, dž.š. djelo
- Važnost uzajamnog potpomaganja
- Moj prijatelj
- Budimo prijatelji
- Ljubav jača prijateljstvo

Didaktičke naznake:

- Potaknuti razmišljanje kod učenika da je čovjek najsavršenije Allahovo, dž.š. stvorenje, poredeći ga u komparativnim razlikama i prednostima sa drugim stvorenjima;
- Opisivanje prijateljevih osobina;
- Likovno izražavanje na temu: Moj prijatelj;
- Metodički oblikovana interpretacija prigodnih priča o prijateljstvu (uzrastu primjereni zahtjevi pri analizi književnih tekstova su sljedeći: zapažanje teme događaja - radnje; zapažanje likova, njihovih osobina i postupaka i to osnovno na izrazitim primjerima; zauzimanje stava prema likovima u njihovim postupcima);
- Hadisi o prijateljstvu i međusobnom pomaganju;
- Osvijestiti značenje ljubavi i iskrenosti u jačanju prijateljstva;
- Analizirati Poslanikovu, a.s. izreku "Allah pomaže svome robu dok on pomaže svome prijatelju";
- Analizirati Poslanikovu a.s. izreku "Nećete ući u džennet dok se međusobno ne budete voljeli".

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razumijevanje pojmova "prijatelj" i "prijateljstvo";
- Usvojenost osobina iskrenih prijatelja;
- Razvijenost osjećaja za pomaganje drugome;

- Otvorenost i spremnost na prijateljstvo;
- Usvajanje spremnosti i načina uspostavljanja i raskidanja iskrenih prijateljstava;
- Usvajanje načina čuvanja iskrenih prijateljstava.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje prijatelja, jezičko izražavanje na temu: Moj najbolji prijatelj, tema za samostalni rad učenika u saradnji sa roditeljima: Iskreno prijateljstvo je...;
- *Likovni odgoj*: likovno izražavanje na teme: Moj prijatelj, Moja mahala, Moja čaršija, Moje selo...

3. ISLAM JE NAŠA VJERA

- Islam - pravilno razumijevanje riječi islam? (Predanost Allahu)
- Allah se brine za svakog
- Šehadet - svjedočenje pripadanja islamu
- Ilahija 'Šehadet'
- Džemat - zajedništvo muslimana (porodica, razred, džamija)
- Ilahija 'Kad ja počoh u džamiju'
- Kako je lijepo biti musliman

Didaktičke naznake:

- Aranžirati relaksirajuću atmosferu u razredu u kojoj učenici bez ustezanja i straha iznose svoje predstave o islamu;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Razgovarati o zajedničkoj podlozi kvaliteta zajedništva u porodici, razredu, komšiluku;
- Organizirati posjete džamijama s ciljem začimanja novog pogleda na džamiju - kao na centar oko kojeg se ljudi okupljaju.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razumijevanje pojma islam;
- Ugodno osjećanje (konotativna dimenzija) prema pojmu islama;
- Zapamćivanje i razumijevanje Šehadeta;
- Shvatanje pojma džemat;
- Pozitivno osjećanje džemata;
- Primjena naučenog o zajedništvu u svojoj participaciji u porodici, razredu, komšiluku...

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: analiza i interpretacija priča: 'Allah se brine za svakog', 'Kako je lijepo biti musliman', pisanje kraćeg sastava ili pjesmice na temu: Ja sam musliman, Moj prvi ulazak u džamiju, pravilno recitiranje ilahije i pjesmice;
- *Likovni odgoj*: Likovno izražavanje na temu: Moja najdraža džamija, Bojenje bojanke i materijala sa prizorima iz razreda, porodice, džamije...;
- *Muzički odgoj*: uvježbavanje pravilnog učenja ilahije 'Šehadet' i pjesmice 'Kad ja počoh u džamiju'.

4. PRIRODA JE BOŽIJI DAR

- Proljeće:

- Allah oživljava zamrlu prirodu.
- Otkud raznobojno cvijeće?
- Opiši proljeće i njegove darove.
- Slušanje i analiza ilahije 'Puhnuće behar'
- I cvrkut ptica Allaha slavi.
- Ljeto:
- Zašto sunce tako jako sija?
- Dani su dugi a noći kratke.
- Jesen:
- Zašto lišće žuti?
- Ko daje rumenilo Suncu, oblake i kišu?
- Ko daje tako sočne i lijepe plodove?
- Zima:
- Milioni pahuljica iz obilja Božijeg stvaranja spuštaju se na zemlju.
- Snijeg. Led. Ledenice.

Didaktičke naznake:

- Uočavajući promjene u prirodi kroz izmjenu godišnjih doba, što integrirajuće prate svi nastavni sadržaji, odabrati za realizaciju odgovarajući sadržaj iz tematskog područja;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Animirati i organizirati učenike za istraživački pristup prema prirodi;
- Ukazati na rafiniranost gledanja na prirodu iz perspektive islama: npr. kiša ne pada, kiša nam biva spuštena...;
- Potaći učeničku kreativnost: npr. izložbe cvijetnih aranžmana, oblika u snijegu, lišća...

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Probuditi osjetljivost za zbivanja, promjene u prirodi;
- Razvijati učenikove promatračke sposobnosti, sposobnosti zapažanja pojedinačnog, tipičnog, karakterističnog:
 - auditivni elementi (cvrkut ptica),
 - vizuelni elementi (dostupni sluhu, dostupni vidu),
 - alfaktivni elementi (dostupni njuhu),
 - gustativni elementi (dostupni okusu),
 - taktilni elementi (dostupni dodiru, opipu),
 - kombinirani senzorni elementi;
- Osposobljavati učenike za misaone operacije: uočavanje, razlikovanje, imenovanje;
- Bogatiti rječnik učenika i razvijati sposobnosti izražavanja;
- Proizvesti početni senzibilitet za dimenziju Božijeg određenja zbivanja u prirodi;
- Razbuditi aktivan, kreativan kvalitet odnosa prema prirodi (učešće u projektima);
- Stimulirati finoću, nijansiranost upotrebe jezičkih sredstava pri govorenju o prirodi.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno artikuliranje priča i doživljaja o godišnjim dobima, pisanje kraćih sastava o godišnjim dobima;
- *Moja okolina*: korelacija s nastavnim sadržajem 'Vremenske pojave';

- *Likovni odgoj*: Likovno izražavanje na temu o prirodi i mahali u različitim godišnjim dobima, bojenje bojanke "Godišnja doba";
- *Muzički odgoj*: uvježbavanje pravilne muzičke interpretacije ilahije 'Puhnuće behar'.

5. NAŠ VJEROVJESNIK MUHAMMED, A.S.

- Posebnost Muhammeda, a.s. u dječaćkom dobu
- Rani gubitak roditelja
- Osmjehnuti Poslanik, a.s.
- Slijeđenje Poslanika - najljepši uzor
- Salavat na Poslanika, a.s.

Didaktičke naznake:

- Na uzrastu primjeren način pripovijedati o djetinjstvu Muhammeda, a.s.;
- Ukazujući na uzorite primjere u kojim je Muhammed, a.s., nadilazio teškoće u djetinjstvu, poticati učenike na konstruiranje vlastitih modela suočavanja s životnim teškoćama;
- Naučiti ih načinu donošenja salavata na Muhammeda, a.s.;
- Poticati učeničko osjećanje ljubavi prema Muhammedu, a.s.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Pričanje zapamćene i shvaćene dječije priče o Muhammedu, a.s.;
- Analiza priče, apstrahiranje pouke;
- Memoriranje salavata;
- Promjene u ponašanju za koje su učenici motivirani naučenim o Muhammedu, a.s.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno artikuliranje i izražajno čitanje priča o vjerovjesniku Muhammedu, a.s.;
- *Likovni odgoj*: Bojenje Poslanikove džamije u Medini;
- *Muzički odgoj*: uvježbavanje pravilnog i melodičnog učenja salavata.

6. SVEOBUHVAATNA JE ALLAHOVA MILOST

- Voda kao blagodat za održavanje čistoće i zdravlja
- Čistoća tijela
- Abdest (pravilo uzimanja abdesta i njegov značaj)
- Zdravlje je Allahov dar
- Pjesmica 'Zdrava djeca'
- Posjeta bolesnom prijatelju (socijalna akcija)
- San kao odmor, Allahov je dar: dova za lahak san, adabi za lijep san

Didaktičke naznake:

- Organizirati obilazak: rijeke, česme, šadrvana, izvora, potoka... (zavisno o hidrografskim karakteristikama mjesta);
- Improvizirati česmu i uvježbavati abdestne radnje;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Zajednička posjeta stomatologu (edukacijsko-prevencijski karakter);

- Dosljedna pažnja kad je bilo ko u razredu bolestan (posjete, redovni raporti o zadaći, obavezama);
- Problemsko-kreativno komuniciranje o zdravoj hrani;
- Razgovori o učeničkim navikama vezanim za odlazak na spavanje.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Učenikovo razumijevanje važnosti vode u čovjekovom životu: šta znači voda u njihovom životu;
- Revnosnost higijenskih navika;
- Naučen način uzimanja abdesta;
- Svaćanje značenja abdesta;
- Shvaćena pouka ponuđenih tekstova;
- Učešće i zalaganje u socijalnim akcijama, zajedničkom istraživačkom projektu;
- Ispravan odnos prema odlasku na spavanje: vrijeme, higijenske pretpostavke...

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno artikuliranje glasova, riječi i rečenica u komuniciranju o zdravoj hrani, pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pravilno recitiranje pjesmica i organiziranje lutkokaza (Razgovor povrća);
- *Moja okolina*: koreliranje s nastavnim sadržajima 'Svojstva vode u pojedinim agregatnim stanjima' i 'Ljudsko tijelo';
- *Likovni odgoj*: slikanje ambijenta čiji je sadržaj i rijeka, crtanje ili bojenje česme, šadrvana, izvora, potoka, bojenje slikovnice o higijeni i abdestu;

7. KAKO SE MUSLIMAN OBRAĆA ALLAHU, DŽ.Š.

- Namaz: moja zahvalnost Allahu, dž.š.
- Dova: traženje pomoći od Allaha Uzvišenog
- Fatiha: memoriranje i značenje
- Tespah (značenje tespahskih riječi, i riječi Mašallah...)
- Sura Ihlas
- Sura Kevser

Didaktičke naznake:

- Heuristički razgovor o namazu: da li su nekada klanjali ili vidjeli klanjanje, šta osjete dok posmatraju nekog ko klanja, šta osjete a šta učine kad začuju ezan, koliko puta dnevno se oglasi ezan...?;
- Predavačko komuniciranje namaza kao vida zahvalnosti Allahu, dž.š.;
- Dova: značenje, forma, jednostavne Poslanikove dove (analitičko-interpretacijski komunikacijski sistem);
- Učenje Fatihe: memoriranje i razumijevanje;
- Poticanje djece da svoje obraćanje Allahu, dž.š. oblikuju u svoju dovu;
- Uz tespah, naučiti šta znače tespahske riječi;
- Interpretacijsko komuniciranje i zapamćivanje sure Ihlas;
- Interpretacijsko komuniciranje i zapamćivanje sure Kevser.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Znanje o namazu: broj dnevnih namaza, ezan kao poziv na namaz;

- Razumijevanje značenja namaza kao mogućnosti neposredne komunikacije sa Stvoriteljem;
- Umijeće iskenog, kreativnog oblikovanja osobne dove;
- Zapamćena i shvaćena Fatiha, te sure Ihlas i Kevser;
- Razumijevanje značenja tespihskih riječi;
- Prepoznati dječiju zainteresiranost za ezan, namaz, dovu, tespih...

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* pravilno artikuliranje i izražajno čitanje tekstualnog sadržaja, pisanje kraćih sastava na temu: Moj prvi namaz, izražajno oblikovanje dove, izražajno interpretiranje i memoriranje sura;
- *Likovni odgoj:* likovno izražavanje na temu: Moj tespih, Džemat na namazu, Ja ili Vjernik u dovi, bojenje segmenata bojanke "Moj dan";
- *Muzički odgoj:* uvježbavanje pravilnog i melodičnog učenja Fatihe;

8. MUBAREK DANI

- Mevlud - Rođenje Muhammeda, s.a.v.s.
- Muslimanska nova godina
- Ramazan - napravite zajednički iftar
- Lejletu-l-Kadr - Noć Kur'ana
- Bajrami - dani radosti
- 'Bajramske cipele' (priča)
- Dan šehida

Didaktičke naznake:

- Prigodno organiziranje učeničkog obilježavanja mubarek dana: literarni program, izložbe...;
- Učeničko istraživanje načina obilježavanja mubarek dana u konkretnoj sredini;
- Aranžiranje gostovanja starijih osoba koje umiju govoriti o načinu obilježavanja mubarek dana nekad i danas;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Analiza i interpretacija ilahije 'Bajram dođe';
- Uz obradu nastavne teme 'Dan šehida' planirati obilazak šehidskog mezaristana, upućivanje dove Allahu, dž.š.
- Animiranje roditelja da na principima partnerstva porodice i škole učestvuju u obilježavanju mubarek dana.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Angažman učenika u projektima obilježavanja mubarek dana;
- Učešće u istraživačkim projektima motiviranim interesom za mubarek dane;
- Razumijevanje prigodnih tekstova.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* pravilno artikuliranje glasova, riječi i rečenica u komuniciranju o mubarek danima, pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pisanje kratkog sastava na temu 'Ramazan u mojoj porodici, mahali...';
- *Moja okolina:* toreliranje s tematskim područjem 'Praznici', te s nastavnim sadržajem 'Prepoznavanje i opisivanje života ljudi u prošlosti i sadašnjosti';

- *Likovni odgoj*: likovno izražavanje na teme mubarek dana i priprema za izložbe likovnih radova u školi, bojenje bojanke "Naši bajrami";
- *Muzički odgoj*: uvježbavanje pravilnog i melodičnog učenja ilahije 'Bajram dođe'.

9. ODNOS PREMA ČOVJEKU - NAJODABRANIJEM ALLAHOVOM STVORENJU

- Moja porodica
- Odnosi u školi (prema učeniku, učiteljici, školskom osoblju...)
- Koliko poznajem svoju rodbinu? Kad se posjećujemo?
- Obradovao sam svoju sestru/brata
- Briga o komšiji
- Kako se ophoditi prema pripadnicima drugih vjera?

Didaktičke naznake:

- Heuristično-problemski način pozicioniranja odnosa prema roditeljima: kakav odnos imaju prema svojim roditeljima, kako islam uređuje ovaj odnos, izdvajanje relacije prema majci kao u islamu posebno važne...;
- Sistematsko praćenje kvaliteta učeničkih odnosa u školi;
- Pisanje literarnih radova/crtanje crteža na temu: 'Obradovao sam svoju sestru/brata
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Poticanje i organiziranje zajedničkih projekata čiji bi realizatori bile grupe učenika koje pohađaju konfesionalno različitu nastavu vjeronauke;
- Pisanje pisma prijateljstva učenicima u drugom mjestu koji pohađaju konfesionalno različitu vjeronauku.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Primjena naučenog o islamskom kvalitetu odnosa u realnim odnosima u svakodnevnicima;
- Ispoljavanje islamskog kvaliteta odnosa u svakodnevnim školskim interakcijama;
- Iskrenost, originalnost svjedočenja o odnosu prema bratu, sestri u literarnim i likovnim radovima;
- Ispoljavanje odnosa prema komšijama: pozdravljanje, pomaganje, posjećivanje...;
- Razumijevanje principa interkulturalnosti u odnosu s pripadnicima druge konfesije;
- Manifestiranje islamske kvalitete odnosa prema učeniku u razredu, školi koji je pripadnik druge konfesije.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno artikuliranje glasova, riječi i rečenica u komuniciranju o roditeljima, porodici, rodbini; pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pisanje kratkog sastava na teme 'Moja porodica, majka, babo, brat, sestra, nena'; 'Moja učiteljica', 'Moj vjeroučitelj';
- *Moja okolina*: koreliranje s nastavnim sadržajima 'Život u školi' i 'Uža i šira porodica';
- *Likovni odgoj*: likovno izražavanje na teme: 'Moja porodica, majka, babo, brat, sestra, nena, djed'; 'Moja učiteljica', 'Moj vjeroučitelj'.

10. VOLIM BILJKE I ŽIVOTINJE

- Kako se odnositi prema životinjama?
- Bosanska avlija - zelenilo i ruže

- Uređujemo svoje avlije
- Oplemenimo školsko dvorište (socijalna akcija)

Didaktičke naznake:

- Razgovor s djecom o kućnim ljubimcima;
- Učeničko takmičenje za najljepši literarni ili likovni rad o kućnom ljubimcu (analiza radova pretpostavlja isticanje, intenziviranje mjesta koja su sukladna islamom inspiriranim odnosom prema životinjama);
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Zajednička posjeta lijepoj avliji;
- Razgledanje fotografija ili power point prezentacije koje paradigmatično prikazuju ljepotu uređenja prostora oko kuće;
- Interpretacijsko komuniciranje odabranih hadisa: obavezno otkrivanje, označavanje mjesta refleksije shvaćenog u učeničkoj zbilji: 'Uređujte svoje avlije' - hadis;
- Organiziranje prigodnih socijalnih akcija.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Kvalitet učešća u projektima vezanim za tematsko područje (zainteresiranost, istrajnost, raznolikost...);
- Razumijevanje obrađenih tekstova;
- Spremnost za prihvatanje osobina islamskog odnosa prema biljkama i životinjama;
- Ispoljavanje naučenog u životu.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno artikuliranje glasova, riječi i rečenica u komuniciranju o biljkama i životinjama, pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pisanje kratkog sastava 'Moja avlija, kvart', literarno izražavanje na temu: Moj kućni ljubimac;
- *Moja okolina*: koreliranje s tematskim područjem 'Biljke i životinje';
- *Likovni odgoj*: slikanje ambijenta čiji je sadržaj avlija, ulica, kvart; bojenje bojanki o životinjama, likovno izražavanje na temu: Moj kućni ljubimac;
- *Muzički odgoj*: slušanje i uvježbavanje pravilnog i melodičnog pjevanja pjesme 'Nek mirišu avlije'.

LITERATURA

Kur'an, prijevod

Zbirka hadisa

Midhat i Abdulah Čelebić, Ilmihal, Zenica, 1995.

Muzička kultura za IV razred osnovne škole

Sabahudin Bećirović, Vježbanka i bojanka za najmlađe, Zenica, 2005.

'Moj dan', bojanka br. 1, NID Novi Kevser, Sarajevo, 2002.

'Godišnja doba', bojanka br. 2, NID Novi Kevser, Sarajevo, 2003.

'Naši bajrami', bojanka br. 3, NID Novi Kevser, Sarajevo, 2004.

'Kevserko', izdanje Kevsera za najmlađe, NID Novi Kevser, Sarajevo

Udžbenici za II razred osnovne škole

Po izboru nastavnika: priče, bajke, basne i sadržaji iz dječije književnosti

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA ZA III. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata)

Uvod

U trećem razredu osnovne škole Islamska vjeronauka je orijentirana da i dalje prati, uočava i potiče razvoj djece na uzrastu kojem je namijenjena.

I dalje, samo produbljenje u odnosu na prethodno godište, prijateljstvo među djecom, kvalitet međusobnog komuniciranja, su poseban interes Islamske vjeronauke.

Biranim programskim sadržajima i nadnesenim vođenjem, nastavnik može itekako biti u funkciji razvoja učenikove socijalne vještine.

U situaciji kad su temeljne kompetencije kojima mlad čovjek treba ovladati u suvremenom društvu pomjerene od poznavanja gomile informacija ka socijalnoj kompetentnosti, nova dimenzija uloge nastavnika Islamske vjeronauke postaje veoma važnom. A upravo je ovaj uzrast važan period, nešto poput 'senzitivnog intervala' za razvijanje zdravih temelja u odnosu prema drugima.

Novina u programskom sadržaju za ovo godište jeste prisustvo određenog broja 'refleksivnih sadržaja', primjerenih uzrastu, a nuđeni kako bi intelektualno, emotivno, socijalno odjekivali u djetetovoj osobi, moralno je oblikujući i motivirajući.

Zadatak Islamske vjeronauke je da posvijesti mogućnost formativnog oblikovanja osobe učenika.

Kurikularna struktura je fleksibilna, zahtijeva nastavnikov senzibilitet za duhovno 'najotvoreniji' trenutak za obradu pojedinih nastavnih sadržaja.^[3]

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. PONOVO MIRIS SEPTEMBRA

- Dova za uspješan početak
- Islam mi je sve (pjesma)
- Šta smo po vjeri?
- Ljepota selama - islamskog pozdrava
- Kako postajemo istinski muslimani?
- Pravo druženje - drugarstvo - prijateljstvo

Didaktičke naznake:[4]

- Vjeronauku početi sa dovom Allahu: Euza, Bislilla, Rabbi jessir, Rabbi zidni ilma (Gospodaru moj povećaj mi znanje), kratki salavat;
- Ponoviti značenje pojma 'islam', kelimei-šehadet uz korištenje ilahije 'Šehadet', obrađivane u II razredu;
- Obrada, analiza i usvajanje islamskih propisa/šarta;
- Situacije nazivanja selama i načini ponašanja učenika u njima;
- Razgovarati s djecom o tome kome nazivaju selam? Na kojim mjestima? U kojim prilikama? Nastavnik bilježi na školskoj tabli učeničke odgovore i na kraju sata rezimira 'uokvirivanjem' neupitnih osoba, mjesta, prilika u kojima dijete pozdravlja selamom;

- Metodički oblikovana interpretacija prigodnih priča o prijateljstvu (uzrastu primjereni zahtjevi pri analizi književnih tekstova su sljedeći: zapažanje teme događaja - radnje; zapažanje likova, njihovih osobina i postupaka i to osnovno na izrazitim primjerima; zauzimanje stava prema likovima u njihovim postupcima);
- Kroz primjer pravilnog i nepravilnog druženja ukazati na elemente poželjnog drugarstva i pravog prijateljstva;
- Likovno izražavanje na temu: Moj pravi prijatelj;
- Organizirati u razredu oblikovanje pismenog izričaja na temu: Moj prijatelj, Kad sam se pokazao prijateljem, I sad se sjećam, tada se nisam ponio kao prijatelj...

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost Euze, Bismille, dove Rabbi jessir, kratkog salavata i usvojenost dove Rabbi zidni ilma - Gospodaru moj povećaj moje znanje;
- Usvojenost islamskih propisa/šarta;
- Usvojenost znanja o situacijama nazivanja selega i načinima ponašanja učenika u njima;
- Usvojenost osnovnih elemenata likovnog i literarnog izraza na zadane teme i situacije;
- Zalaganje na satu, spremnost za suradnju;
- Moralna osjetljivost za konstrukt prijateljstva, drugarstva.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje situacija u kojima se uči Euza, Bismilla, dove, salavati, pozdrav - djeci primjerene životne situacije; pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pravilno recitiranje pjesmica;
- *Moja okolina*: objedinjavanje situacija kulturnog, primjerenog ponašanja;
- *Likovni odgoj*: likovno izražavanje na temu: Moj pravi prijatelj;
- *Muzički odgoj*: interpretacija ilahije 'Šehadet'.

2. VJERUJEM U JEDNOG BOGA

- Ja vjerujem jednog Boga (ilahija)
- Kako postajemo vjernici?
- Amentu billahi - ja vjerujem u Allaha, dž.š.
- Priroda - svjedočanstvo Božijeg opstojanja
- Život je svuda oko nas
- Biljni i životinjski svijet djelo je Božije
- Mala slatka beba (pjesmica)
- Čovjek kao najljepše Allahovo stvorenje
- Allah sve vidi
- Allah Sveznajući, Svemoćni (priča)
- Zahvala Allahu

Didaktičke naznake:

- Uvježbavanje pravilnog učenja ilahije 'Ja vjerujem jednog Boga';
- Govoriti o Allahu Uzvišenom kao Jedinom Bogu, Stvoritelju i Gospodaru svih svjetova, Vladaru Milostivom i Opskrbitelju..., pokušati kod djece razvijati osjećaj za vjeru u Jednog Boga i Njegovo opstojanje, zatim oblikovati lijepo mišljenje o Njemu Uzvišenom; inicirati memoriranje nekoliko imena Allaha Uzvišenog sa prijevodom: Rabb, Rahman, Rahim, Malik, Selam, Alim;

- 'Oslobađati' kroz potičući, ohrabrujući, necenzurirani razgovor djetetove asocijacije na Milost, Blagost, Učenost, u svakodnevnim životnim situacijama. Ko ih ispoljava? Kako? Konstruirati gradacijsku ljestvicu ovih vrijednosti s ciljem da djeca naslute, uče neprikosnovenu veličinu Allahove Milosti, Blagosti, Učenosti...;
- Razgovarati o prirodi i prirodnim pojavama: nebo, kiša, zemlja, rijeke, planine, šume, more
- pokušati organizirati čas u prirodi;
- Likovni izraz: rijeka, planina, kiša, povezano sa situacijama u kojima se dijete našlo;
- Pisanje sastava o omiljenoj životinji;
- Skretanje pažnje na bogatstvo života koji nas okružuje: cvijeće, mirisi, pčele, ribe, izbor djeci poznatih domaćih i divljih životinja - po mogućnosti čas u prirodi;
- Razvijati humani odnos prema biljkama i životinjama iz okruženja: Ebu Hurejre, hadisi o ženi i mački, o čovjeku i psu i o devi koja se je požalila Poslaniku;
- Započeti razvijanje osjećaja da nas Allah stalno gleda - razvijanje potrebe stalnog lijepog ponašanja (kod kuće, na ulici, sa drugovima, u školi, na času);
- Razgovor o priči Allah, Sveznajući, Svemoćni;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova, prigodnih priča, pjesmica i lutkokaza (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Razgovor o djeci primjerenim životnim situacijama (koje su bliske dječijem iskustvu) u kojima su se zahvaljivali Allahu; učenje dove Suhanekellahumme s prijevodom.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Receptivna ravan: ilahija; prigodno pismeno učeničko izražavanje;
- Usvojenost i razumijevanje prvog imanskog islamskog šarta;
- Interpretativna ravan: senzibilitet za graduiranje vrijednosti s neupitnom pozicioniranošću Allahove, dž.š., veličine;
- Ovladanost elementima prirodnog okruženja (nazivi, opis, likovni izraz);
- Poznavanje vrsta iz životinjskog svijeta (nazivi, opis, likovni izraz);
- Prepoznavanje na čovjeku savršenstva Allahovog, dž.š., stvaranja;
- Razvijenost navike zahvaljivanja Allahu, dž.š.;
- Usvojenost Subhaneke s prijevodom.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* uvježbavanje pravilnog čitanje i recitiranja ilahije; literarno izražavanje na teme: Moja okolina (šuma, rijeka, planina, nebo, kiša), Moj kućni ljubimac;
- *Likovni odgoj:* uvježbavanje interpretacije ilahije, literarno izražavanje na teme: Moja okolina, Proljetna kiša, Jesenje lišće, Moj kućni ljubimac;
- *Muzički odgoj:* uvježbavanje pravilnog učenja ilahije 'Ja vjerujem jednog Boga'.

3. PUT DO ALLAHOVE MILOSTI

- U namazu se susrećemo sa svojim Gospodarom
- Priprema za namaz
- Oblačenje najljepše odjeće u namazu
- U svakom dijelu dana se obraćam Allahu
- Kaba - tačka orijentacije u namazu
- Bejtullahov crn ogrtač (ilahija)
- U ramazanu je Allah posebno milostiv
- Nek' mirišu avlije (pjesma)

- Čovjek koji je davao zekat (priča u stripu)
- Kraj Kabe sam stajao (ilahija)
- Kurban - darivanje siromašnima, rodbini i komšijama
- Na Bajram (priča)

Didaktičke naznake:

- Ponoviti islamske šarte; Analiza i obrada uvjeta za namaz; Razgovor o tome šta dobivamo obavljajući namaz: milost, nagradu, oprost, snagu koja nas štiti od grijeha i svega što ne valja, pomoć u nesrećama i tegobama;
- U okviru pripreme za namaz staviti akcenat na čistoću, abdest i kupanje;
- O trećem uvjetu za namaz - biti propisno odjeven govoriti na djeci prilagođen način kroz lijepo i skladno odijevanje;
- Kroz ponavljanje dijelova dana u njih smještati dnevne namaze, nastojeti usvojiti njihove nazive i vremensku pozicioniranost;
- Istaknuti orijentaciju muslimana iz cijeloga svijeta u toku namaza samo prema jednoj orijentacijskoj tački - kibla (ka'bi) u Meki;
- U predramazansko vrijeme govoriti o ramazanu: sehur, iftar, mukabele, teravije; propisi o načinu posta, „post“ za malu djecu, pjesmica o ramazanu;
- Analizom pjesme Nek' mirišu avlije govoriti o posebnosti i običajima za Bajram; obraditi tekbire;
- Kroz razgovor o priči ponuditi kratku informaciju o zekatu;
- Analizom ilahije „Kraj Kabe sam stajao“ govoriti o hadžu i našim običajima vezanim za hadž, poželjno je da u pripremi za ovaj sat učenici i nastavnik donesu veći broj fotografija sa prizorima sa hadža, te prikazivanje desetominutnog dokumentarca;
- Kroz razgovor o običajima u dijeljenju kurbana u našim krajevima istaknuti važnost njegovanja rodbinskih veza i brige o rodbini i komšijama; podstaknuti pismeno izražavanje kroz pisanje jedne rečenice u susret Bajramu ili nešto u vezi sa Kurban-bajramom;
- Organizirati učenički istraživački projekat 'Razgovor s hadžijom' (posjeta osobi koja je ranije obavila hadž, njezini utisci...); Svi učenici će ponešto zabilježiti u tim razgovorima, a nastavnik na školskoj tabli rezimira istraženo.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razvijenost osjećaja za potrebu obraćanja Gospodaru;
- Usvojenost elemenata koji su odnose na pripremu za namaz - uvjeta za namaz;
- Usvojenost znanja o propisnom odijevanju u namazu;
- Usvojenosti naziva dijelova dana i naziva dnevnih namaza
- Zapamćivanje: Kaba - mjesto orijentacijska tačka u namazu;
- Nivo uvježbanosti pravilnog učenja ilahija;
- Nivo usvojenosti pravilnog prepričavanja i izvlačenja pouke i zaključaka iz priča;
- Razvijenost navike brige o drugu u razredu;
- Učenička osjećanja koja svjedoče da i dijete živi, ili makar samo sluti, ono što uči u Vjeronauci.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* uvježbavanje pravilnog čtanje i prepričavanje priča, recitiranja i melodičnog interpretiranja ilahija; literarno izražavanje na teme: Moj prvi namaz, odlazak u džamiju, Moj (djed, nena, babo, mama...) je išao na hadž;

- *Moja okolina*: korelirati s kulturom komuniciranja u zajednici (npr. Kurban - briga za drugog, Briga o siromašnima, rodbini i komšijama)
- *Likovni odgoj*: Likovno izražavanje na teme: Kaba, Džamija u ramazanu, Bajramska sofa, Dijeljenje kurbana...;
- *Muzički odgoj*: uvježbavanje pravilnog učenja ilahija 'Bejtullahov crn ogrtač', 'Kraj Kabe sam stajao' i pjevanje pjesme 'Nek' mirišu avlije'.

4. BOŽIJI POSLANICI PRIJE MUHAMMEDA, A.S.

- Božiji poslanici - učitelji svojih naroda
- Adem a.s. - prvi čovjek na Zemlji
- Hud a.s. i njegov narod
- Deva u gradu prokletih ljudi (priča)

Didaktičke naznake:

- Allah je poslao poslanike da pokažu ljudima ispravan način života koji vodi ljude istinskoj sreći i spasu;
- Uvoditi dijete u islamsko razumijevanje pojma 'učitelj' - onaj koji odgaja, podstiče na dobrotu, 'obavezuje' na poštenje...
- Metodička obrada prigodnih priča o poslanicima;
- Priča o Hudu a.s. - razviti ključno odgojno mjesto: za zlo neizostavno slijedi kazna, a za dobro Allahova nagrada;
- Razgovarati s djecom šta u njihovoj svakodnevnicu mogu razumijevati kao znak Allahove nagrade - uspjeh u školi, dobar drug, zdravlje roditelja, lijep izlet s roditeljima, dobrotu koju je neko prema njima ispoljio...

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Informiranost o povijesnoj situiranosti pojedinih poslanika. Informiranost ko je Iblis.;
- Usvojenost osnovnih informacija o poslanicima (imena i situacija u kojoj su djelovali);
- Začimanje stava osude prema zlu, razbojništvu...;
- Interes, budnost za slušanje priča o poslanicima, aktivno učešće u obradi priča.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: metodički parametri obrade priče[5]; literarno izražavanje na teme: Dobrota je za mene, Tada sam bio pošten, Moj učitelj, Moj nastavnik vjeronauke, Zašto volim Adema, Huda, Saliha;
- *Likovni odgoj*: Likovno izražavanje na dijelove sadržaja iz priča o poslanicima, s uvažavanjem stava islama o slikanju poslanika;

5. I JA UČIM KUR'AN I DOVE

- Ponovimo Fatihu i Ihlas
- Priprema za obraćanje Allahu dž.š
- Sura En-Nas
- Mjesto Kur'ana u mojoj porodici?
- Sura El-Felek
- Tebi se obraćam i Tebe molim dragi moj Allahu
- Družimo se sa Et-Tehijjatu
- Allah je čuo i uslišao moju molbu

- Ponovimo naučene sure i dove

Didaktičke naznake:

- Razgovor o tome ko ide u mekteb i doživljaji iz mekteba, ponavljanje Fatihe i Ihlasa, akcentiranje njihovih prijevoda i isticanje situacija i vrijednosti njihovog učenja;
- Objasniti djeci islamsku činjenicu da musliman kad ispuni preduvjete (čisto srce, abdest) može stati pred svog Gospodara;
- Naučiti djecu da oblikuju svoje želje, molbe, ambicije kroz dovu upućenu Allahu dž.š.;
- Aranžirati necenzurirani razgovor o Kur'anu: nalazi li se i u mojoj kući, na kojem mjestu, uči li ga ko, čita li se njegov prijevod, kad se spominje Kur'an...;
- Zadati djeci projektni zadatak: svako neka prepíše iz prijevoda Kur'ana nekoliko ajeta, po izboru, a onda čitati na satu šta su učenici zapisali, primjereno uzrastu interpretirati izvadke;
- Inicirati pisanje individualnih dova Allahu dž.š. u cilju razvijanja bliskosti i prisutnosti u dovi.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo zapamćivanja i reproduciranja izabranih sura i dova;
- Djetetovo novoosvojeno saznanje, osjećanje o mogućnosti da bez posredovanja stane pred Allaha, dž.š.;
- Usvojenost uvjeta za stajanje pred Allaha, dž.š.;
- Pohvaliti vijest o postojanju Kur'ana u kući u kojoj ga ranije nije bilo;
- Senzibilitet prema potrebi obraćanja Allahu, dž.š.;
- Aktivnost u rezlizaciji nastave.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* razgovor o prilici u kojoj je Allah uslišao dovu učenika; literarno izražavanje na teme: U mojoj porodici Kur'an je..., Dragi moj Bože, molim Te;
- *Likovni odgoj:* likovno izražavanje na teme: Kur'an, bojenje i ukrašavanje levhe;

6. PONOVO S MUHAMMEDOM, A.S.

- Salavatom se sjećamo Muhameda, a.s.
- Muhammed a.s. je bio marljivo i pouzdano dijete
- Muhammedova, a.s., ljubav prema djeci
- Prva objava - uči, čitaj...
- Poslanikovi, a.s., odani prijatelji
- Ebu Bekr - iskreni vjernik i drug
- Kako je jedna djevojčica voljela svoga oca
- Alija - hrabri drug
- Hasan i Husejn - trajni uzori muslimanskoj djeci

Didaktičke naznake:

- Ponoviti salavat sa prijevodom koji je ranije naučen, obraditi i uvježbati salavat iza Et-Tehijatu;
- Ukazati na to da Muhammed, a. s., nije pravio razliku među djecom; navesti primjere kako je Muhammed, a. s., podjednako volio djecu, na koji način se je sa njima igrao;
- Navesti primjer kada je hazreti Fatima, kao mala djevojčica skinula sa babinih leđa unutricu koja je bačena na njegova leđa dok je bio na sedždi kod Ka'be, ilahija o hazreti Fatimi;

- Koristeći dio iz mevluda (nastavnikova interpretacija ili pomoću kasetofona) dočarati situaciju u kojoj se našao Muhammed, a.s., kada je primio prvu objavu;
- Govoriti o tome kako je hazreti Alija kao mali dječak pratio Poslanika, a. s., zatim da je sa deset godina prihvatio islam, da je kao mladić bio hrabar, odvažan i spreman da se žrtvuje za Poslanika, a. s., kako je dobio nadimak Allahov lav...;
- Metodički oblikovana interpretacija izabranih tekstova i prigodnih priča (apstrahiranje pouke, po mogućnosti likovno izražavanje shvaćenog);
- Uvezivati ono što se uči sa djetetu bliskim svakodnevnim situacijama; pratiti emotivno reflektiranje sadržaja u djetetu, promjene u svakodnevnom socijalnom ponašanju.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Aktivno učešće u razgovorima na satu;
- Usvojenost salavata;
- Razvijenost osjećaja za pravilno usmeno izražavanje i prepričavanje;
- Usvojenost novih likova iz muslimanske povijesti (njihovih imena i osnovnih osobina);
- Vrednovati pokazani, pa i naslućeni trag emotivnog odnosa prema onom što se govori o Muhammedu a.s., hazreti Fatimi, Ebu Bekru, Aliji, Hasanu, Husejnu...

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* interpretacija izabranih tekstova i prigodnih priča; kroz razgovor razvijanje kompetencija pravilnog izražavanja, opisivanja i prepričavanja;
- *Likovni odgoj:* bojenje i ukrašavanje levhe Muhammed, Poslanikove, a.s., džamije;

7. ISLAMSKI SE PONAŠAM

- Allah voli ljepotu, čistoću i urednost
- Dobro dijete čuva svoje zdravlje
- Zdrava i čista hrana
- Muhammed, a.s., potiče da se bavimo sportom
- Za uspješniji dan i ljepši san
- Desna ruka, desna noga
- Lijepo ponašanje u kući
- Briga o školi i školskom dvorištu
- Ne griješimo prema drugima!
- Poštujemo i uvažavamo drugoga!

Didaktičke naznake:

- Kroz predočavanje primjera iz neposrednog životnog okruženja skrenuti pažnju na ljepotu i sklad Allahovog stvaranja;
- Muhammed, a. s., je bio uzorito uredan, discipliniran, posvećivao je pažnju lijepom izgledu, drugima preporučivao da lijepo izgledaju i održavaju čistoću;
- Na razvojno primjeren način ukazati djeci na njihovu ulogu u očuvanju zdravlja, navesti primjere ponašanja djece koja čuvaju i koja ne čuvaju svoje zdravlje; izražavanje na temu Čuvam svoje zdravlje;
- Socijalna akcija: posjeta bolesnom prijatelju, dova za bolesnika i dova za svoje zdravlje;
- Analizirati dozvoljenu i nedozvoljenu hranu bez uvođenja termina halal i haram;
- Inicirati i afirmirati bavljenje sportom i uključivanje u sekcije i klubove; afirmirati plivanje, borilačke vještine i biciklizam;

- Ovladati pravilima ponašanja iz islamskog bontona vezanim za lijevanje u postelju i buđenje; naučiti optimalno Bismillahi vel-hamdu lillahi, a za one koji žele i mogu više naučiti dove prilikom lijevanja i ustajanja;
- Inicirati razvijanje navike davanja prednosti desnoj strani u odijevanju i obuvanju; kroz pjesmicu Meho ljevatan ili druge adekvatne pjesmice i priče olakšati usvajanje ove navike;
- Analizirati dobre i loše primjere ponašanja u kući, usvojiti pravilno ponašanje prilikom ulaska u kuću, ulaska u zatvorenu sobu i izlaska iz kuće;
- Oblikovati pravilan odnos prema školskom prostoru i njegovom inventaru, te školskom dvorištu; akcija čišćenja učionice i školskog dvorišta;
- Razvijanje svijesti kod učenika da ne smijemo svoje drugove, prijatelje, komšije, rođake... vrijeđati, o njima ružno i s podsmijehom govoriti...; pjesma „Zašto dva oka imamo“;
- Oblikovati pravilan islamski odnos prema nemuslimanima, te razvijati osjećaj za uvažavanje i prihvatanje drugog i drugačijeg.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razvijenost osjećaja za uočavanje ljepote Allahovog stvaranja;
- Kvalitet pismenog, usmenog i likovnog izražavanja;
- Usvojenost znanja o načinima čuvanja zdravlja;
- Isticati pozitivne primjere bavljenja sportom i vrednovati ih;
- Usvojenost znanja o načinima lijepog ponašanja;
- Evaluirati odnos učenika prema ostalim učenicima i prema školskom inventaru;
- Istaknuti i vrednovati pozitivne primjere lijepog odnosa prema drugu;
- Istaknuti pozitivne primjere odnosa prema drugima i drugačijima (nemuslimanima) iz muslimanske povijesti i tradicije u BiH.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik:* interpretacija izabranih tekstova i prigodnih priča; kroz razgovor razvijanje kompetencija pravilnog izražavanja, opisivanja i prepričavanja; pismeno izražavanje na teme: Kako čuvam svoje zdravlje, Moje ponašanje u kući, Moja škola, Pogriješio sam, Dobro sam postupio, Moj komšija;
- *Moja okolina:* zdravlje, ishrana, urednost, briga o čistoći okoline; narodi, kulture i religije u BiH.
- *Tjelesni odgoj:* afirmiranje bavljenja sportom;
- *Likovni odgoj:* likovno izražavanje na teme: moja okolina, moj bicikl, moja škola, školsko dvorište;

8. PUTOVANJE KROZ BOSNU

- Moja domovina Bosna i Hercegovina
- Bosna - zemlja bogatstva različitosti
- Priča o Sarajevu
- Ponosni Bošnjak
- Nišani - svjedoci postojanja i hrabrosti
- U posjeti travničkoj čaršiji
- Stari most u Mostaru
- Kako ćemo provesti školski raspust

Didaktičke naznake:

- Upoznavanje sa osnovnim podacima o domovini Bosni i Hercegovini: izgled na karti; glavni grad, planine, rijeke, more, grb, zastava; pjesma navijača 'Hajmo Bosno, Hajmo Hercegovino';
- Upoznavanje sa bogatstvom različitosti u BiH: multinacionalnost, multikulturalnost i multikonfesionalnost naše domovine; gledanje pomoću videa i TV pjesme 'Bosno i Hercegovino - naša domovino' (u kojoj se čuju ezani i zvona i prikazuju džamije, crkve i sinagoga u Sarajevu)
- Obezbijediti zapamćivanje činjenica o važnim i pozitivnim osobama u bošnjačkoj prošlosti;
- Razgovor o agresiji na BiH (1992-1995), njenim tragovima (djeci bez roditelja) i nišanima po Bosni - kad god prolaze pored njih da znaju da oni svjedoče hrabrost i postojanje Bošnjaka kroz povijest;
- Socijalna akcija: uređenje i briga o najbližem mezarju;
- Posjeta Sarajevu, Travniku, Mostaru (zavisno o geografskoj gravitiranosti);
- Crtanje Starog mosta (prema modelu);
- Šta se sve važno nalazi u Sarajevu? (memoriranje relevantnih mjesta i institucija, ali i interesantnog za djecu - tramvaj, zoološki vrt, fijaker s konjima...);
- Travnik - Plava voda (mjesto za dječije ekskurzije), Stari grad (tajanstven poput mjesta gdje se skrivaju i igraju dječije tajne družine), tekije, džamije, vode, šehidsko mezarje...
- Istraživački zadatak u toku raspusta: ustanoviti dnevnik u koji će bilježiti ono što misle da je važno da saopće na Vjeronauci - gradovi, događaji, osobe, osjećanja...

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o domovini: geografskom izgledu na karti, grbu, zastavi, glavni grad, znameniti gradovi, rijeke, planine...
- Uzrastu primjerena posviještenost postojanja različitih kultura, religija/bogomolja i naroda u BiH;
- Usvojenost znanja o znamenitim pojedincima u Bosni
- Kvalitet pismenog, usmenog i likovnog izražavanja;
- Aktivnost na satu.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: interpretacija izabranih tekstova i prigodnih priča; kroz razgovor razvijanje kompetencija pravilnog izražavanja, opisivanja i prepričavanja; pismeno izražavanje na teme: Moja domovina Bosna, Moja čaršija, Kako planiram provesti raspust, U Bosni imamo džamije, crkve i sinagoge;
- *Odgojni rad na satu OZ*: Kompatibilnost učiteljevog i vjeroučiteljevog nastojanja da formativno ojačaju dijete uzrasta 3. razreda OŠ
- *Moja okolina*: upoznavanje sa osnovnim podacima o domovini Bosni i Hercegovini: izgled na karti; glavni grad, planine, rijeke, more, grb, zastava;
- *Muzički odgoj*: interpretacija himne navijača 'Hajmo Bosno, Hajmo Hercegovino', pjesme 'Bosno i Hercegovino - naša domovino';
- *Likovni odgoj*: bojenje karte BiH, bojenje šehidskog mezarja na papiru;

LITERATURA

1. Kur'an, prijevod
2. Zbirke hadisa
3. Midhat i Abdulah Čelebić: *Ilmihal*, Zenica, 1995.
4. Redžep Muminhodžić: *Ta'limu-l-islam*, Sarajevo, 2001.
5. Esmir Halilović: *Pravedne halife*, Zenica, bez g.
6. Mehmed Karahodžić: *Vi u njima imate divan uzor*, Sarajevo, 2004.
7. Mustafa Necati Bursali, *Hazreti Alija*, Bemust, Sarajevo, 2001.
8. Ebul-Hasan Ali en-Nedevi: *Priče o Božijim poslanicima*, Tuzla, 2004.
9. Muahmed Meveffek Sulejme: *Kćerke Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem*, Novi Pazar, 2004.
10. Isnam Taljić: *Najveće priče*, Sarajevo, 2005.
11. Šefik Kurdić: *Islamski bonton*, Islamska pedagoška akademija u Zenici, Zenica, 2005.
12. Refik Čatić i Izet Pehlić, *Metodika nastave islamske vjeronauke*, Islamska pedagoška akademija u Zenici, Zenica, 2004.
13. Seyfetin Yazici: *Osnove nauke o vjeri*, Ankara 2003.
14. Objavljene biografije Muhammeda, a.s., na bosanskom jeziku
15. Priče o Muhamedu, a.s. - različita izdanja
16. Hilmi Ali Osman: *Ashabi Allahovog Poslanika*, Porodična biblioteka, Sarajevo, 2002
17. Radovi dr. Safveta Halilovića o biografiji Muhammeda, a.s., Novi horizonti, brojevi 65 i dalje
18. 'Kevserko', izdanje Kevsera za najmlađe, NID Novi Kevser, Sarajevo
19. 'Kevser ', list za djecu, NID Novi Kevser, Sarajevo

[1] U koncepciji NPP islamske vjeronauke za I razred priložena didaktička uputstva uz tematska područja treba razumijevati heurističkim poticajem za nastavnika, a ne receptom uspješno primjenjivim bez obzira na osobine konkretne grupe s kojom nastavnik radi.

[2] U koncepciji NPP islamske vjeronauke za II razred priložena didaktička uputstva uz tematska područja treba razumijevati heurističkim poticajem za nastavnika, a ne receptom uspješno primjenjivim bez obzira na osobine konkretne grupe s kojom nastavnik radi.

[3] Razgovori o prirodnim pojavama, tematska cjelina Put do Allahove milosti, pa i drugi sadržaji (uvjetovano nastavnikovom procjenom i senzibilitetom) realiziraju se u najprimjerenijom vremenskom i situacijskom-antropogenom, sociogenom odsječku, odnosno, konkretnom životnom, društvenom ambijentu u kojem se Vjeronauka realizira.

[4] U koncepciji NPP islamske vjeronauke za III razred priložena didaktička uputstva uz tematska područja treba razumijevati heurističkim poticajem za nastavnika, a ne receptom uspješno primjenjivim bez obzira na osobine konkretne grupe s kojom nastavnik radi.

[5] Tragom suvremenih zbivanja u školi, nastavnik islamske vjeronauke bi mogao inicirati suradnju s nastavnikom maternjeg jezika ponudivši mu sat metodičke interpretacije priče, pjesme predviđene Vjeronaučnim programom, čime bi obogatio svoje metodičke kompetencije rada na tekstu, razvio kvalitetnu međupredmetnu korelaciju i poticao kolegijalnu suradnju u školi.

* * *

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA ISLAMSKE VJERONAUKU
IV. RAZRED OSMOGODIŠNJE
I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata)

Uvod

Pred Vama je Okvirni program islamske vjeronauke za 4. razred osnovne škole. Konceptijska zamisao je da program 4., 5. i 6. razreda predstavlja jednu cjelinu kojoj je osnovna namjera započeti, uzrastu primjeren, problemski pristup u predstavljanju sadržaja odgoja i obrazovanja u vjeri. Time bi se postigao iskreniji, "djelotvorniji" u pogledu odgojnog značenja za dijete - stvarniji govor vjere. Drugi aspekt namjere je (na ovaj način tretirajući pojedine bitne razvojne tačke) pomoći djetetu da spremnije uđe u period puberteta. Uobičajeno je da period djetinjstva kojem se obraća vjeronauka u 4. razredu osnovne škole u literaturi biva nazvan "mirnim periodom". Iz razvojno primjerenog, zadobijenog identitetskog samopoimanja (u ravni osobnog, ali i vjerskog kao njegovog integralnog aspekta), mlada osoba će lakše, "izvjesnije" ući u period burnih pubertetskih zbivanja. Prilog ovakvoj programskoj namjeri su i tematske cjeline koje propitujuće govore o porodici, uvode u prostor raznolikosti svijeta s kojima će se mladi čovjek, nadamo se spremno i uređeno, sutra sresti te tematska cjelina koja istražuje efikasne metode učenja.

Spiralni redosljed programske strukture postignut je proširivanjem, produblivanjem kontinuiteta prisustva određenih tema u programu te uvođenjem novih.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. ZA SRETNI POČETAK

- Šta ćemo učiti na vjeronauci?
- Zgode i nezgode sa raspusta i iskustva moga vjerovanja.

Didaktičke naznake:

- Organizirati uvodni sat: izdvojiti markantnije i interesantnije sadržaje iz NPP, eventualno podijeliti zaduženja i zadatke, uključiti učenike u aktivno planiranje i realiziranje nastave vjeronauke s ciljem razvijanja samostalnosti i drugih njihovih individualnih kompetencija;
- vjeronauku početi sa zahvalom i dovom Allahu: E'uzubilla, Bismilla, Rabbi jessir, Rabbi zidni 'ilma (Gospodaru moj, povećaj mi znanje!); usvajanje nove dove: *Allahu moj, pomoz mi da Te stalno imam na umu, da Ti se zahvaljujem i da Ti na najljepši način 'ibadetim*;
- aranžirati poticajnu nastavnu klimu s ciljem slobodnijeg iznošenja učeničkih iskustava sa raspusta i iz situacija u kojima je do izražaja došlo svjedočenje njihovog vjerovanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost E'uzubille, Bismille, dove Rabbi jessir, kratkog salavata i usvojenost dove *Rabbi zidni 'ilma - Gospodaru moj, povećaj mi znanje!*;
- usvojenost dove: *Allahu moj, pomoz mi da Te stalno imam na umu, da Ti se zahvaljujem i da Ti na najljepši način 'ibadetim*;
- nastojanje učenika da se aktivno uključe u planiranje, pripremanje i realiziranje nastave vjeronauke;

- senzibiliziranost učenika za prepoznavanje situacija u kojima su pokazali vjerničko funkcioniranje i svijest o Allahovoj dobroti i sveprisutnosti.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje situacija u kojima se uči E'uzubilla, Bismilla, dove, salavati, pozdrav;
- djeci primjerene životne situacije; pravilno artikuliranje doživljaja i događaja sa raspusta; literarno izražavanje na temu: zahvalan sam Ti, moj Bože;
- *moja okolina*: objedinjavanje situacija kulturnog, primjerenog ponašanja; opisivanje mjesta u kojima se boravilo u toku raspusta;
- *likovni odgoj*: likovno izražavanje na temu: moj raspust;
- *muzički odgoj*: interpretacija.

2. KAKO UČIM

- Jesu li islamske vrijednosti redovnost, pravovremenost, sistematičnost...?
- Moj sedmični plan rada.

Didaktičke naznake:

- Pripremiti učenicima razvojno poticajne primjere - priče, antropološke fotografije, primjere iz historije i suvremenosti - radinosti, tačnosti, discipliniranosti i istrajnosti;
- organizirati učenike u grupe. Svaka grupa dobiva zadatak da napravi sedmični plan aktivnosti: učenje, slobodne aktivnosti, rad na školskim projektnim zadacima, aktivni odmor... Svaki učenik pojedinačno "prevodi" na sebi odgovarajući način sedmični plan grupe u svoj vlastiti plan. Unutar razreda razgovara se, na temelju realiziranog plana, o slabostima prethodnog planiranja i otklanjaju ih u narednom planiranju.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razina uključenosti i aktivnosti u individualne i grupne zadatke.
- Revnosnost u realizaciji planiranog.

3. SAVRŠENSTVO ALLAHOVOG STVARANJA VIDLJIVO JE U NAŠEM OKRUŽENJU

- Okruženi smo vidljivim i nevidljivim svijetom.
- Meleki su nevidljiva duhovna bića.
- Promjenom godišnjih doba mijenjaju se biljke i životinje.
- Pčele i mravi - Allahovi primjeri ljudima.
- Allah je Milostivi i Samilosni Vladar.

Didaktičke naznake:

- Nakon izvođenja ilahije Šehadet (Srcem svojim vjerujem...) aranžirati pozitivnu atmosferu u kojoj će učenici govoriti o svojim osjećanjima i mislima u toku učenja ilahije te inicirati pismeno i/ili usmeno izražavanje na temu: *šta znam o Allahu, dž.š., i kako u Njega vjerujem*;
- aranžirati vođenu diskusiju na temu *ono što ne vidimo ne znači i da ne postoji* i time učenike uvesti u razmišljanje o egzistiranju nevidljivog pored jasno vidljivog svijeta i života u našem okruženju;
- s ciljem razvijanja ihsanske dimenzije kod učenika govoriti o melekima kao duhovnim bićima koja egzistiraju i bespogovorno izvršavaju Božija naređenja i, po Allahovoj volji, izvršavajući svoje dužnosti učestvuju u oblikovanju ambijenta za normalan život i ostvarenje čovjeka kao Božijeg namjesnika na Zemlji;

- u raznim ljudskim čulima "vidljivim" fenomenima i događanjima pokušati usmjeriti učeničku percepciju na mudrost Allahovog stvaranja: vjetar, svjetlost, voda, zrak, biljni i životinjski svijet;
- na primjerima pčele i mrava (uz isticanje razloga njihovog spominjanja u Kur'anu i naglašavanja mudrosti u Allahovom stvaranju); afirmirati aktivnost nasuprot ljudskoj pasivnosti; govoreći kroz primjer mrava analizirati ljudske aktivnosti vezane za godišnja doba (radovi, osiguravanje uvjeta za zdrav život);
- učeći o povezanosti svega stvorenog na Zemlji, razvijati učeničku svijest o posebnoj odgovornosti za postupke čovjeka kao razumnog Allahovog stvorenja;
- analizirati i usvojiti Allahova imena: Milostivi, Samilosni i Vladar; analiza značenja imena i ljudskog udjela u ovim svojstvima; podsjećanje na imena kroz Fatihu;
- uz interpretaciju ilahije *Bože Vječni, Bože Blagi, veličinu sve Ti...* podsjetiti na stalnu vjerničku potrebu za spominjanjem i veličanjem Allaha, dž.š.; obnavljanje i utvrđivanje *Subhanekellahumme*.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o Allahu, dž.š., melekima i njihovoj osobenosti i ulozi;
- razvijenost svijesti o različitosti prirodnih procesa kao mudrosti u Allahovom stvaranju;
- razvijenost svijesti o blagodatima sunčeve svjetlosti, vode, zraka, vjetra;
- uspostavljenost logične veze između živih bića u lancu ishrane;
- uočavanje i najmanjeg nastojanja učenika da se aktivno uključi u kreiranje ljepšeg okruženja i pokaže briga za Allahova stvorenja;
- usvojenost Allahovih, dž.š., imena: Milostivi, Samilosni i Vladar;
- usvojenost dove *Subhanekellahumme*.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje *šta znam o Allahu, dž.š., i kako u Njega vjerujem*; izražavanje na temu: *ono što ne vidimo ne znači i da ne postoji*;
- *moja okolina*: raznovrsnost pojava i procesa u prirodi; povezanost živih bića, živa bića u godišnjim dobima, čovjekove aktivnosti u godišnjim dobima;
- *likovni odgoj*: likovno izražavanje na temu: pojave u prirodi, moja omiljena životinja, lanac ishrane, živa bića u godišnjim dobima;
- *muzički odgoj*: interpretacija ilahije *Bože Vječni, Bože Blagi...*

4. UČIM IZ ALLAHOVE, DŽ.Š., OBJAVE

- Bio jedan Ebu Leheb - sura *Leheb* s prijevodom.
- Uzvišeni Allah pomaže i voli one koji u Njega vjeruju - sura *Nasr* s prijevodom.

Didaktičke naznake:

- Kroz odgovarajuće oblike rada ponoviti *Ihlas, Felek, Nas i Fatihu* s prijevodom.
- analizirati povijesni kontekst u kojem je objavljena sura *Leheb*, kroz analizu lika Ebu Leheba prepoznati njegove loše postupke i suprotstaviti im ono što je dobro, usvojiti suru s prijevodom;
- ovisno od tehničke opremljenosti škole, aranžirati prezentacije, video-projeksije, isječke iz filma, iskaze pojedinaca o situacijama u kojima su osjetili da im je Allah, dž.š., pomogao i da ih voli; analizirati i usvojiti suru *Nasr* s prijevodom.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost sura *Ihlas, Felek, Nas, Fatiha, Leheb, Nasr*;

- aktivnost u toku nastavnog sata;
- jezički ispravno i pravilno artikulirano izražavanje.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: opisivanje u okruženju primjera pozitivnog i Allahu Uzvišenom milog ponašanja;
- *likovni odgoj*: likovno izražavanje na temu: dobri i loši postupci i ponašanje;
- *muzički odgoj*: tedžvidski pravilna i melodijski korektna interpretacija kur'anskih sura.

5. VJERUJEMO U POSLANIKE PRIJE MUHAMMEDA, A.S.

- Govorili smo o Allahovim, dž.š., poslanicima: Ademu, Hudu i Salihu, - a.s.
- Idris, a.s., prvi perom piše.
- Nuh, a.s., gradi lađu.

Didaktičke naznake:

- S ciljem ostvarivanja kontinuiteta u govoru o Allahovim, dž.š., poslanicima, ponoviti naučeno o Ademu, Hudu i Salihu, - a.s., uz potcrtavanje najbitnijih momenata koji ih čine posebnim;
- u obradi nastavne jedinice *Idris, a.s., prvi perom piše*, pored isticanja saznanja de je njegova osobenost što je prvi perom pisao, istaknuti i važnost stjecanja znanja za uspjeh u životu; po mogućnosti nabaviti i učenicima pokazati pero i mastilo, papirus..., u cilju predstavljanja načina zapisivanja u povijesti, te podsjetiti na osobenost našeg vremena (prednosti i mogućnosti) u stjecanju znanja;
- cjelovito predstaviti kazivanje o Nuhu, a.s., koji gradi lađu za spašavanje svojih sljedbenika, istaknuti sistematičnost u izboru parova svih vrsta u cilju njihovog očuvanja; iskoristiti momenat neposluha njegovog sina u cilju odgojnog djelovanja; istaknuti bitnost vjerovanja u Allaha, dž.š., i poslušnosti prema roditeljima; činjenicu da Allah, dž.š., obavještava Nuha, a.s., da mu sin nije njegovo čeljade zato što se nije odazvao pozivu u vjeru, iskoristiti u cilju animiranja pojedinačne odgovornosti za postupke - pred Allahom, dž.š., smo za svoje postupke lično odgovorni;
- interpretacija ilahije o poslanicima.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o specifičnostima pojedinih analiziranih Allahovih, dž.š., poslanika;
- aktivnost u toku nastavnog sata;
- napredovanje u jezičkom, likovnom i muzičkom izražavanju.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno jezičko izražavanje i pisanje slova perom; analiza i interpretacija kazivanja o poslanicima;
- *moja okolina*: briga o očuvanju biljnih i životinjskih vrsta;
- *likovni odgoj*: slobodno likovno izražavanje uz pomoć pera i mastila;
- *muzički odgoj*: interpretacija ilahije o poslanicima.

6. IZ ŽIVOTA POSLJEDNJEG BOŽIJEG POSLANIKA

- Uzorito djetinjstvo Muhammeda, a.s.
- Poslanik, a.s., ženi se Hatidžom.
- Muhammed, a.s., tajno poziva vjeri i iskušenja prvih muslimana.
- Tesnimsko vrelo - ilahija.

- Hrabri i odvažni hazreti Omer i dobročinitelj hazreti Osman.
- Poslanikova, a.s., djeca.

Didaktičke naznake:

- Pravilnom interpretacijom i didaktičko-metodičkim oblikovanjem kazivanja iz života Allahovog, dž.š., Poslanika, a.s., razvijati pozitivne emocije kod učenika i jačati ljubav prema plemenitom Poslaniku;
- u analizi Poslanikoveg, a.s., djetinjstva pažnju usmjeriti na teškoće kroz koje je prolazio, ali ga to nije sprečavalo da bude uzoran; naglasiti da je djetinjstvo Muhammeda, a.s., uzor za muslimansku djecu; posebno naglasiti činjenicu da su u njegovom okruženju u njega svi imali povjerenje zbog čega je i dobio časni nadimak *El-Emin*; podsjetiti učenike na važnost njihovih članova porodice; literarno izražavanje na teme kao što su, npr.: hvala ti, Bože, što imam majku, oca, djeda i nanu (posebno voditi računa o djeci koja su bez jednog, oba roditelja, koja ne žive sa rodbinom i ohrabriti ih da uzor imaju u Poslaniku, a.s.);
- prilikom analize nastavne jedinice *Poslanik se ženi Hatidžom* naglasiti činjenicu da Allah, dž.š., ni u najtežim trenucima ne ostavlja vjernike i da je najbolji prijatelj; analizirati detalje koji su bitni u razumijevanju posebne uloge hazreti Hatidže;
- analizirati i interpretirati ilahije *Tesnimsko vrelo*;
- prezentirati isječak iz filma *Poruka* (Pod zastavom Muhammeda) iz kojeg se najbolje vidi težina situacije u kojoj se nalazio Poslanik, a.s., i njegovi sljedbenici; usmjeriti pažnju na nemilosrdnost i okrutnost neprijatelja i odvažnost i ustrajnost Poslanika, a.s., i njegovih sljedbenika; zaključiti da su ovi primjeri najbolji uzori nama sljedbenicima Muhammedovim, a.s.; u prezentaciji filma pažnju učenika usmjeriti na hrabrost i odvažnost Hamze, kako bi se lakše moglo povezati sa odvažnošću i hrabrošću hazreti Omera;
- podsjetiti na naučeno da je Muhammed, a.s., uvijek volio djecu i upoznati učenike sa Poslanikovom, a.s., djecom;
- različitost ljudskih karaktera je vrijednost i Allahova, dž.š., mudrost. Tako je i hazreti Osman bio osoben i poznat kao veliki dobročinitelj; "osvrnuti se" na dobročinitelje u svom bliskom okruženju i afirmirati dobročinstvo kroz ihsansku dimenziju osobe: i kad "niko ne vidi" Allah, dž.š. vidi;
- upriličiti kratko literarno izražavanje na teme: *volim Muhammeda, a.s., zato..., i ja sam Poslanikov, a.s., sljedbenik.*

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost novih saznanja iz života Muhammeda, a.s., hazreti Hatidže, Omera, r.a., i Osmana, r.a.;
- usvojenost imena Poslanikove, a.s., djece;
- sposobnost razlikovanja i važnosti životnih uloga muškarca i žene;
- izgrađivanje pozitivnog stava o ljudima bez obzira na boju, rasu, vjeru, jezik...
- komunikacijske sposobnosti;
- pozitivan primjer u razredu u bilo kom pogledu;
- vrednovanje aktivnog učešća u toku nastave i doprinosa kvalitetu nastave;
- napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom), likovnom i muzičkom izražavanju.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno jezičko izražavanje; analiza i prepričavanje kazivanja iz života Muhammeda, a.s.;

- *moja okolina*: čovjek kao prirodno i društveno biće;
- *likovni odgoj*: slobodno likovno izražavanje uz pomoć pera i mastila;
- *muzički odgoj*: interpretacija ilahije *Tesnimsko vrelo*.

7. PORODICA I ŠKOLA

- Porodica, sigurnost dječijeg uzrastanja.
- Šta učim u školi?

Didaktičke naznake:

- Razgovarati sa djecom o njihovoj porodici. Neka svako dijete napiše 2-3 bitne "stvari" kojima njegova porodica teži. Čime ono doprinosi ostvarenju porodičnih ciljeva? Pomoći djeci da u vođenom razgovoru izgrade makar i najtanje mostove između onog čemu teže njihove porodice i islamskih vrijednosti poput čestitosti, radinosti, sloge...;
- razgovarati s djecom o onom što uče u školi. Kako ih odgajaju u kući? Da li su ta dva htijenja bliska? Po čemu? Objasniti im ulogu Vjeronauke u približavanju odgojnih nastojanja porodice i škole;
- podijeliti učenike u grupe sa zadatkom da napišu, pobroje što više tema o kojima međusobno razgovaraju (naravno, ne insistirajući na diskretnim temama). Vjeroučitelj intenzivira razgovor o temama koje procjenjuje značajnim za međudječije druženje. Korigira "naivni, pogrešni" dječiji pristup, "podebljava" dobra mjesta.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Spremnost djeteta za razgovor.
- Otvorenost djeteta za približavanje svakodnevnog događanja (u porodici, školi, među vršnjacima) islamskom razumijevanju Dobra.

8. KAKO BITI AKTIVAN ČLAN ZAJEDNICE

- Moj doprinos odjeljskoj zajednici.
- Saradujem sa ostalim članovima svoje porodice i pomažem roditeljima.
- Njegujem prijateljstvo i brinem o svojim drugovima.
- Zdravljem protiv bolesti.
- Šta bih želio/željela biti.
- Ustat ću na sehur i ići ću na bajram-namaz.

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Moj doprinos odjeljskoj zajednici* pažnju učenika usmjeriti na njihovu individualno specifičnu ulogu u zajednici; literarno izražavanje na teme: *šta mogu učiniti da nam u školi bude bolje, kako mogu doprinijeti svojoj odjeljskoj zajednici*; u analizi radova usmjeriti ulogu učenika: ona nije prezahtjevna, prilagođena je mogućnostima i očekivanjima od djece;
- afirmirati ulogu učenika kao aktivnog člana svoje porodice: pospremanje ličnih stvari, održavanje uredne i čiste odjeće i obuće; razvijanje navike samostalnog oblačenja i svlačenja odjeće te obuvanje i izuvanje obuće; pospremanje ličnih stvari na odgovarajuće mjesto; pospremanje svoje sobe - krevet, igračke, radni sto; istaknuti potrebu da svoje obaveze sami odluče ispunjavati na vrijeme; može se organizirati kalendar praćenja obaveza u toku sedmice: da li su izvršavane na vrijeme?;

- socijalna humana akcija: prikupljanje viška kvalitetne odjeće, obuće i igračaka za pomoć onima kojima je ona potrebna - kroz humanitarne organizacije;
- kreirati poticajnu situaciju za nesputano iznošenje stavova o socijalno-interakcijskoj situaciji u odjeljenju: koliko saradujemo i pomažemo jedni drugima?, ko najviše ulaže u dobre odnose?, uraditi sociogram odjeljenja u cilju ustanovljavanja stanja - s kim bi najradije sjedio?, s kim ne bi nikako sjedio?, ko najviše ometa u razredu?, Kako pomoći da budemo pravi tim i pravi drugari?;
- u okviru nastavne jedinice *Zdravljem protiv bolesti* učenike ojačati metodama i načinima preventivnog djelovanja protiv zaraznih bolesti; usvojiti znanje i o zdravoj kulturi stanovanja, življenja, ishrane, odijevanja, obuvanja u cilju prevencije; organizirati razgovor na temu: *čistoća je pola zdravlja*. Poželjno bi bilo ugostiti ljekara, prikazati dokumentarac o čuvanju zdravlja ili posjetiti neku od zdravstvenih ustanova s ciljem razgovora sa doktorom; stjecanje znanja da su i odmor i rekreacija osnovne ljudske potrebe koje utječu na zdravlje, radne aktivnosti i opće funkcioniranje osobe. Razvijanje radnih navika, navika za aktivni odmor i rekreaciju; aranžirati situaciju u kojoj će učenici individualno, partnerski ili u grupama osmisliti jedan radni dan koji sadrži i rad i odmor i rekreaciju; nastavnik je u ulozi koordinatora i pomaže učenicima u radu;
- pismeno izražavanje na temu: *šta bih želio/željela biti*, nakon toga organizirati razgovor i staviti se na raspolaganje radi pružanja pomoći, pojašnjenja, dodatnih instrukcija itd; istražiti u koje sekcije u školi se uključuju učenici, zašto ih biraju, koja su im očekivanja, šta su učinili da to postignu; šta čine da doprinesu kvalitetnijem radu sekcija;
- aktivna uloga učenika u životu podrazumijeva i njegovu ličnu odluku da u toku mubarek-mjeseca ramazana sam odluči da ustane na sehur i posti; nastavnik će razgovarati s učenicima o njihovoj odluci i prvom danu posta; poželjno je da se ova nastavna jedinica obrađuje u toku mjeseca posta;
- vremenski u blizini Bajrama realizirati nastavnu jedinicu *Ići ću na bajram-namaz*; iznošenje vlastitih iskustava i doživljaja vezanih za Bajram; pismeno ili usmeno opisivanje odlaska na bajram-namaz; koristiti sevdalinku *Nek mirišu avlije*.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Aktivnosti koje doprinose jačanju odjeljenske kohezije i socijalnih veza među učenicima;
- odnos prema obavezama: učestvovanje u radu odjeljenja i grupe, izvršavanje zadataka...;
- urednost učenika;
- primijećena briga o drugu;
- aktivno učešće u radu sekcija;
- napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom), likovnom i muzičkom izražavanju.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno jezičko izražavanje na teme: *trudim se da postanem... ili želio bih biti...;* razgovor na temu: *čistoća je pola zdravlja*;
- *moja okolina*: kultura življenja, odjeća, obuća, odmor i rekreacija kao higijenska navika, uzročnici bolesti - neprijatelji zdravlja;
- *likovni odgoj*: slobodno likovno izražavanje;
- *muzički odgoj*: interpretacija sevdalinke *Nek mirišu avlije*.

9. ODLUČIO SAM DA NAUČIM KLANJATI

- Ne želim da pokvarim namaz.
- Kome sedždu činiš, brate - ilahija; sastavni dijelovi namaza.
- Allahu moj, oprosti meni i roditeljima mojim - učimo dove s prijevodom.

- Rani sabah.

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Ne želim da pokvarim namaz* ponoviti i utvrditi uvjete za namaz; ponoviti elemente koji kvare abdest i usvojiti one koji kvare namaz; u motivacijskoj ulozi može se koristiti basna Pijevac i lisica;
- kroz analizu basne *Pijevac i lisica* usvojiti nova znanja o pojmu i osobenosti džemata - vrijednosti zajedničkog klanjanja; usvajanje pojma saf, način formiranja i ravnjanja safova; istaknuti bitnost reda i urednosti u formiranju safova;
- uvježbavanje pravilne interpretacije ilahije *Kome sedždu činiš, brate*; korištenjem različitih metoda i socioloških oblika rada obraditi sastavne dijelove namaza: iftitahi tekbir, stajanje - kijam, učenje Kur'ana u namazu - kiraet, pregibanje tijela u namazu - ruk'u, spuštanje lica na tle u namazu - sedždu, i sjedenje u namazu - tešehhud; za učenike koji mogu ponuditi mogućnost usvajanja elemenata koji se uče na pojedinim sastavnim dijelovima namaza;
- u formi kazivanja, a u cilju ponavljanja Et-Tehijjatu i salavata, podsjetiti učenike o pozadini njegovog nastanka: susret Allaha, dž.š., i Poslanika, a.s., te prisustvo meleka u tom susretu;
- govor o namazu u ovom razredu se nastavlja usvajanjem dova (Rabbena atina...) poslije Et-Tehijjatu i salavata (na arapskom i bosanskom jeziku) kako bi se učenici koji budu aktivni osposobili za klanjanje sabah-namaza; podsjećanje da je svaki namaz najbolja prilika za upućivanje dova Allahu, dž.š.;
- kroz analizu pjesme *Rani sabah* usvojiti važnost pravovremenog klanjanja; usvojiti broj rekata sabahskog senneta i farza te šta se uči na kojem rekatu; s ciljem afirmiranja brige o džematu i brige o pojedincima u zajednici, obraditi važnost obavljanja namaza u džamiji; poželjno je ovu nastavnu jedinicu izvoditi u džamiji, a ako to nije moguće onda uz obaveznu prezentaciju dijelova džamije pomoću slika, slajdova, multimedijalne prezentacije, dokumentarca..., organizirajući nastavu na više nivoa složenosti, za učenike koje mogu bolje naučiti nijet za sabah-namaz.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost uvjeta za namaz, pojmova džemat i saf, postupaka koji kvare namaz, sabahskih nijjeta, sastavnih dijelova namaza i šta se na njima uči, dova nakon Et-Tehijjatu i salavata;
- usvojenost broja rekata sabaha, nijjeta i šta se uči na kojem rekatu;
- elementi lijepog ponašanja;
- učestvovanje u radu odjeljenja i grupe, izvršavanje zadataka...;
- napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom), likovnom i muzičkom izražavanju.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno jezičko izražavanje; analiza pjesme Rani sabah;
- *Moja okolina*: kultura življenja, odjeća, obuća, odmor i rekreacija kao higijenska navika;
- *likovni odgoj*: slikanje dječaka ili djevojčice u određenim dijelovima i fazama namaza;
- *muzički odgoj*: interpretacija ilahije *Kome sedždu činiš, brate*.

10. BOSNA I HERCEGOVINA JE MOJA DOMOVINA

- Obilježja moga šireg zavičaja.
- Domovina se gradi ljubavlju.
- Upoznajmo ljepote naše domovine: rijeke, jezera, planine, šume, more.
- Moj doprinos u čuvanju zavičajne okoline.

Didaktičke naznake:

- U korelaciji sa predmetom Moja okolina steći osnovna znanja o snalaženju na geografskoj karti i mogućnost pronalaženja svoga mjesta, mjesta rođenja svojih roditelja, mjesta gdje žive dragi prijatelji i poznanici; upoznati se sa vjerskim i kulturnim znamenitostima te prirodnim i geografskim posebnostima svoga užeg i šireg zavičaja;
- istraživanje: koliko je učenih ljudi: imama, hafiza, književnika, naučnika te mujezina i hadžija, koji su rođeni u mome zavičaju; nastavnik će dati detaljne instrukcije, pratiti, nadzirati i pomagati učenike, animirati roditelje, a sve s ciljem aktivnije uloge učenika u osmišljavanju i realiziranju nastave i zadataka iz nastave;
- opskrbiti učenike znanjima o tome po čemu se posebno izdvaja mjesto u kojem žive, koja su njegova osnovna obilježja i posebnosti u odnosu na druga mjesta; kod učenika pobuditi interes za ekskurzije po domovini dok je dobro ne upoznaju; organizirati grupne izrade panoa o gradovima, kulturnim i vjerskim znamenitostima Bosne i Hercegovine; animirati likovno i literarno izražavanje na teme koje su vezane za njihov zavičaj; analiza i interpretacija, animirati likovno izražavanje, tragati za pjesmama ili pričama iz zavičaja;
- Na tragu hadisa *Voljeti svoju domovinu je vjerska dužnost svakog muslimana*, razvijati kod učenika ljubav prema domovini;
- upoznavanje sa prirodnim bogatstvima u cilju razvijanja svjesnog vjerničkog odnosa prema Allahovim, dž.š., blagodatima; razvijati sposobnosti razumijevanja značaja čiste životne okolice za zdravlje ljudi;
- u okviru nastavne jedinice *Moj doprinos u čuvanju zavičajne okolice* organizirati vođeni razgovor ili pismeno izražavanje; ukazati na bitnu individualnu ulogu u očuvanju životne sredine od zagađivanja - učestvovanjem u akcijama čišćenja, neučestvovanjem u zagađivanju, utjecanjem na druge iz okruženja da se ponašaju odgovorno; organizirati grupne izrade panoa na zadate teme iz očuvanja zdrave i čiste okolice;
- socijalne akcije: individualno i grupno čišćenje bliže okolice (školsko dvorište, ulica, mahala, haustor...); izvještavanje o individualnim i grupnim akcijama izvan nastave i škole.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Poznavanje užeg i šireg zavičaja: osobnosti, kulturnih i vjerskih znamenitosti, poljoprivrednih, privrednih posebnosti i potencijala;
- učestvovanje u projektima i radu odjeljenja i grupe, izvršavanje zadataka...;
- napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom), likovnom i muzičkom izražavanju.

Međupredmetna korelacija:

- *Bosanski jezik*: pravilno jezičko izražavanje; analiza i interpretacija pjesme ili priče iz kraja;
- *moja okolina*: obilježja zavičaja;
- *likovni odgoj*: slikanje detalja iz zavičaja;
- *muzički odgoj*: interpretacija pjesme iz zavičaja.

11. RAZNOLIKOSTI SVIJETA

- Bogatstvo i raznolikost jezika.
- Po čemu smo slični, po čemu različiti?
- Različitosti među ljudima kao znak Božije milosti.

Didaktičke naznake:

- Predočiti učenicima lingvističku kartu svijeta/Evropske. Razgovarati na temu: *jezici kojima ljudi govore*: bosanski, arapski, engleski, njemački, turski, francuski; interesirati se da li oni uče strane jezike, koje? Pripremiti poneku, uzrastu interesantnu i razumljivu, kulturološku posebnost vezanu za narod koji govori određenim jezikom.

- Raznolikosti među ljudima: razgovarati s učenicima o sličnostima i razlikama. Čemu nas uče Svete knjige? Kakvi ljudi trebaju biti? Kojim vrijednostima nas uče?;

- potkrijepiti kur'anskim tekstom odgovor na problemsko pitanje: zašto je Allah, dž.š., ljude stvorio različitim, razviti grupni oblik rada tako što će grupe oblikovati odgovore na pitanje potrebe upoznavanja među ljudima: jedni će odgovarati na pitanje kulture ponašanja za vrijeme praznika drukčijeg od našeg, drugi će kreirati odgovor na pitanje međuljudske solidarnosti, treći će pronaći karakteristične običaje za neki narod...

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Interes i posjedovanje informacija o manifestacijama različitosti i sličnosti među ljudima.

LITERATURA

Kur'an, prijevod

Zbirke hadisa

Priče o Muhamedu, a.s. - različita izdanja

Objavljene biografije Muhammeda, a.s., na bosanskom jeziku

Halid Muhammed Halid, *Ljudi oko Poslanika*, El-Kalem, Sarajevo, 2007.

Radovi dr. Safveta Halilovića o biografiji Muhammeda, a.s., Novi horizonti, brojevi 65 i dalje

Hilmi Ali Osman: *Ashabi Allahovog Poslanika*, Porodična biblioteka, Sarajevo, 2002.

Esmir Halilović: *Pravedne halife*, Zenica, bez g.

Ebul-Hasan Ali en-Nedevi: *Priče o Božijim poslanicima*, Tuzla, 2004.

Refik Čatić i Izet Pehlić, *Metodika nastave islamske vjeronauke*, Islamska pedagoška akademija u Zenici, Zenica, 2004.

Dr. Tarik Suvejdani: *Vjerovjesnici i njihovi narodi - pouke i poruke*, priredio Senad Čeman, Živinice, Selsebil, 2003.

Redžep Muminhodžić, *Ta'limu-l-islam*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.

Kevser i *Kevserko*, listovi za djecu, NID Novi Kevser, Sarajevo

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUK ZA V. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata)

Uvod

Program islamske vjeronauke za peti razred devetogodišnje osnovne škole predstavlja konstrukciju jedne etape primjerene uzrastu djece u tom razredu, a koja je konceptualno dio još u prvom razredu započetog procesa kreiranja okvirnog kurikuluma za osnovnu školu u kojem se postupno, primjereno uzrasnoj potrebi, razvija odgojno-obrazovna vjeronaučna intencija.

Četvrti, peti i šesti razred, zajedno, čine jednu programsku cjelinu, kojoj je bazična odgojna intencija što čvršće, stamenije i djelotvornije situirati mladu osobu u burni pubertetski period.

Odgojna ambicija vjeronauke u ovom razredu biva potcrtana i utemeljena na egzaktno izdvojenim pokazateljima razvojnih teškoća i stranputica ove (desetogodišnjaci) životne dobi. Naime, istraživački rezultati ukazuju na sniženu dobnu granicu "eksperimentisanja" sa alkoholom, cigaretom, drogom. Generalna sklonost za ovakvo "eksperimentisanje" obitava u prostoru socijalizacijskog kapaciteta mlade osobe. Ključna hipoteza u pristupu problemu odnosi se na postojanje odgojno uvjetovanog socijalizacijskog deficita. Istraživanja su, upravo, pokazala da sklonost drogi egzistira u formi latentnog poriva, bez svjesnih asocijacija s drogom i bez artikuliranja interesa za nju (slično je i s cigaretom, alkoholom). Droga dobiva psihološku vrijednost baš u fazi 'eksperimentisanja', kad se instrumentalno povezuje s unutrašnjim potrebama.

Ključ pristupa problemu je u postojanju odgojne kreacije koja će dovesti do toga da mladi čovjek razvije zahtjevnije, konstruktivne obrasce svog i funkcioniranja u cjelini.

U petom razredu se dio ove odgojne ambicije nastoji ostvariti uvrštavanjem programa razvijanja temeljnih životnih vještina, koje će podržati mladog čovjeka u umijeću građenja odnosa, podnošenju i rješavanju interpersonalnih konfilata i izlaženju na kraj na konstruktivan način sa svojim osjećanjima.

Nedostatak ovih životnih vještina je u osnovi pojave i emocionalnih i ponašajnih teškoća kod djece i mladih.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. SJETIMO SE NA POČETKU

- Allah nam je dao određene dužnosti
- Ja to želim, ja to mogu

Didaktičke naznake:

- Ova cjelina ima za cilj da podsjeti učenike na njihove obaveze i radne navike na početku školske godine. Nastavnik kroz priču *Allah nam je dao određene dužnosti* (priča je uzeta iz „Majko pričaj mi o Allahu“, S. YILDIRIM, Bookline, 2005.) treba da potakne učenike da savjesno i odgovorno pristupe radu u novoj školskoj godini.
- Na početku će kroz razgovor i različite tehnike uvođenja u rad najaviti nastavnu jedinicu. Nakon metodičkog interpretiranja priče, pitanjima ih usmjeriti da zaključe šta je Omer želio, da li se to ostvarilo i zašto nije.

- Potaknuti učenike da oni kažu šta žele u novoj godini, kako bi to mogli ostvariti i zašto baš tako.
- Rukovodeći se ajetom: »Čovjekovo je samo ono što sam uradi, i trud će se njegov sigurno iskazati!« (En-Nedžm, 39-40.), usmjeriti djecu da urade individualne planove rada u novoj školskoj godini. U tom cilju, nastavnik će na početku dati instrukcije i iskazati svoja očekivanja šta treba da sadrži individualni plan i staviti će se na raspolaganje u cijelom procesu u ulozi koordinatora, a insistirat će i na njihovom međusobnom konsultiranju. (Elementi plana: period za koji se planira, aspekti planiranja - rad i zabava, razloženost prema nastavnim predmetima.)

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nastavnik će evaluirati ne samo produkt (individualni plan za školsku godinu) nego i proces: kreativnost, trud i zalaganje, broj konsultiranih izvora, kolega učenika, partnerske i timske radove. Pratit će, zajedno sa učenicima, realizaciju plana i za tu svrhu uraditi listu za individualnu samoevaluaciju za učenike i zajedničku listu za evaluaciju realizacije plana.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Pratit će i sljedeće elemente: aktivno učešće učenika, razvojno nastojanje učenika, želja za napredovanjem i novim saznanjima, prikazivanje neizvjesnog kao lagahan svakodnevni rad, dosljednost u provođenju plana, razvijanje osjećaja odgovornosti prema vlastitim obavezama.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.

2. SOCIJALNE VJEŠTINE

- Žao mi je, pogriješio sam
- Treba reći hvala
- Pismo mom prijatelju
- Otkrij ko si i budi to što jesi
- Suosjećam sa drugima
- Spreman sam da sarađujem

Didaktičke naznake:

- Ova tematska cjelina planirana je da se razbije na svoje dijelove, pojedine vještine, i da se realizira tokom cijele školske godine. Nastavnik ih kontinuirano prati i na kraju školske godine zajedno evaluira. U tu svrhu nastavnik vodi dnevnik bilješki za svakog učenika ponaosob, prati poteškoće i ostvarenje vještina. Za svaku vještinu treba izraditi program njenog doseganja i tačno utvrditi faze realizacije programa. Inicijalno mogu poslužiti nastavne jedinice planirane u okviru ove tematske cjeline.
- Socijalne vještine mogu se učiti samo u grupi, gdje su odnosi najvažniji dio cjelokupnog procesa (Kobolt, 1997).
- Na početku rada na nekoj vještini nastavnik kreira relaksiranu atmosferu, koristeći razgovor, igru s djecom, različite projektivne tehnike uvođenja u rad. Nakon toga najavljuje kompetenciju o kojoj će se tog dana govoriti, čini to ukratko, kombiniranjem svoje informacije i razgovora s učenicima, potom "pokazuje" djeci vještinu: prigodnim filmom, videoinsertom, pričom, problemskom fotografijom, nizom fotografija, adekvatnom narodnom ili umjetničkom pričom... Nakon toga se učenicima metodički interpretira viđeni edukativni materijal. Učenici se potiču pitanjima: šta su oni osjetili, šta su osjećali akteri priče ili filma, kako su akteri postupili, je li se moglo drukčije postupiti, da li učenici mogu zamisliti situaciju iz svakodnevnice gdje je ova vještina primjenjiva i demonstrirati je u razredu. Potom se može primijeniti tehnika igranja uloga: nastavnik instruiira grupu učenika u simulaciji određene situacije u kojoj će socijalna vještina biti primijenjena. Učenici dobivaju domaću zadaću da zabilježe u svojoj svakodnevnici u kojoj je

određena vještina profunkcionirala ili situaciju kad su u tome uspjeli, i da o tome zajedno razgovaraju na satu vjeronauke.

- Razviti svijest kod učenika o značaju uočavanja vlastitih grešaka i razbijanje svijesti o sebi kao nepogrešivoj osobi. Razviti misao da je ljudski griješiti, ali da grešku treba priznati i tražiti oprost od onog kome je nenesena nepravda, srcem i riječima.

- Na tragu kur'anskog ajeta u suri Ibrahim: „Lijepa riječ kao lijepo drvo, korijen mu je duboko u zemlji, a grane se u nebo uzdižu", inicirati razvijanje svijesti da jedna lijepa riječ može razviti niz lijepih osjećanja, npr. ljubav, povjerenje, sreću, ohrabrenje, uljudnost i sl. Pokušati izraditi mapu Lijepa riječ.

- Nastavnik kreira situaciju sa izmišljenim pismom prijatelju u kome se iznosi problem. Učenike podstiče da uoče taj problem, da se izjasne da li opravdavaju ili ne postupke navedene u pismu i kako bi savjetovali o datom problemu. Radom u grupi učenici pišu o problemu i opisuju trenutnu situaciju, a svi članovi grupe kružnim tokom upisuju svoj prijedlog rješavanja problema. Sličnim aktivnim radom u grupi i paru uraditi i ostale nastavne jedinice, važno je da se iskazivanje emocija, empatija, saradnja pokažu kroz igrokaz na času.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Evaluacijski slojevi: učešće učenika, iskrenost, pounutrašnji efekti odgojnog rada na socijalnoj kompetenciji (naprimjer, želja za primjenom vještine, razvojno nastojanje mlade osobe...).

- Gradacijski kontinuum usvojenih vještina: *Izvinjavanje* (prepoznaje kad se treba izviniti, kaže oprost, svojim ponašanjem pokazuje kad mu je žao); *Zahvaljivanje* (prepoznaje da se treba zahvaliti, kaže hvala, svojim ponašanjem pokazuje zahvalnost); *Rješavanje problema* (prepoznaje i prihvata problem, vjeruje da je problem rješiv, spreman je da riješi problem sam ili s drugima, ne odustaje dok problem ne riješi, prepoznaje da je problem riješen); *Prepoznavanje i iskazivanje emocija* (prepoznaje vlastite osjećaje, izražava osjećaje ne ugrožavajući druge, govori o tome kako se osjeća, neverbalnim znakovima pokazuje kako se osjeća, spreman je podijeliti svoje osjećaje s drugima); *Empatija* (pokazuje da prepoznaje osjećaje drugih, pokazuje da razumije osjećaje drugih, uživlja se u osjećaje drugih i prikladno reagira, tolerantan je prema osjećajima drugih); *Saradnja* (poštuje dogovorena pravila, prisutan je dok aktivnost traje, aktivno sudjeluje u radu grupe, obavlja svoj dio zajedničkog zadatka, cijeni rad drugih).

3. BOŽIJI POSLANICI

- Allahov prijatelj
- Sačuvajmo čistoću duše i tijela
- Poslušnost Bogu i roditeljima
- Plemeniti sin plemenitog poslanika
- Gradnja Kabe

Didaktičke naznake:

- Vještini rukovođenjem nastavnika napraviti mapu prijateljstva, iskrenog, pravog i lažnog. Primjereno kazivanje o Ibrahimu, a.s., smjestiti u mapu prijateljstva. Potaknuti učenike da uoče na mapi prijateljstva svoj nivo prijateljstva prema Allahu i drugima.

- Primjenom različitih tehnika grupnog rada i rada u paru definirati čistoću duše i čistoću tijela. Primjerenim kazivanjem o Lutu, a.s., potaknuti učenike da prošire saznanje o čistoći duše i tijela. Mogu se primijeniti grozdovi, čitanje s pauzama, kolo uokolo i sl. Povezati prisutnost nemoralna u vrijeme Luta, a.s., i u naše vrijeme, primjereno uzrastu.

- Nastavnik će pažljivo oblikovati ponašanje učenika po ponašanju uzora, kako bi stekli različite oblike socijalnog ponašanja, ličnih osobina i vrijednosti, kao što su poslušnost, poštivanje, predanost, plemenitost, požrtvovanost. Sve ovo učenici mogu stjecati po uzoru na sinove Ibrahimove, Ismaila i Ishaka, a.s.
- Kroz živote spomenutih poslanika upoznati ih sa gradnjom Kabe. Sa ovom nastavnom jedinicom se može povezati Isra i Miradž, povezanost ranijih poslanika i Muhameda, a.s., vrijednost i značaj Kabe.
- Tematska cjelina se ne mora realizirati u kontinuitetu, ali je važno da nastavnik aktivira što više različitih aktivnosti učenja, jezičke, tjelesne, slušne, emocionalne, vizuelne, voljne, spoznajne, interpersonalne, radi dugotrajnog cjeloživotnog učenja. Ove aktivnosti treba da osposobe ličnosti na toleranciju i međukulturalno komuniciranje.
- Nastavnik može učenicima predložiti da se kreativno izraze (literarno, likovno) na dijelove sadržaja u kojima smatraju da njihov talenat može doći do izražaja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o Božijim poslanicima; osobenostima Kabe.
- Napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom) i likovnom izražavanju.
- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na izabrane teme.

4. IZ ŽIVOTA POSLJEDNJEG BOŽIJEG POSLANIKA

- Najveći oslonac i podrška
- Poziv je upućen
- Ilahija: Dođi najdraži
- Kršćani su ohrabрили i podržali muslimane
- Istrajnost u ostvarenju cilja
- Bliže se dani radosti

Didaktičke naznake:

- Događajima iz života Muhameda, a.s., pristupiti s ciljem uzimanja pouka i njihovim povezivanjem sa životom u vremenu u kojem živimo. Kroz primjer hzr. Hatidže potaknuti ih da prepoznaju svoj oslonac i podršku, ali i da sami pokušaju to biti nekoj dragoj osobi.
- Javni poziv u vjeru treba da razvije svijest o tome da svaka ideja ima svoje vrijeme i da često treba biti strpljiv, istrajan i uporan u ostvarivanju svojih ideja, čak i onda kada nam se čini potpuno nemogućom.
- Ilahijom probuditi najljepša osjećanja prema Poslaniku, a.s., njegovoj misiji i životu.
- Prihvatanje muslimana i Abesiniji povezati sa suživotom, tolerancijom i međukulturalnim dijalogom.
- Kroz godinu tuge pomoći učenicima u skorašnjim gubicima, razvijati poglede na smrt kao dio samog života i njenu neizbježnost i optimističan pogled na budućnost. Razgovorom uočiti različite oblike ispoljavanja tuge i poštivanje osjećanja drugih.
- Rukovodeći se narodnom da poslije kiše dođe sunce, povezati događaj oko Miradža sa nagovještajem radosti i ostvarenja poslaničke misije. Razvijanje svijesti da čovjek bitno utječe na svoju sreću i da je ne treba tražiti spolja.

- Nastavnik može učenicima predložiti da se kreativno izraze (literarno, likovno) na dijelove sadržaja u kojima smatraju da njihov talenat može doći do izražaja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo uključenosti i aktivnosti u individualne i grupne zadatke.
- Usvojenost novog znanja o Poslaniku, a.s., i događajima iz njegovog života, Miradžu.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Dođi najdraži*.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na izabrane teme.

5. OBJAVE SU MILOST LJUDIMA

- Od ropstva do moći
- Počinje nova era
- Milost je upotpunjena
- Vjera nas uči da druge poštujemo

Didaktičke naznake:

- Kroz kazivanje o Tevratu i Zeburu, učenike upoznati sa historijom Izraelićana. Istaći univerzalne pouke svetih knjiga i vjeru u jednog Boga.
- Putem kazivanja o Indžilu i Isaa, a.s., upoznati učenike sa kršćanstvom i njegovim dodirnim tačkama sa islamom.
- Predstavljanje Kur'ana kao knjige koja je upotpunila vjeru i milost Božiju prema ljudima, knjigu koja govori o suživotu, toleranciji, ljubavi, raznolikostima i uvažavanju.
- U okviru nastavne jedinice Vjera nas uči da druge poštujemo predstaviti osnovne elemente o tri velike religijske zajednice u Bosni i Hercegovini.
- Imati na umu već date napomene o načinima rada sa djecom ovog uzrasta i razvijanje čiste duše koja će uočavati svijetle strane i voljeti ljude onakve kakvi su.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost znanja o Božijim objavama.
- Usvojenost znanja o osobenostima religijskih zajednica u Bosni i Hercegovini.
- Nivo uključenosti i aktivnosti u individualne i grupne zadatke.

6. MOJ VJERSKI ODGOJ

- Allah voli da se volimo
- Allah želi da se pomažemo
- Dječak i njegova majka
- Mekteb - izvor sreće
- Allahu trebamo uvijek zahvaljivati
- Biramo vrijednosti

Didaktičke naznake:

- Na osnovu priče *Allah nas voli i štiti* iz knjige „Majko pričaj mi o Allahu“, kreirati ciljano vođeni razgovor koji će za cilj imati afirmaciju ljubavi kao univerzalne vrijednosti i bitne pretpostavke povoljne emocionalne klime u životu uopće, u porodici, školi, mektebu i sl. Upućivanje učenika da uoče više aspekata ljubavi, prema Bogu, ljudima, roditeljima, bratu i sestri, prijateljima i sl.

- Razvijanje svijesti da je prirodno da se međusobno pomažemo kao što nas Allah pomaže svakodnevno bez prigovaranja. Podsticaj učenicima da otkriju svoje jake strane i njima da pomažu porodicu, zajednicu i sl. Afirmacijom i samopotvrđivanjem učenika razvijati njihove socijalne odnose, kvalitet odgoja, demokratsku klimu i osjećanje da svako u nečemu uspijeva.

- Nastavnik razvija bolje razumijevanje i prihvatanje učenika sa izraženim životnim teškoćama kao što je nedostatak roditelja, bolest, siromaštvo i sl., zatim učenika koji se teže socijalno prilagođavaju i iznalazi načine da im se pruži adekvatna pomoć. Podstiče djecu na uspostavljanje boljeg razumijevanja sa roditeljima i da slobodno iskazuju svoja osjećanja. Nastavlja sa vježbanjem sposobnosti prepoznavanja osjećanja kod drugih i razumijevanja uzroka koji su ih uvjetovali.

- Za realizaciju ove nastavne jedinice može poslužiti priča *Ile i njegova majka* (iz knjige Razumevanje mladih, Stojanović, S. 2003). Kroz aktivnost iskazivanja kako se osjećamo nacrtati likove koji izražavaju osnovna osjećanja i podstaći učenike da pojasne značenje riječi ljubav, mržnja, strah, ponos, zabrinutost i sl. Priča se može čitati tehnikom s pauzama i zapisivanjem očekivanog i stvarnog dešavanja ili raditi u grupama sa specijaliziranim zadacima. Podstaći učenike da razmisle kako bi oni pomogli dječaku iz priče, da li oni poznaju nekog sa sličnom životnom pričom i sl. Priču raditi u blok-času.

- U spontanom razgovoru s učenicima ustanoviti gdje se stječe vjerski odgoj (uraditi spisak svih mišljenja učenika i posebno istaknuti: u porodici, sa drugovima, u školi i u mektebu. U okviru nastavne jedinice Mekteb - izvor sreće nastavnik će kroz razgovor ustanoviti u kojoj mjeri i broju učenici idu u mekteb, provjerit će da li su stavili u svoj ovogodišnji plan i posjetu mektebu. Nastavnik će afirmirati pohađanje mekteba metodom "za one koji žele i mogu više", konstatirati da će djeca o vjeri još više saznati u mektebu, a onaj ko više zna o Allahovoj vjeri Allahu je i bliži i draži. Nastavnik može inicirati i pismeno izražavanje na temu *Moj najljepši dan u mektebu*.

- Samo aktivnim učestvovanjem djece u ovom radu, mogu se podstaći na pravilno razmišljanje o Bogu, pokušati argumentirano potisnuti njihova različita praznovjerja, pojasniti im njihove nedoumice i sl. Obavezno dozvoliti djeci da iznesu svoja mišljenja i stavove bez osuđivanja i ismijavanja. Upoznati ih sa ajetima iz Kur'ana, Ajetu-l-Kursijjom, i pojasniti im njihovu vrijednost. Učenike potaknuti ali im ostaviti u slobodan izbor njihovo memoriranje.

- Čitanjem i analizom priče *Allahu trebamo uvijek zahvaljivati* potaknuti učenike da često izgovaraju riječi koje su nama lahke na jeziku, a teške kod Allaha, *subhanallah, el-hamdulillah i Allahu ekber*. Obraditi zikir poslije namaza. Ovim nastavnim jedinicama pokušati kod učenika potisnuti razne poštapalice koje često imaju i negativna značenja i zamijeniti ih navedenim riječima. Cilj ovog dijela je razvijanje svijesti o potrebi stalnog spominjanja i sjećanja na Allaha, dž.š.

- Nastavnik će bolje upoznati učenike kroz upoznavanje njihovog preferiranja određenih vrijednosti. Nastavnik će na jedan list navesti veći broj vrijednosti (oko 20). Zadatak učenika može biti da individualno odaberu pet vrijednosti, zatim od tih pet izaberu tri, a od te tri izaberu samo jednu. Nastavnik će aranžirati ugodnu atmosferu za individualno prezentiranje rezultata rada. Učenici će govoriti zašto su izabrali određene vrijednosti, zašto su se određenih odricali kad su morali, zašto su izabrali onu koja je ostala posljednja i kako su se osjećali kad su napuštali određene vrijednosti.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nastojanje učenika da se aktivno uključe u planiranje, pripremanje i realiziranje nastave vjeronauke.

- Senzibiliziranost učenika za prepoznavanje situacija u kojima su pokazali vjerničko funkcioniranje i svijest o Allahovoj ljubavi prema stvorenjima, o Njegovoj svemoći, o Njemu kao Stvoritelju svega.
- Usvojenost salavata, Ajetu-l-Kursije, tespiha (zikra poslije namaza).
- Senzibilitet za građivanje vrijednosti.
- Razvijenost navike zahvaljivanja Allahu, dž.š.
- Nivo uključenosti u individualne, partnerske i grupne zadatke i aktivnosti.

7. NAMAZ I PLANIRANJE VREMENA

- Allah je stvorio dan i svjetlo
- Prvi mujezin
- U smiraj dana zahvaljujem Allahu
- Uljepšajmo se za namaz
- Kako ukrasiti namaz
- Najljepše sjećanje
- Sura Kafirun
- Kako da ostvarim planirano

Didaktičke naznake:

- Kroz razgovor i igru kreirati relaksiranu atmosferu. Nastavnik lagahno uvodi u nastavnu jedinicu ponavljajući sabah-namaz, koji povezuje za pričom. Povezati namaz sa ajetom «Allah je izvor svjetlosti nebesa i Zemlje!» (Nur, 35.) Nastavnik će kroz razgovor s učenicima pobrojati blagodati koje postaju vidljive svitanjem dana u našem okruženju. Informirat će učenike da dužina dana na različitim dijelovima na Zemlji nije ista. Na primjeru pojave dana nakon noći nastavnik će konstatirati da će doći vrijeme kada će biti poznato sve što skrivamo, kao što odlazak snijega otkrije sve što nije u vrijeme njegovog prisustva bilo vidljivo. Inicirati pismeno izražavanje na temu: Šta želim popraviti kod sebe "dok nije svanulo"?
- Kazivanjem o prvom mujezinu naglasiti važnost i vrijednost mujezina, istaći osobine prvog mujezina i povezati ih sa životom. Pokazati film o prvom mujezinu i primijeniti tehniku igranja uloge mujezina. Podstaknuti učenike da uoče zajedništvo, jačinu, slogu i jedinstvo džemata.
- Povezati naučeno o smjeni dana i noći i sabahu, te obraditi klanjanje akšam-namaza. Nastavnik će različitim tehnikama potaknuti učenike da uoče važnost i vrijednost ovog namaza. Cilj je, također, potaknuti razvijanje svijesti o važnosti namaza za vjernika.
- Ponovimo uvjete i sastavne dijelove namaza iz ugla uljepšavanja svog izgleda i ukrašavanja svog govora tijelom i riječima. Nastavnik analizira pozicije tijela u namazu i upoređuje ih sa pozicijama stvorenja koja se sličnom pozicijom zahvaljuju Gospodaru. Nastavnik potertava potrebu pravilnog i dosljednog izvođenja svih pokreta i pozicija tijela.
- Adekvatnim razgovorom nastavnik će istaći da je najljepše sjećanje na Allaha i Poslanika. Korištenjem različitih tehnika poučice učenike kako da čine ovo sjećanje. Primjereno je da se uz ovu nastavnu jedinicu ponovi salavat i da ga memoriraju oni koji nisu u prošlom razredu. Učenike obavezno upoznati sa njegovom vrijednošću i prijevodom.
- Ova tematska cjelina se može realizirati tokom cijele godine i nije obavezna da bude u kontinuitetu.
- Učenjem sure Kafirun usmjeravati učenike da žive islam, ali da imaju tolerantan stav prema drugim vjerevanjima i uvjerenjima.
- Na početku školske godine u okviru prve tematske cjeline Ja to želim, ja to mogu učenici su pravili individualni plan za ovu školsku godinu. Ovo je prilika da se osvrnu na plan i provjere da

li se i u kojoj mjeri on realizira. Zadatak će im ovoga puta biti da planiraju rokove za realizaciju ostatka plana. Učenici će raditi individualno, a zatim će raditi u parovima da jedni drugima pomognu, da razmijene iskustva. Izvještavanje je individualno sa zamijenjenim ulogama: učenici izvještavaju o procesu realizacije plana i rokovima u ime svoga školskog druga u paru.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Razvijenost svijesti o različitosti prirodnih procesa kao mudrosti u Allahovom stvaranju.
- Usvojenost sure Kafirun.
- Jezički ispravno i pravilno artikulirano izražavanje.
- Pravilnost i melodičnost u učenju ezana.
- Usvojenost načina i sadržaja u klanjanju akšam-namaza.
- Usvojenost salavata i njegovog prijevoda.
- Nivo uključenosti u individualne, partnerske i grupne zadatke i aktivnosti.
- Sposobnost planiranja i revnosnost u realizaciji planiranog.

8. U SUSRET RADOSTIMA RAMAZANA

- Ramazan - radost moje duše
- Druženje u ramazanu
- Ilahijom i kasidom o ramazanu
- Pišem o ramazanu

Didaktičke naznake:

- Svojim vještim rukovođenjem nastavnik će razviti najplemenitija osjećanja u mladoj osobi o ramazanu, koja osvježavaju i hrane dušu, potaknuti ih da pišu ta svoja osjećanja i razgovaraju o njima. Uputiće je da uživa u ramazanskim druženjima sa siromašnim ljudima, Božijim riječima, učenim ljudima, porodicom i prijateljima. Aktiviraće je da maksimalno iskoristi blagodati i ljepote ramazana kako bi postala bolja, plemenitija i sretnija osoba.
- Nastavnik će učenicima dati zadatak da bilježe za njih najinteresantnije elemente sa ramazanskih druženja kojim su prisustvovali i da pripreme prezentacije. Time će ih indirektno uključiti u ramazanska druženja koja se organiziraju u porodici, komšiluku, džamiji...
- Nastavnik će iskoristiti činjenicu da učenici vole pjesme i pjevanje da se i u školi osjeti njihova radost kroz učenje ilahije i kaside u horu. Pored uvježbavanja melodijske interpretacije ilahije, nastavnik će ovaj nastavni sat iskoristiti za razgovor o sadržaju ilahije i učeničkim iskustvima koja su vezana za sadržaj ilahije. Nastavnik može inicirati da učenici nacrtaju svoj doživljaj ilahije ili sadržaje koji se u ilahiji spominju.
- Nastavnik će u okviru nastavne jedinice Pišem o ramazanu inicirati pismeno izražavanje. Učenici će pisati o ramazanu i napisati ono što žele da poruče ovim povodom. Ukoliko nastavnik vidi da nekim učenicima teže ide pisanje pisma, predložit će im da napišu pjesmu ili priču o ramazanu. Ovu nastavnu jedinicu bi bilo dobro planirati kao blok-sat, jer bi svi učenici napisano trebali i prezentirati i tako bolje i neposrednije iskazati svoja osjećanja.
- Nastavnik će odabrati i prikladan način da obilježi bajrame sa učenicima i roditeljima u školskom okruženju, a dozvolit će i da se prenese porodična atmosfera obilježavanja Bajrama.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Jezički ispravno i pravilno artikulirano izražavanje.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Uključenost u planiranje i izvođenje bajramskih svečanosti.

- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na zadane teme.

9. RAZLIČITOSTI U MOM KOMŠILUKU

- Katolički i pravoslavni blagdani
- Židovski blagdani

Didaktičke naznake:

- Primjenjujući različite methodske postupke (istraživanje, izlaganje, razgovor, proučavanje geografskih karata, čitanje i interpretacija tekstova, izradu plakata) obraditi osnovne katoličke, pravoslavne i židovske blagdane.
- U funkciji boljeg razumijevanja osobnosti kršćanstva i židovstva upriličiti gledanje izabranih dostupnih filmova uz kraće informativno komentarisanje.
- U okviru tematske cjeline o kršćanstvu i židovstvu cilj je: usvojiti stav poštovanja prema svim religijama; izgrađivati stav poštovanja duhovnih vrijednosti različitih kultura i civilizacija; razvijati sposobnosti uvažavanja tuđih stajališta i mišljenja; razviti sposobnost uočavanja elemenata/ponašanja koji ukazuju na osobe koje drukčije vjeruju; uočiti važnost poznavanja i poštivanja drugih kultura; razvijati poštovanje prema drugim narodima i religijskim zajednicama u bliskom okruženju.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Usvojenost osnovnih informacija o kršćanskim i židovskim blagdanima.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.

LITERATURA:

1. Latić, Dž. (1999): *Svjetske religije*, Sarajevo, Bosančica print i Bosanski kulturni centar
2. Stanojlović, S. (2003): *Razumijevanje mladih - unapređivanje socijalnih i emocionalnih kompetencija*
3. Yildirim, S.: *Majko pričaj mi o Allahu*, Bookline, 2005.

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ISLAMSKE VJERONAUKA ZA VI. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

(2 sata)

Uvod

U šestom razredu završava se konceptualna trijada započeta u četvrtom razredu, kojoj je cilj bio što izvjesnije pripremiti polaznike vjeronauke za burna, mladalačka doživljavanja i događanja. Dio ovakvog osobnog kapaciteta je i u prostoru ostvarenja kvaliteta komunikacije u vršnjačkoj grupi. Interpersonalna komunikacija pripada konstruktivnim, zahtjevnijim i time razvojno pozitivno izvjesnijim obrascima kako svog vlastitog tako i funkcioniranja u sredini. Definirajući ključne indikatore krize/zatajivanja odgojne funkcije škole, izdvajamo nasilje među vršnjacima (fizičko nasilje, ali i prikriveno kroz zadirkivanje, ignoriranje, ponižavanje) kao jednu od ključnih tačaka u kojoj i islamska vjeronauka treba ponuditi svoj prilog rješavanju, jer islam kao koncept pravednosti sadrži odgovore koji nisu samo od historijskog značaja već živi i primjenjivi u ovom vremenu, poput instrukcije kako se nositi sa „uzavrelim vršnjačkim situacijama“. Na ovaj način razvija se osjećanje za pravednost, pravila, drugačije i raznoliko, ferplej, poštivanje, uvažavanje, prihvatanje i pokazivanje osjećanja te postepeno razvija odgovornost.

Učenici šestog razreda sve više pokazuju individualne razlike; razlike su posebno očigledne između dječaka i djevojčica.

Smisao za objektivnost i realnost je izrazito razvijen. Ovo nije dob mašte, već opažanja. Slabi smisao za tajne i znakove. Teško se uživljavaju u položaj drugih; npr. suosjećanje s bijedom je površno i prolazno. S obzirom na izbor i prezentaciju sadržaja, važno je imati na umu da su djeca ove dobi u stanju analizirati, ali samo činjenice. Polazi se od konkretnih činjenica, nastoje ih razumjeti, ne udaljavajući se od njih. To je, dakle, dob u kojoj djeca susreću vjeronaučne sadržaje upoznavajući najprije činjenice i događaje. Učenici upoznaju konkretan prostor i vrijeme, geografske i povijesne pojedinosti određenih sadržaja. Te geografske i povijesne pojedinosti daju događajima objektivnu ozbiljnost.

Ovo je i vrijeme istraživanja i otkrivanja novog te vrijeme traganja za idealima, ostvarenim posebno u junacima kao ljudima velikih poduhvata i velikih djela. Zanimaju ih odrasli u svom djelovanju. Naročito ih privlače vrlo sposobni, snažni i spretni junaci koji se bore za pravdu, koji su nesebični i vjerni. Privlače ih junaci koji drugima pomažu i koji su spremni i žrtvovati se iz vjernosti i ljubavi prema svojim prijateljima. „Pedagogija heroja“ ili „živih uzora“ posebno je prikladna za ovaj uzrast.

Što se tiče načina rada, induktivna metoda i aktivna nastava, grupni rad i različiti oblici kreativnosti primjereni su učenicima šestog razreda. Djeca ove dobi shvataju i razumijevaju činjenice, događaje, poruku, preko djelovanja i konkretnoga iskustva. Najbolje će razumjeti ako sama rade. Odatle proizlazi potreba aktivnih metoda, multimedijalnih i multimetodičkih pristupa u radu s djecom ove dobi. Imaju razvijen smisao za zajedničko dobro, smisao uloge u društvu, tj. smisao za razred. Tako ih je, naprimjer, lahko oduševiti za učestvovanje u različitim školskim nastavnim i vannastavnim aktivnostima.

Svrha islamske vjeronauke šestog razreda je usvajanje vjeronaučnih znanja, islamskih i općeljudskih vrijednosti po kojima učenici postižu istinsku orijentaciju u životu općenito, a

posebno u razvijanju kvalitetnih i sigurnih odnosa u svijetu u kojem žive. Usvajanje tih vrijednosti ostvaruje se u identifikaciji učenika s likovima iz povijesti, i to s onim likovima koji su u životu prihvatili i odgovorili preuzetoj ulozi.

Opći ciljevi vjeronauke u šestom razredu:

- Otkriti snagu vjere i zajedništva kao pomoć i podršku na svom životnom putu.
- Otkriti i upoznati u vjeri put i način odupiranja negativnim životnim iskušenjima i problemima.
- Otkriti snagu povjerenja i potrebu bliskosti s Bogom kako su to činili Božiji poslanici.
- U svakodnevnom životu primjenjivati poruke Muhammeda, a.s., posebno u brizi za ugrožene, siromašne, borbi za istinu, pravdu, ljubav i mir.
- Prihvatiti i graditi odnose solidarnosti, tolerancije i dijaloga prema svim ljudima, posebno prema različitim i drukčijima.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. KAKO POČETI

- Moje potrebe i težnje
- Uči, čitaj!
- Uvodni sat za sekciju „Pišem i čitam arabicu“

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Moje potrebe i težnje* ima za cilj da afirmativno djeluje na tolerantne stavove učenika prema njihovim individualnim razlikama koje su sve uočljivije i kojih sami postaju svjesniji. Na početku, nastavnik će kroz razgovor i rad u paru o potrebama i težnjama podstaknuti učenike da bolje upoznaju međusobne potrebe i težnje, što će moći iskoristiti za uvođenje u rad i najavu nastavne jedinice. Pružit će učenicima mogućnost da naprave samoprocjenu kroz ponuđenu listu *U životu je najvažnije*, prema: Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, str. 35.
- Nastavnik će učenicima ponuditi dovu koja im pomaže u ostvarivanju potreba i težnji u životu, npr.: *Allahu moj, Tvojoj milosti se nadam i ne prepuštaj me samom sebi ni koliko je treptaj oka. Popravi svako moje stanje, nema Boga osim tebe.*
- Važno je pružiti razumijevanje za iskazane potrebe i težnje svakog učenika u cilju razvijanja međusobnog povjerenja i dalje saradnje. (1 nastavni sat)
- Rukovodeći se prvom objavom, nastavnik će usmjeriti učenike da svoj individualni plan počnu sa učenjem radi Boga (u ime Boga), uz obrazloženje da će samo tako dostići ostale potrebe i ciljeve u životu. Uz ovu nastavnu jedinicu preporučujem korištenje priče *Voće života*, iz: Mesneviya za djecu 1. dio, str.5. i pjesme *Znanje je bogatstvo*, iz: Krupić, H., Istina, str. 46.
- U ovu svrhu dobro bi bilo da nastavnik ponudi i mapu potreba i težnji ljudi općenito kako bi učenicima bilo lakše da sastave svoju vlastitu mapu ili listu (shodno stepenu razvijenosti različitih inteligencija kod učenika), *Razumijevanje mladih*, str. 34. Kod sastavljanja mape i liste prioriteta usmjeriti učenike da se rukovode hadisom *Allah ne gleda u vaše imetke već gleda u vaša srca*. U završnoj fazi ove tematske cjeline sa učenicima organizovati mini debatu na izreku: *Uči jer uho laže, gledaj pameću jer oko vara*. (1 nastavni sat)

- Na obradi nastavne jedinice „Pišem i čitam arebicu“ nastavnik će učenicima napraviti kratak uvod o arebici – našem historijskom pismu. Ovom nastavnom jedinicom nastavnik o arebici daje početne informacije i animira eventualne interesente za njeno učenje kroz uključivanje u rad u primjerenoj sekciji. Inače, za sve učenike nije planirano ovim programom da ovladaju pisanjem i čitanjem arebice. Maksimum zahtjeva koji je planiran jeste da učenici metodom ugledanja na času pokušaju napisati ono šta žele (svoje ime i prezime, eventualno neki stih ili rečenicu) i, eventualno, za domaći rad da u svesku napišu neku izreku, kraću pjesmicu, paragraf teksta ili sadržaj po želji. Plan i program rada sekcije je prilog ovom Nastavnom planu i programu. (2 nastavna sata)
- U udžbeniku vjeronauke za šesti razred za pisanje i čitanje arebice treba na jednoj ili dvije stranice da stoje paralelno slova abecede i arebice sa pravilom vezivanja pri sastavljenom pisanju te nekoliko linija na kojima bi učenici mogli napisati svoje ime i prezime ili tekst po želji.
- Uz ovu cjelinu preporučujemo 1 nastavni sat ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Kvalitet individualnih i grupnih radova.
- Pratiti i aktivno učešće učenika, njihovo nastojanje na putu traženja znanja.
- Vrednovati i mali iskorak u pisanju i čitanju arebice.
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima.

2. SOCIJALNE VJEŠTINE

- Ljut(a) sam, jako sam ljut(a)
- Rješavanje sukoba

Didaktičke naznake:

- Ljutnja je osjećaj nezadovoljstva pomiješan s potrebom da se uzvрати. Ljutnja je: normalna emocija, sama po sebi ni dobra ni loša, izražavanje ljutnje može biti zdravo dok gubljenje kontrole nije.
- Kako kontrolirati ljutnju? Koja situacija u životu te najviše ljuti? (LISTA, npr. zadirkivanje, ljubomora, kad me neko uvrijedi, kad neko uvrijedi mog prijatelja ili porodicu, kad neko uzme nešto moje a da me ne pita, kad šire glasine o meni...) Između sebe, u učionici, pročitati nekoliko učeničkih listi.
- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: Očito, ljuti smo kad gubimo ili ne možemo dobiti nešto što nam je važno, što trebamo, želimo. Stepni ljutnje kreću se od blage iritacije (smetanje, dosađivanje) do intenzivnog bijesa i gnjeva. (2 nastavna sata – radionica)
- Kako se suočavamo s ljutnjom: gundam, vičem, nazivam pogrdnim imenima, zašutim, zadržim to za sebe, uzvratim, udaram, bacam, lomim stvari...
- Tehnike kontrole ljutnje ili KAKO POMOĆI SEBI: zgužvati papir, "udarati" jastuk, angažirati se u teškoj fizičkoj aktivnosti, zatvoriti oči i misliti o nečem drugom, duboko disati, udaljiti se iz situacije koja nas čini ljutim, brojanje do deset i više, efikasne izjave samom sebi: "Ne trebam se svađati oko toga", "Mogu se nositi s tim", "Uživam se osjećati smiren i imati kontrolu", rekonstrukcija situacije: Je li ovo vrijedno ljutnje, Jesam li siguran da me ova

osoba želi povrijediti, ignoriranje osobnih napada, redovno fizičko vježbanje kojim se stječu zalihe pozitivne energije...

- Kako riješiti sukob prije nego što preraste u svađu? Želiš se igrati na kompjuteru, tvoj drug želi uraditi nešto važno za školski projekat. Suprotstavljeni ciljevi: igra/rad na projektu. Odnos doveden u opasnost: vaše prijateljstvo. Tri uobičajene reakcije su: "Hoću da se igram, sviđalo ti se to ili ne", "Uredu, kako ti hoćeš", "Idi kući ako ti se ne sviđa". (2 nastavna sata – radionica)
- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: postoje i drukčiji načini rješavanja sukoba: KOMPROMIS: svako odustaje od nečeg da bi dobio nešto ("Igrat ćemo igricu pola sata, a onda ćemo napraviti što više na projektu") PREGOVOR: npr. izrada školskog projekta na kompjuteru može biti uspješan rezultat pregovora. Sukob se mijenja u SARADNJU.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Interes za temu: učenička pitanja, učešće u radu, spremnost za iskreno učestvovanje u obradi teme.
- Na temelju kontinuiranog praćenja razvoja učeničke socijalne kompetentnosti, razgovarati s učenicima o iskustvima i teškoćama primjene novih socijalnih vještina.

3. IZ ŽIVOTA BOŽIJEG MILJENIKA

- Hidžra – put ka uspjehu
- Međusobno pomaganje
- Šta možemo zajedno
- Poslanikova džamija nekad i sad

Didaktičke naznake:

- Nastavnik treba da razvije kod učenika svijest da je prirodna potreba svakog pojedinca uspjeh i afirmacija u životu. Kazivanjem o Hidžri nastavnik će potaknuti učenike da otkriju svoje potencijale i da na njima grade uspjeh kao što je to radio sam Poslanik. Također će ih upoznati da svaki čovjek čini svakodnevno hidžru ostavljajući loše navike i postupke radi boljih. Učenici treba da shvate da nije dovoljno samo odlučiti izvršiti neko djelo već se treba imati i jasan plan, kao i oslonac u ostvarivanju određenih namjera. U što boljem razumijevanju životnog uspjeha koristiti pjesmu *Šta je uspjeh*, Razumijevanje mladih, str. 130., u okviru ove nastavne jedinice interpretirati ilahiju *Tale al-Bedru alejna*. (2 nastavna sata)
- U okviru nastavne jedinice *Međusobno pomaganje* uz korištenje kazivanja o muhadžirima i ensarijama, pjesme *Uzdasi* ili *Sevab je pružiti pomoć*, Istina, str. 48. i 88., afirmativno djelovati na učenike u cilju njihovog međusobnog pomaganja u ime Allaha, dž.š. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Šta možemo zajedno* aktivnim grupnim radom učenici treba da urade listu onoga što su zajedno uspjeli zahvaljujući međusobnom pomaganju. Nastavna jedinica podstiče na jačanje odjeljenjske i školske zajednice, kao i zajednice muslimana općenito. U okviru nastavne jedinice interpretirati pjesmu *Allahovo uže*, Istina, str. 22. (1 nastavni sat)
- Upoznavanjem sa gradnjom Poslanikove džamije, učenicima predočiti i istaknuti činjenicu da je džamija izgrađena zajedničkim radom i zalaganjem svih članova Zajdnice i dovesti ih do zaključka značaja jedinstva u realizaciji velikih zajedničkih ciljeva u društvu. Nastavnik će

učenike podstaknuti i usmjeriti da saznaju više činjenica o razvoju i ulozi džamije u životu muslimana kroz povijest, kao i njenoj ulozi u životu današnjih muslimana. (1 nastavni sat)

- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vještina lijepog izražavanja.
- Nivo usvojenosti novih znanja iz života Muhammeda, a.s., Hidžre, prihvatanja u Medini i organizovanja nove zajednice, gradnje prve džamije.
- Doprinosi spoznaje kulturno-civilizacijske vrijednosti Poslanikove džamije.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Tale al Bedru alejna*.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.

4. VRIJEDNOSTI ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

- Ja i drugi zajedno.
- Poštivanje i dobri odnosi.
- Čuje li onaj što se poziva?
- Na nepravdu pravdom odgovori!
- Osmijeh i ljubaznost su sadaka.
- Težnja za srećom.

Didaktičke naznake:

- Kroz nastavnu jedinicu *Ja i drugi zajedno* učenici će upoznati različite zajednice ljudi, šta ih čini te šta ih spaja i čini snažnim, kao i ono što ih razdvaja i čini slabima. Važno je da otkriju, razumiju i prihvate razlike među ljudima. Nastavnik mora imati na umu da će učenici to moći jedino kroz učenje u grupi, uz vješto kreiranje relaksirajuće atmosfere, korištenje prigodnog filma, priče, problemske fotografije i sl. Učenike će podsticati da pričaju šta su vidjeli, osjetili s ciljem uvažavanja i prihvatanja individualnih stavova i razlika. Uz nastavnu jedinicu primjereno je korištenje pjesme *Natjecanje u dobroti*, Istina, str. 32., i priče *Priča o nagluhom čovjeku*, Mesnevija za djecu 1. dio, str. 35. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Poštivanje i dobri odnosi* nastavnik može iskoristiti *Medinsku povelju* kao temelj uređenja međuljudskih odnosa i vjerske tolerancije. Rukovodeći se ajetom "O ljudi! Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji je kod Allaha onaj koji Ga se najviše boji.", razvijati toleranciju prema drugim načinima vjerovanja, prema drugačijim kulturama, običajima i tradicijama. Za ostvarenje cilja ove nastavne jedinice može se iskoristiti i priča *Lav i zec*, Mesnevija za djecu, str. 13. (1 nastavni sat)
- Uvažavanje se treba razvijati i do individualnih razlika, kao što je boja, ime, sposobnosti, sklonosti i sl. Važno je da učenici shvate koji su to interesi zajedničkog života i da budu spremni na saradnju s drugima.
- Nastavna jedinica *Čuje li onaj što se poziva?* ima za cilj i da učenici izgrade i prihvate važna pravila ponašanja u razredu, školi i zajednici. Kroz različite aktivnosti učenike dovesti do zaključka o posljedicama kršenja pravila za pojedinca i zajednicu te inicirati razvijanje

sposobnosti da sami kreiraju klimu koja omogućuje dobre odnose i rad u zajednici radi ličnog i općeg dobra.

- Kroz različite metode interaktivnog učenja razvijati svijest o značaju aktivnog slušanja radi boljeg razumijevanja. Pomoći će učeniku primjenom *Testa aktivnog slušanja i razumijevanja*, Razumijevanje mladih, str. 40, prigodne igre (npr. gluhih telefona), narodnih poslovice kao što su: *Sluša me onaj ko me čuje, Čuvajte se ljudi koji ne slušaju, ali namojte svojoj okolini ni davati razloga da vas ne sluša*, basni, npr. *Trgovac i papagaj*, Mesneviya za djecu, str 25. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Na nepravdu pravdom odgovori!* zadatak nastavnika je da pažljivo usmjerava učenike na samokontrolu i samodisciplinu jer su u dobi kada im je sve teže da kontroliraju svoje emocije. Primjenom različitih tehnika, kao što su *poruke prihvatanja i neprihvatanja*, Razumijevanje mladih, str. 49., *Testa prepoznavanja značenja poruka*, Razumijevanje mladih, str. 49, *Živih životnih primjera, Izreka i poslovice, Prihvatljivih načina iskazivanja ljutnje*, Razumijevanje mladih, str. 54. i 55. i sl. Primjereno je uz navedenu nastavnu jedinicu iskoristiti i priču *Hodža se svađa sa ženom*, Nasrudin-hodža (1996.), str. 27, pjesme *Lijepo riječi govorite i Moć praštanja*, Istina, str. 38. i 44. i interpretirati događaj sa Poslanikom, a.s., i njegovim komšijom koji je donosio svoje smeće pred Poslanikova vrata. Poželjno je da nastavnik sva navedena sredstva vješto ispreplete sa Poslanikovom praksom i porukama islama. (2 nastavna sata – radionica)
- U okviru nastavne jedinice *I osmijeh je sadaka* kroz ciljano pitanje *Naš cilj je izmamiti osmijeh jer...* pomoći učenicima da pronalaze dobro u drugome, podstaći ih da se optimistički orijentiraju pri procjeni drugih i da preispitaju vlastite pesimističke stavove o drugima, podsticati učenike da razvijaju pozitivne stavove o svijetu u kome žive jer je to nužno radi lakšeg odupiranja porocima današnjice, unaprijediti svijest o značaju činjenja radosti drugima sitnim detaljima (osmijeh, lijepo riječi i sl.) Uz ovu nastavnu cjelinu koristiti pjesmu *Lijepo riječi govorite*, Istina, str 38., hadise i ajete o lijepom govoru, *Sjećanje na profesora sa osmijehom*, Razumijevanje mladih, str. 60. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Težnja za srećom* uloga nastavnika je da ukaže učeniku da sam bitno utječe na svoju sreću, te da je ne treba tražiti izvana. Može se pomoći različim didaktičkim materijalom kao što je narodna priča (npr. *Car i košulja*), poslovice (*Za sreću treba dvoje, U sreću se uzda lud a pametan u svoj trud*), *Pismo oca sinu*, Razumijevanje mladih, str. 135., pjesmu *Sreća*, Istina, str. 120., Razgovor o misli D. Radovića *Prije nego što krenete da tražite sreću, provjerite možda ste već srećni. Sreća je mala, obična i neupadljiva i mnogi ne umiju da je vide*, afirmativne riječi: ljubav, ljepota i sl., povezivanje sreće sa vlastitim mislima i osjećanjima, pogledima islama na sreću (može se pomoći Gazalijinim djelima *Ihja, O mladiću i Izbavljenje iz zablude* uz obavezno prilagođavanje uzrastu).(1 nastavni sat)
- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije i prihvatanja individualnih razlika, radi boljeg i kvalitetnijeg života pojedinca i zajednice.
- Evaluacijski slojevi: aktivno učešće učenika, pounutrašnji efekti samospoznaje i spoznaje svijeta u kome žive (razumijevanje, prihvatanje, tolerancija, praštanje i sl.).
- Doprinos grupnom radu.

- Napredovanje u usvajanju i primjenjivanju pravila ponašanja u razredu, školi, zajednici i društvu.
- Doprinos kontroli, usmjeravanju i pokazivanju emocija ljutnje, sreće, radosti, ljubavi i sl.
- Sposobnost lijepog izražavanja i komuniciranja.
- Nivo uključenosti grupne aktivnosti.

5. VJERA U ŽIVOTU ČOVJEKA

- Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti
- Kontinuitet vjerovanja
- Živjeti s različitostima
- Stvoritelj nam se otkriva u Svojim djelima
- Milost Božija
- Posljedice mojih djela
- Pravednost Božija
- Osobe koje poštujem

Didaktičke naznake:

- Kroz nastavnu jedinicu *Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti* cilj je da se rasvijetli pojam vjere i vjerovanja kao duhovne potrebe svakog čovjeka. Važno je učenike upoznati s raširenošću vjere, razviti im vjersku toleranciju shodno slobodnoj volji kao daru Božijem čovjeku. Nastavnik će učenike potaknuti, npr. adekvatnom debatom, da pronađu odgovore na pitanja o životu, smrti, smislu i svrsi postojanja i življenja. Imati na umu uzrast učenika u ovom razredu i ne ulaziti duboko u pojam smrti, već ih samo navesti da zaključe činjenicu o nepostojanju adekvatnih odgovora u nauci o fenomenu smrti i onom što je vezano uz njega. Vještim rukovođenjem će ih dovesti do zaključka o vrijednosti i značaju vjere u životu čovjeka, kao i njenoj prirodnoj urođenosti u čovjeku. Primjerena ovoj nastavnoj jedinici je pjesma *Allah, Istina*, str. 10. (1 nastavni sat)
- Kroz nastavnu jedinicu *Kontinuitet vjerovanja* cilj je da se nastavi razvijati svijest o zajedničkoj misiji poslanika još od prvog čovjeka i poslanika Adema, a.s., i religijama koje su se razvijale pod djelovanjem njihovih misija. Uz nastavnu jedinicu koristiti pjesmu *Potreba vjere*, Ćatić, M.Ć., Pjesme i prepjevi, Svjetlost, Sarajevo. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Živjeti s različitostima* učenici treba da shvate da pored različitosti u izgledu i pojedinim učenjima, postoji povezanost sa prvim poslanikom i nužna potreba za suživotom i zdravim dijalogom objasniti misiju poslanstva kao gradnju jedne građevine od temelja do njenog završetka, odnosno svijest o tome da je svaki poslanik nastavljao poslaničku misiju shodno razvoju ljudske civilizacije. Podsjetiti učenike na govor kralja Abesinije. Navesti primjere ljudi drugih vjeroispovijesti sa kojima živimo: susreti, pozdravi praznici, čestitanja i sl. Nastavnik će različim metodama aktivnog učenja upućivati učenike jedne na druge iz potrebe za društvenim životom čovjeka. Primjereno je korištenje igre gradnje od različitih materijala. (Učenicima se dā po grupama pripremljen materijal za gradnju što veće kule: slamke, papir, ljepilo, makaze, grah, čaše i sl. Jednoj grupi se ciljano dā materijal od koga je nemoguće graditi, npr. grah, i ta se grupa dodatno ometa u radu. Cilj je da se utvrdi nivo osjećajnosti i prepoznavanja drugačijih kod učenika kroz razgovor poslije igre.) (2 nastavna sata)

- Kroz nastavnu jedinicu *Stvoritelj nam se otkriva u Svojim djelima* razvija se želja za upoznavanjem i spoznajom Stvoritelja kroz Njegova lijepa imena i svojstva. Cilj je da učenici još u uvodnoj aktivnosti iz ponuđene liste osobina izdvoje one za koje misle da sami posjeduju, a u toku zajedničkog rada da razvijaju potrebu da kod sebe razviju i druge osobine koje opisuju Stvoritelja. Koristiti priču *Učenjak i učenik*. (1+1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Milost Božija* zadatak nastavnika je da izdvoji 5-6 ajeta koji govore o milosti Božijoj na osnovu kojih će potaknuti učenike da zaključe šta sve obuhvata milost Božija i istakne njezina neizmjernost. Uz korištenje *stihovanog značenja Fatihe*, Hodžić, Dž. (2003.), Islamska čitanka, Bemust, Sarajevo, str.10. i ilahije *Ljubav Boga milostivog*, pomoći učenicima da što bolje shvate veličinu milosti Božije. Najbolji rad je grupni sa specijaliziranim zadacima radi zajedničkih zaključaka o milosti Božijoj. Nastavnik će svojim vještim vođenjem navoditi učenike da zaključuju gdje bi oni mogli primijeniti i pokazati svoju milost s ciljem razvijanja milosti prema čovjeku i svim Božijim stvorenjima. Učenici će u završnoj fazi praviti vlastite liste u kojima će navoditi primjere Božije milosti u i na njima samima. (1 nastavni sat)
- Posljedice mojih djela: cilj je razvijanje svijesti i samosvijesti o djelima ljudskim, zbog posljedica koje povlače za sobom na ovom i budućem svijetu. Kroz nastavnu jedinicu interpretirati suru Al-Maun sa prijevodom te se posebno osvrnuti na suosjećanje i izvršavanje obaveza i dužnosti (prema Bogu, ljudima i sebi). Istaći osobinu licemjerstva kao osobinu koja čovjeka vodi ka propasti. Mogu se iskoristiti prigodne priče o pomaganju siročeta i siromaha te ih povezati sa vrijednošću koja se tim djelima posebno vrednuje na Sudnjem danu. (1+1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Pravednost Božija* upoznati učenike sa Sudnjim danom kao danom provođenja pravde Božije nad učinjenim djelima na dunjaluku. Istaći osobinu pravednosti kao posebnu vrlinu koju ima i Uzvišeni Allah te prirodnom potrebom ljudske duše za pravednošću. Povezati sa surom **El-Ma'un** i ljudima koji čine nepravdu zaboravljajući ili poričući dan provođenja apsolutne Božije pravde. (1 nastavni sat)
- Nastavna jedinica *Osobe koje poštujem* pruža mogućnost učeniku da sastavi svoju listu osoba koje izdvajaju uz davanje komentara po čemu su na toj listi. Uz vođenje nastavnika izraditi listu najodabranijih iz ugla islama. Potaknuti učenike da ih povežu sa poslanicima i aktivnim radom da otkriju razloge koji su ih doveli na listu najodabranijih. Navesti učenike da zaključuju na osnovu osobina poslanika (iskoristiti svojstva poslanika). Uz prigodnu debatu učenici upoređuju liste i iz druge biraju one koji bi mogli biti njihovi uzori. U okviru ove nastavne jedinice učenici treba da prepoznaju kontinuitet Božijeg obraćanja ljudima kroz kontinuitet poslanstva te da usvoje činjenicu da su svi raniji poslanici, uz svoje misije i zadatke, najavljivali i dolazak krune poslanika – Muhammeda, s.a.v.s. U interpretiranju nastavne jedinice pomoći se ilahijom *Sa stijenama*. (1+1 nastavni sat)
- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Nivo učešća u debati.
- Doprinosi shvaćanju vjere i slobodne volje u životu čovjeka.
- Praćenje kontinuiteta poslanstva i doprinosa poslanika ljudskoj kulturi i civilizaciji.
- Vještina nenasilnog komuniciranja.
- Vrednovanje lijepih individualnih postupaka i karakteristika.
- Pomaganje učeniku u shvaćanju vjere i Boga, vidljivog i nevidljivog.

- Doprinos razvijanju milosti u čovjeku.
- Razvijanje saosjećanja i međusobnog pomaganja.
- Podsticaj na iskrenost i discipliniranost.
- Nivo usvojenosti sure **El-Ma'un** i novih znanja o Sudnjem danu.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Doprinos boljem funkcioniranju odgojne grupe.

6. MOJE OBRAĆANJE BOGU

- Različiti oblici molitve
- Prilike u kojima se obraćam Bogu
- Mjesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja
- Kada sunce dostigne svoj vrhunac
- Ilahija Putnik

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Različiti oblici molitve* nastavnik će interpretirati različite fotografije sa molitvama različitih religija, a posebnu pažnju posvetiti molitvama muslimana. Nastavnik ima zadatak da sa učenicima pokuša oživiti u mislima i osjećanjima sve oblike molitve kako bi molitva postala živa riječ u dovi, tevbi, namazu i sl. Može se pomoći pjesmom *Kad ti srce zaželi*, Istina, str. 26. Navesti primjer hadis-i kudsije o Fatihi i izdvojiti sve koristi i blagodati koje proizlaze iz ove molitve. U okviru ove nastavne cjeline ponoviti sabah i akšam namaz. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Prilike u kojima se obraćam Bogu*, nastavnik će primjenom različitih tehnika aktivnog rada voditi učenike ka otkrivanju i uočavanju prilika u kojima bi trebali da se obraćaju Bogu. Iskoristit pjesmu *Od Boga se glava ne okreće*, Istina, str. 110. Nastavnik će podsticati učenike da često razgovaraju s Bogom i održavaju tu vezu ističući da je to razgovor sa Stvoriteljem bez posrednika, najave, čekanja i sl. Neke od prilika koje se mogu navesti bile bi: radost, tuga, problemi, važne odluke, dobra djela i sl. Povezati ovakve razgovore sa dobrovoljnim namazima. Ovoj listi se mogu dodati i sedmični, godišnji i namazi po potrebi.
- Ovu tematsku cjelinu nastavnik može zaokružiti povezujući namaz i raspored dnevnih aktivnosti, cilj je da učenici uoče mudrost Božiju u ovakvom rasporedu radi stalne veze sa Gospodarom. Povezati i sa listom potreba i prioriteta sa prvog nastavnog časa. (2 nastavni sat)
- U okviru ove nastavne jedinice *Mjesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja* nastavnik može sa učenicima otkrivati i upoznavati različita mjesta na kojima muslimani obavljaju molitve. Važno je da se istakne njihova svrha, duhovnost i doprinosi boljem povezivanju sa Bogom. Tome pomaže samo mjesto, enterijer i eksterijer građevine i sl. Mjesta koja bi trebali upoznavati na ovakav način bila bi: džamije, tekije, mezaristani, dovišta i sl. Nastavnik također može da upozna učenike sa osnovnim sakralnim objektima susjednih religija radi daljnjeg razvijanja tolerancije. (2 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Kada sunce dostigne svoj vrhunac* nastavnik će razgovorom o odmorima poslije različitih aktivnosti dovesti učenike do iznošenja mišljenja o duhovnim odmorima i relaksaciji duše. Savremeni čovjek koristi različite oblike meditiranja, dok musliman ima i odmor i meditaciju i koristi i razgovor sa Bogom u namazu. Poslije

obavljenog velikog dijela dnevnih aktivnosti javlja se potreba i za duhovnim odmorom kada sunce dostigne svoj vrhunac. U okviru ovakve interpretacije nastavnik će obraditi podne-namaz sa svim vrijednostima i koristima uz potvrdu sunneta o tome. Važno je da učenik ovaj namaz doživi kao blagodat, a ne kao opterećenje u napornom umnom i tjelesnom radu. (1 nastavni sat)

- Koristeći prigodnu ilahiju upoznati učenike da se i različitim oblicima duhovne muzike čovjek može obraćati Bogu i doživljavati viša duhovna stanja. Nakon slušanja ilahije potaknuti učenike da opišu svoje duhovno stanje nastalo pod utjecajem ilahije *Putnik*. (1 nastavni sat)
- Ove nastavne cjeline se ne moraju izvoditi u kontinuitetu i nastavnik ih može planirati u okviru vlastitog kreiranja nastavnog plana i programa za tekuću godinu.
- U okviru realizacije ove nastavne cjeline preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje i isticanje lijepog odnosa između učenika.
- Kvalitetan individualni doprinos nastavi.
- Pozitivno vrednovati i najmanji vjernički individualni napredak i nastojanje.
- "Primijetiti" i vrednovati pokazana individualna dobra djela.
- Usvojenost načina i sadržaja podne-namaza.
- Razvijenost svijesti o različitim načinima obraćanja Bogu.
- Upoznavanje sa mjestima za molitvu i obraćanje Bogu.
- Doprinos duhovnom, tjelesnom i moralnom razvoju čovjeka.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Putnik*.

7. UZORI ČOVJEČANSTVU

- Strpljivost kao vrlina
- Moć praštanja
- Izvršimo preuzete obaveze
- Istraj i kada ti je teško!
- Moji roditelji, moji uzori

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Strpljivost kao vrlina* učenici imaju zadatak da navedu priliku u kojoj su se strpjeli poslije čega im je bilo bolje. Povesti razgovor o tome da li se bolje strpjati ili odmah reagovati. Kazivanjem o Ejjubu, a.s. i interpretacijom pjesme *Strpljenje*, Istina, str. 130., potaknuti učenike da zaključe koje su prednosti strpljenja na ovom i budućem svijetu. Organizirati debatu o tome da li je strpljenje loše za čovjeka. Nastavnik svojim vještim rukovođenjem treba da navede učenike da sami zaključe da je to vrlina koja pomaže čovjeku u prevladavanju različitih životnih problema. (2 nastavna sata)
- U okviru nastavne jedinice *Moć praštanja* nastavnik će vještim rukovođenjem dovesti učenike do zaključka da ima veliku moć onaj ko zna praštati. Potaknuti učenike da opišu situaciju kada su oprostili i osjećanja nastala poslije. Ove aktivnosti povezati sa kazivanjem o Jusufu, a.s. i njegovoj braći. Učenici svojim aktivnim radom treba da shvate njegovu veličinu i moć u materijalnom i duhovnom bogatstvu. Dopustiti učenicima da organizuju raspravu o

opravdanosti postupaka Jusufa, a.s., ili postupaka njegove braće. Učenike uputiti da u narednom periodu pokušaju da oprostite onima kojima to nisu mogli uraditi i poslije razmijeniti iskustva. Nastavnik može da ih uputi da se rukovode ajetom da mogu uzvratiti istom mjerom, ali je bolje da oprostite jer ih za to čeka posebna nagrada. Upoznati ih i sa surom Asr te ih usmjeriti na njeno memorisanje uz obavezno usvajanje pouka sure. Uz nastavnu jedinicu iskoristiti pjesme *Moć praštanja*, Istina, str. 40. i *Jusufova košulja*, Pjesme i prepjevi, str. 199. (2 nastavna sata)

- U okviru nastavne jedinice *Izvršimo preuzete obaveze* nastavnik će podstaknuti razvijanje svijesti kod učenika o važnosti izvršavanja preuzetih obaveza. Primjereno je korištenje kazivanja o poslaniku Zu-l-Kiflu i njegovim preuzetim obavezama, kao i načinima izvršavanja tih obaveza. Kao pomoć u podsticaju za izvršavanje preuzetih obaveza koristiti pjesmu *Trud će ti se iskazati*, Istina, str. 114. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Istraj i kada ti je teško!* važno je da učenici shvate da svi imaju poteškoće u životu, ali i da nauče kako da se nose sa njima. Nastavnik se može koristiti kazivanjem o Junusu, a.s., njegovom odustajanju, ali i kajanju za posustajanje u povjerenoj mu misiji. Nastavnik može da razvije svijest kod učenika da svaka teškoća otkriva nove poglede na život i jača čovjeka. Učenici treba da usvoje dovu i način pokajanja Junusa, a.s. (1 nastavni sat)
- Cilj nastavne jedinice *Moji roditelji, moji uzori* jeste da razvija bolje razumijevanje sa roditeljima u ovom periodu postepenog osamostaljivanja. Kazivanjem o Poslanikovo kćeri Fatimi, učenike potaknuti da izgrađuju što bolji odnos sa roditeljima. Uvažavajući sve veće nerazumijevanje koje nastaje između roditelja i njih, navesti učenike da pokušaju otkriti uzrok problema te da pokušaju pronaći rješenje u prevladavanju tog problema. Nastavnik će učenike usmjeriti da iz navedenog kazivanja naprave listu savjeta i pokušaju je primijeniti. Također će moći razviti svijest o poštivanju roditelja, bez obzira na povremeno nerazumijevanje, te vrijednosti učenja dove: „*Rabbirhamhuma kema rebbejani sagira*“ – *Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene kad sam bio dijete njegovali!* Uz navedenu nastavnu jedinicu primjereno je korištenje pjesama *Poštuj roditelje*, Istina, str. 42. i *Fatima ez-Zehra*, Pjesme i prepjevi, str. 150. (2 nastavna sata)
- Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije:

- Vještina lijepog pisanja i kazivanja.
- Usvojenost specifičnih poruka iz života Ejuba, Musaa, Jusufa, Lukmana i hazreti Fatime (kao što su: strpljivost, praštanje, prepoznavanje lijepog i ljepote, upornosti, odgovornosti i sl.).
- Doprinosi u ogledanju u uzore tokom odrastanja.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Usvojenost dove za roditelje.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.

8. IZ HIDŽRETSKOG KALENDARA

- Nastavnici trebaju pratiti hidžretski kalendar i prigodno obilježiti značajne datume u okviru kreiranja vlastitog izvedbenog nastavnog plana i programa. To mogu biti različite aktivnosti kao što su: prigodni programi za nastavnike, roditelje i učenike, manifestacije, humanitarne i

socijalne akcije, razne inicijative i sl. Ova sloboda izbora ostavlja veću mogućnost nastavnicima da sarađuju sa roditeljima i organiziraju živo obilježavanje muslimanskih mubarek dana i noći, s ciljem njihovog afirmiranja u životu muslimana.

- Za ovu cjelinu preporučujemo 4 nastavna sata.

NAPOMENE:

- Nastavnik će na kraju nastave u šestom razredu zajedno sa učenicima napraviti osvrt na početne potrebe i težnje i utvrditi nivo ostvarenog.
- Nastavnici treba da imaju na umu da je obavezno planiranje nastavnih sati ponavljanja, utvrđivanja i sistematizacije gradiva, koje sami uvode u vlastite izvedbene nastavne planove i programe.
- Ovakav plan i program je predviđen za 66 sati, dok nastavnici imaju obavezu planirati još 2 sata za NZOT i 2 sata za njihovu analizu.
- Prilikom odabira kazivanja o Božijim poslanicima koristiti *Kur'anske pripovijesti* ili neki drugi izvor primjeren uzrastu učenika.

LITERATURA

- Ćatić, M.Č. (1998.): *Pjesme i prepjevi*, Sarajevo: Svjetlost.
- El-Gazali, Ebu H. M. (2005.): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.
- En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000.): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu,
- Hafiz ibn Kesir (1997.): *Kazivanja o vjerovjesnicima*, Zenica: Org. akt. isl. omladine BiH
- Hodžić, Dž. (2003.): *Islamska čitanka*, Sarajevo: Bemust.
- Ilić, M.(2002.): *Responsibilna nastava*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci
- Jensen, E. (2003.): *Supernastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.
- Korkut, B. (1412. h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.
- Krupić, H.(2007.): *Istina*, Sarajevo: Grafus.
- Mesnevija za djecu, 1. dio* (2005.), Sarajevo: Elementum
- Nasrudin hodža* (1996.), Zenica: Dom Štampe
- Seid bin Ali bin Vahfel-Katani: *Hisnu-l-muslim*, Zbirka dova iz Ku'ana i sunneta
- Slatina, M. (2005.): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.
- Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.
- Stoll, L. i Fink, D. (1999.): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.
- Sullo, A.R. (1995.): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.
- Suvejdan, T. (2003.): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Živinice: Selsebil.

PRILOG NPP ISLAMSKJE VJERONAUKJE ZA VI. RAZRED OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE: SEKCIJA AREBICE

UVODNI – TEORIJSKI DIO

Jezik i pismo su, pored vjere i nacije, odrednice svakog konstitutivnog naroda u našoj zemlji. Bosanski jezik kojim govore Bošnjaci star je više od osam stotina godina. On se je tokom vremena pisao različitim pismima. Latinsko pismo, kojim se sada služimo, treće je po redu korištenja. Bosanski jezik se prije njega pisao bosančicom i arebicom.

Dolaskom islama u ove krajeve došlo je i arapsko pismo na kojem je zapisana sveta knjiga muslimana Kur'an. Tim pismom su se koristili, a i sada se koriste, brojni islamski bivši i sadašnji narodi, kao su to: Španci, Bošnjaci, Perzijanci, Indonežani, Turci, Pakistanci i dr.

U periodu od sedamnaestog do dvadesetog stoljeća naš narod je oblikovao jednu posebnu književnu vrstu koja se zove alhamijado književnost. Njena glavna karakteristika je bila pisanje bosanske proze i poezije arapskim pismom. To je, dakle, arapsko pismo prilagođeno fonetskom sistemu bosanskog jezika. To arapsko pismo prilagođeno bosanskom jeziku zove se arebica. Na njemu su napisane desetine i hiljade knjiga. Jednako kao i nepoznavanje bosančice ili ćirilice nepoznavanje ovog pisma onemogućava čitanje brojnih djela bosanskih autora te naše znanje čini značajno siromašnijim. Ljudi su se njime služili kao i bosančicom – karakterističnom bosanskom ćirilicom.

Alhamijado književnost dobila je ime po riječi "alhamia", španskog izgovora arapske riječi "al-'agamiya", što znači "nearapski", "strani". Od 17. stoljeća kada počinje intenzivnija upotreba arebice pa do 19. stoljeća, u Bosni su među najznačajnijim alhamijado piscima bili: Muhamed Hevaji Uskufi, Hasan Kaimi, Mula Mustafa Bašeskija, Umihana Čuvidina, Softa Fejzo, Abudrahman Sirri...

Inače, najstariji bosanski tekst pisan arapskim pismom bila je "Početnica" napisana još za vladavine Mehmeda II el-Fatiha (1451.-1481.). O značaju arebice svjedoče i nastojanja iz 19. i 20. stoljeća kada je bilo pokušaja da se arapsko pismo fonetizira te adaptira fonetici bosanskog jezika. Njega je standardizirao reis Džemaluddin-ef. Čaušević početkom 20. stoljeća i njegov službeni naziv bio je *matufovača*, *matufovica*, *mektebica*. Na arebici su štampane i knjige a posljednja od njih bila je knjiga od M. S. Serdarevića *Fikuhu-l-ibadat*, štampana 1941. godine. Nakon toga prepuštena je zaboravu, a nešto duže zadržala se u individualnim prepiskama. Oficijelno je zamijenjena latinicom sa dolaskom Austro-Ugarske 1878. godine, ali se i nakon toga zadržala u islamskim krugovima. Posljednji pokušaj da se oficijelno prizna bio je 1911. godine kada je Bosanski sabor zatražio da se na prostoru Bosne pored natpisa na latinici i ćirilici ravnopravno istaknu i natpisi arebicom. Unatoč Saboru Vlada je poništila tu odluku.

Cilj: Upoznati učenike sa pojmom alhamijado književnosti i najpoznatijim predstavnicima ove književne vrste.

Zadatak: Razvijati kod učenika osjećaj nacionalne samosvjesnosti te osjećaja za vrijednosti vlastite kulturne tradicije.

Izvori:

1. Muftić, Teufik (1982.): *Arapsko pismo*, posebna izdanja X, (poglavlje: *Arebica*) str. 239-245., Sarajevo: Orijentalni institut Sarajevo.
2. Nametak, Abdurahman (1981.): *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, Sarajevo: Svjetlost.

3. Huković, M., Kasumović, A. i Smailović, I. (1990.): *Muhammed Hevaji Uskufi*, Tuzla: Univerzal.
4. Zbornik alhamijado književnosti, Preporod, Sarajevo, 1997.
5. <http://bs.wikipedia.org/wiki/Arebica>
6. <http://blob.blogger.ba/arhiva/2007/11/06/1208364>
7. <http://hjem.get2net.dk/VRBAS/pedia/jezik.html>

AREBICA

Red. br.	slovo	samostalno	na početku	u sredini	na kraju riječi
1.	A	آ	آ	ا - ا	ا - ا
2.	B	ب	ب	ب	ب
3.	C	ج	ج	ج	ج
4.	Č	چ	چ	چ	چ
5.	Ć	چ	چ	چ	چ
6.	D	د	د	د	د
7.	DŽ	ج	ج	ج	ج
8.	Đ	چ	چ	چ	چ
9.	E	هه	هه	ه/ه	ه/ه
10.	F	ف	ف	ف	ف
11.	G	غ	غ	غ	غ
12.	H	ح	ح	ح	ح
13.	I	ای	ای	ی	ی
14.	J	ی	ی	ی	ی
15.	K	ق	ق	ق	ق
16.	L	ل	ل	ل	ل
17.	LJ	ل	ل	ل	ل
18.	M	م	م	م	م
19.	N	ن	ن	ن	ن
20.	NJ	ن	ن	ن	ن
21.	O	او	او	و	و
22.	P	پ	پ	پ	پ
23.	R	ر	ر	ر	ر
24.	S	س	س	س	س
25.	Š	ش	ش	ش	ش
26.	T	ت	ت	ت	ت

27.	U	اؤ	اؤ	ؤ	ؤ
28.	V	و	و	و	و
29.	Z	ز	ز	ز	ز
30.	Ž	ژ	ژ	ژ	ژ

Upoznat ćemo se sa arebicom i pokušati prepoznati i prepisati neke osnovne riječi.

Učenici koji budu zainteresovani moći će na Sekciji arebice savladati čitanje i pisanje našeg jezika modifikovanim arapskim pismom.

Jedna od karakteristika arapskog pisma je što njegova slova imaju najčešće različite oblike pisanja na početku, u sredini, i na kraju jedne riječi.

Vježba i zadaci

Prepisati narednu tabelu u svoje sveske. Uočiti specifičnosti arapskog u odnosu na latinično pismo: slova se pišu s desne na lijevu stranu, nema razlike između velikih i malih slova, neka slova se vežu i s desne i s lijeve strane, a neka samo s desne strane, itd.

Primijetiti ćete da su, u arapskom pismu, velika i mala slova jednaka, kao i da je osnovni znak za mnoga slova isti. Nekada se samo razlikuju po položaju tačaka ili oznake ispod ili iznad znaka za slovo.

Potrebno zapamtiti:

- 1) bosanski slog «la» može se pisati na dva načina: لا i لا.
- 2) arapske riječi i imena arapskog porijekla u bosanskom jeziku pišu se izvorno, kao npr. Allah (الله), Muhammed (محمد), islam (إسلام) i sl.

Vježba 1.

Prepiši nekoliko bosanskih riječi pisanih arapskim pismom:

ؤتاج	otac
مايقا	majka
برات	brat
سهسترا	sestra
دؤمؤوينا	domovina
ويهرا	vjera
شقؤلا	škola
لؤبؤو	ljubav

Vježba 2.

Prepisati i naučiti čitati ovu kratku vježbu.

يا سه زوهم

Ja se zovem _____ .

اۆچەنيق سام شه ستوغ رازره ۱۵.

Učenik sam šestog razreda.

ناشا دؤمؤوينا يه بؤسنا ای حەرجه غؤوينا.

Naša domovina je Bosna i Hercegovina.

می سمؤ پؤ ناجیؤنالئوستی بؤشاجی آ ناشا ویهرا یه اسلام.

Mi smo po nacionalnosti Bošnjaci a naša vjera je islam.

له تۆ یه بیلؤ قراتقؤ، یه سەن ستیزه آ اؤسقورؤ جه ای زیما.

Ljeto je bilo kratko, jesen stiže a uskoro će i zima.

می سمؤ اۆچەنيچی اؤ سنؤونه شقؤله.

Mi smo učenici osnovne škole.

نا ایسلامسقؤی ویهرؤناؤچی اؤ چیمؤ جیتاتی ای بیساتی بؤسانسقی یه زیق آراپسقیم بیسمؤم قؤیه یه ساستاوی دیؤ ناشه قؤلتورنه ترادیجیه ای ناجیؤنالئوغ ایدهنیتته تا.

Na islamskoj vjeronauci učimo čitati i pisati bosanski jezik arapskim pismom koje je sastavni dio naše kulturne tradicije i nacionalnog identiteta.

OKVIRNI PROGRAM ZA SEKCIJU AREBICE

Program predviđa okvirno 33 sati i više. Svi naredni sati koje nastavnik bude imao na raspolaganju mogu se iskoristi za vježbe pisanja i čitanja. Također, ovaj program sa slovima se može proći i brže, ukoliko učenici budu više zainteresovani. Svi nastavnici koji su na osnovnom studiju slušali arapski jezik nemaju potrebe za dodatnom edukacijom, jer su pravila pisanja istovjetna. Nastavnik može samostalno da prepozna znakove za slova kojih nema u arapskom jeziku što je sasvim dovoljno za taj nivo edukacije. Također, starija izdanja knjiga na arebici su još uvijek dostupna i uveliko će nastavnicima olakšati rad.

Od literature se preporučuje: dr. Teufik Muftić, *Arapsko pismo*, Orijentalni institut Sarajevo, posebna izdanja X, Sarajevo, 1982., str. 239-245. (poglavlje: *Arebica*).

Od posebne važnosti za nastavnike je i to da se danas na internetu mogu naći besplatno fontovi arebice. Na računaru je samo potrebno dodati arapski jezik za pisanje. To može olakšati učenje, pripremanje vježbi i nastavu učiniti zanimljivijom.

(Pogledati adresu: <http://www.preporod.com/forum/index.php?topic=584.0?>)

Kako bismo još više olakšali nastavnicima pripremu za nastavu predstaviti ćemo na našoj standardnoj tastaturi raspored arapskih slova arebice, kada je računar podešen da piše arapska slova.

a) raspored slova na tastaturi za pisanje arebice

Prvi red odozdo (10 tipki između dva shifta) s desne strane:

- Prva tipka: mehko **Đ**, a sa shift-om upitnik (ج-ء)
- Druga tipka: slovo **Z**, a sa shiftom tačka (ز-.)
- Treća tipka: slovo **V**, a sa shiftom zarez (و-،)
- Četvrta tipka: slovo **E** u sredini i na kraju riječi, a sa shiftom apostrof (ه/ا -')
- Peta tipka: slovo **A**, sa shiftom, na početku riječi (آ)
- Šesta tipka: slog **la** (لآ)
- Sedma tipka: slovo **R** (ر)
- Osma tipka: slovo **O** u sredini i na kraju riječi (و)
- Deveta tipka: slovo **E** na početku riječi (ه)
- Deseta tipka: slovo **I** (ي)

Drugi red odozdo (11 tipki) s desne strane:

- Prva tipka: mehko **Ć**, a sa shiftom znaci navoda (ج-")
- Druga tipka: slovo **C**, a sa shiftom dvotačka (ج-:)
- Treća tipka: slovo **M**, a sa shiftom kosa crta (م-/)
- Četvrta tipka: slovo **N**, a sa shiftom zarez (ن-،)
- Peta tipka: slovo **T** (ت) , a sa shiftom veza između slova
- Šesta tipka: slovo **A** u sredini i na kraju riječi (ا)
- Sedma tipka: slovo **L**, a sa shiftom slog **lja** (لآ-ل)
- Osma tipka: slovo **B**, a sa shiftom slovo **I** kada je samo (ب - ای)
- Deveta tipka: slovo **J**, a sa shiftom slovo **U** kada je samo i na početku riječi (ی - یی)
- Deseta tipka: slovo **S** (س)
- Jedanaesta tipka: slovo **Š** (ش)

Treći red odozdo (12 tipki između) s desne strane:

- Prva tipka: slovo **D**, a sa shiftom strjelica u lijevo (د -<)
- Druga tipka: tvrdo **DŽ**, a sa shiftom strjelica u desno (ج->)
- Treća tipka: slovo **H**, a sa shiftom tačka-zarez (ح-،)
- Četvrta tipka: slovo **Č** (چ)
- Peta tipka: slovo **O**, sa shiftom, kada je na početku riječi ili samo (و)
- Šesta tipka: sa shiftom apostrof (')
- Sedma tipka: slovo **G**, a sa shiftom slovo **U** u sredini i na kraju riječi (غ-و)

Osmá tipka: slovo **F**, a sa shiftom slog **lju** (ف - لُو)

Deveta tipka: slovo **K** (ق)

Deseta tipka: slovo **P** (پ)

Jedanaesta tipka: slovo **NJ** (ن)

Dvanaesta tipka: slovo **LJ** (ل)

*Četvrti red odozdo prva tipka s lijeve strane: slovo **Ž** (ژ)*

b) plan rada na sekciji arebice

1. čas: proširivanje znanja o alhamijado književnosti stečenog u redovnoj nastavi,
2. čas: predstavnici alhamijado književnosti,
3. čas: slova **A** i **B** (pišemo, čitamo, vježbamo),
4. čas: vježbanje, ponavljanje,
5. čas: slova **C**, **Č** i **Ć** (pišemo, čitamo, vježbamo),
6. čas: vježbanje, ponavljanje,
7. čas: slova **D**, **DŽ** i **Đ** (pišemo, čitamo, vježbamo),
8. čas: vježbanje, ponavljanje,
9. čas: slova **E** i **F** (pišemo, čitamo, vježbamo),
10. čas: vježbanje, ponavljanje,
11. čas: slova **G** i **H** (pišemo, čitamo, vježbamo),
12. čas: vježbanje, ponavljanje,
13. čas: slova **I** i **J** (pišemo, čitamo, vježbamo)
14. čas: vježbanje, ponavljanje
15. čas: slovo **K** (pišemo, čitamo, vježbamo),
16. čas: vježbanje, ponavljanje,
17. čas: slova **L** i **LJ** (pišemo, čitamo, vježbamo),
18. čas: vježbanje, ponavljanje,
19. čas: slovo **M** (pišemo, čitamo, vježbamo),
20. čas: vježbanje, ponavljanje,
21. čas: slova **N** i **NJ** (pišemo, čitamo, vježbamo),
22. čas: vježbanje, ponavljanje,
23. čas: slovo **O** (pišemo, čitamo, vježbamo),
24. čas: vježbanje, ponavljanje,
25. čas: slova **P** i **R** (pišemo, čitamo, vježbamo),
26. čas: vježbanje, ponavljanje,
27. čas: slova **S**, **Š** i **T** (pišemo, čitamo, vježbamo),
28. čas: vježbanje, ponavljanje,
29. čas: slova **U** i **V** (pišemo, čitamo, vježbamo),
30. čas: vježbanje, ponavljanje,
31. čas: slova **Z** i **Ž** (pišemo, čitamo, vježbamo),
32. čas: vježbanje, ponavljanje,
33. čas: vježbanje, ponavljanje.

* * *

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:

- Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)
- Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku
- druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijasetu Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu jednu od medresa
- Islamsku pedagošku akademiju

Posebni uvjeti:

Pismena saglasnost nadležnog ureda muftije (shodno odredbi Člana 4. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH)

Kraj